

FORSVARET

Forsvarets høgskole

Russisk ambisjon for sjøkontroll og sjønektelse i nordområdene

Sikkerhets- og forsvarspolitiske konsekvenser for Norge

Atle Solbakken

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
vår 2020

Forord

Med denne oppgaven har to år, 2018–2020, ved Forsvarets høgskole kommet til veis ende. Det første året på heltid, mens det siste året, som har blitt benyttet til denne oppgaven, har studier blitt kombinert med jobb. Å skrive en masteroppgave ved siden av jobb er krevende, og kan i mange tilfeller synes som en uoverkommelig oppgave. Takket være en forståelsesfull arbeidsgiver, samt en dyktig og på alle måter tilstedeværende NK, har jeg fått rom til å benytte tilstrekkelig med tid frem mot innlevering, slik at ferdigstilling ble mulig. På den måten har jeg fått tatt inn igjen litt av den tiden jeg tapte til å begynne med, da arbeidshverdagen ble altoppslukende. Takk skal dere ha!

Tanker rundt oppgavens tematikk kom gjennom faget Politikk, strategi og militærmakt høsten 2018 og gradvis vokste idéer til en problemstilling frem. Da jeg møtte opp på Sjøkrigsskolen i Bergen for sjøoperativ fordypning våren 2019, parallelt med at fristen for å angi problemstilling nærmet seg, falt brikkene på plass. Jeg vil i den forbindelse rette en takk til emneansvarlig Tor Ivar Strømmen og andre ved Sjøkrigsskolen for diskusjoner rundt det som utviklet seg til å bli oppgavens problemstilling. Jeg vil også rette en takk til de ansatte ved bibliotekene på Sjøkrigsskolen og ved Akershus festning, som har bidratt til oppgaven med sin gode serviceinnstilling. Uten dere hadde både søk etter bøker, artikler og nyheter, samt støtte til EndNote og referanseføring vært en mye større utfordring.

En stor takk går til min veileder, professor Katarzyna Zysk, ved Institutt for forsvarsstudier. I perioder da andre forhold enn oppgaven tok tid og fokus, fulgte hun opp og sørget for at jeg alltid hadde oppgaven på agendaen. Hennes faglige dyktighet, gode konstruktive tilbakemeldinger, og våkne blikk for detaljer har bidratt i særlig positiv grad til oppgaven.

Jeg ønsker også å takke de av dere som har gitt innspill, svart på spørsmål og på andre måter har bistått med å heve kvaliteten på arbeidet. Sist, men ikke minst fortjener min kjære samboer en stor takk når dette arbeidet går mot slutten. Takk for tålmodigheten i perioder hvor det meste av tankene mine har vært andre steder. Takk for nyttige innspill når du har lest mine utkast, og for gode kommentarer de gangene du har sett at jeg har skrevet meg bort i uforståelige tankerekker og lange setninger.

Atle Solbakken

Gjettum, mai 2020

Sammendrag

Gjennom den kalde krigen opererte den sjømilitære delen av Sovjetunionens kjernefysiske avskrekkingstyrker, de strategiske missilubåtene, i stor grad ut fra Kola-halvøya i det nordvestlige Russland. Det såkalte bastionforsvaret skulle beskytte ubåtene gjennom et lagvis forsvar, ved å ha sjøkontroll i ubåtenes nordlige operasjonsområder, og gjennom nektelsesoperasjoner i Norskehavet og Nord-Atlanteren. Etter slutten på den kalde krigen ble både russiske og vestlige marinestyrker redusert, men selv med et lavere antall fartøy var de strategiske missilubåtene en nøkkelkapabilitet i Russlands andreslagsevne.

Denne oppgaven analyserer dagens russiske ambisjoner for å gjennomføre sjøkontroll- og sjønektelsesoperasjoner i nordområdene og Nord-Atlanteren, og identifiserer konsekvenser for norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Temaet har blitt forsket på gjennom først å etablere et teoretisk rammeverk basert på vestlig sjømaktsteori som grunnlag for videre analyser. Russisk kapabilitetsutvikling og endrede operasjonsmønstre i nordområdene har så blitt analysert for å forstå russiske ambisjoner. Med bakgrunn i viktigheten av allierte forsterkningsstyrker i norsk forsvarsplanlegging, undersøker oppgaven nylige allierte aktiviteter, utviklingstrekk og planer. Avslutningsvis identifiseres og undersøkes implikasjoner for Norge som følger av denne allierte utviklingen.

Fra Vladimir Putin kom til makten i 2000 og frem til i dag har den russiske marinens ubåter og overflatefartøy vært gjenstand for modernisering. Kombinert med økt operasjonstempo i Norges nærområder, viser Russland troverdige ambisjoner om å kunne sette bastionforsvaret. Dette selv om takten i marinemoderniseringen er lavere enn planlagt. Oppgaven viser blant annet hvordan NATO og USA har reetablert kommandostrukturer som skal kunne møte mulig russisk aggresjon i Nord-Atlanteren og det europeiske Arktis. Det pekes på at selv om det allierte fokuset på nordområdene og Russland har økt, er antallet styrker tilgjengelig til å møte en eventuell sjøkontroll- eller sjønektelsesoperasjon begrenset. Dette på tross av at allierte styrker på papiret er betydelig sterkere enn sitt russiske motstykke. Oppgaven viser derfor at Norge er avhengig av å ta et betydelig ansvar for å kunne avskrekke eventuell russisk aggresjon som truer norske interesser i nordområdene. Allierte styrker er muligens ikke tilgjengelige, i den grad norske forsvarsplanleggere og politikere tar høyde for.

Summary

During the Cold War, the sea-based component of the Soviet nuclear deterrent, the strategic submarines, was to a large extent operating out of the Kola Peninsula in North Western Russia. The so-called bastion defence sought to protect the submarines behind a layered defence, by maintaining sea control in the submarines' northern area of operations, and by conducting sea denial operations in the Norwegian Sea and the North Atlantic. After the end of the Cold War both Russian and Western navies were reduced in numbers, but even though the number of hulls were declining, the operation of strategic submarines remained an integral part of maintaining Russia's second strike capability.

This thesis examines the current Russian ambitions to exercise sea control and sea denial operations in the High North and the North Atlantic, and identifies consequences for the Norwegian defence and security policy. The subject is investigated through establishing a theoretical framework based on Western sea power theory as the foundation for further analysis. Subsequently, it analyses the Russian capability development and changes in the operational pattern in the High North in order to understand current Russian ambitions. Given the critical role of allied reinforcement in Norwegian defence planning, the thesis studies the recent actions, development and plans by Norway's allies and, finally, identifies and examines implications the development has for Norway.

From the time Vladimir Putin came to power in 2000 and continuing through this day, the Russian Navy has seen modernization of both submarines and surface vessels. Combined with an increased Russian operational pace in Norway's near abroad, Russian ambitions to maintain the bastion defence seems plausible, even though modernization efforts are facing delays. The thesis also shows how NATO and the United States have re-established command structures to meet a possible Russian aggression in the North Atlantic and the European Arctic. Even though the allied focus on the High North and Russia has increased, the forces available to counter any Russian sea control or sea denial operations might prove to be limited. This despite that the allied forces on paper are considerably stronger than their Russian counterpart. Hence, the thesis demonstrates that Norway may need to step up and take a significant share of the responsibility to be able to deter a Russian aggression that threaten Norwegian interests in the High North. The allied forces might not be available, at least not to the extent Norwegian defence planners and politicians assume.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING	3
1.3 AVGRENSNINGER	4
1.4 DISPOSISJON	5
2 Metode	8
2.1 FORSKNINGSMETODE OG DESIGN	8
2.2 SKRIFTLIGE KILDER	9
2.3 INTERVJUER	10
2.4 VURDERING AV KILDEGRUNNLAGET	11
2.5 VURDERING AV GRADERING	12
3 Teoretisk rammeverk	13
3.1 BAKGRUNN	13
3.2 SJØMAKTSTEORI MED ET VESTLIG PERSPEKTIV	14
3.3 SJØKONTROLL	15
3.4 SJØNEKTELSE	18
3.5 HAVGÅENDE VERSUS KYSTNÆRE MARINESTYRKER	20
3.6 KONTROLL OG NEKTELSE I FLERE DOMENER	21
3.7 RELEVANS I DAG	22
4 Russisk sjømakt i nordområdene	24
4.1 BAKGRUNN	24
4.2 UTVIKLING AV RUSSISK SJØMAKT UNDER PUTIN	26
4.2.1 Fokus og kapabiliteter	26
4.2.2 Øvingsmønstre og operasjoner	32
4.3 RUSSISKE AMBISJONER I NORDOMRÅDENE	34
5 Allianseperspektivet	42
5.1 BAKGRUNN	42
5.2 UTVIKLING AV ALLIERT SJØMAKT	43
5.2.1 Alliert sjømakt fra kald krig til 2014	43
5.2.2 Alliert sjømakt etter 2014	45
5.2.3 Allierte kapabiliteter	48
5.3 ALLIESTE AMBISJONER I NORDOMRÅDENE	51
6 Sikkerhets- og forsvarspolitiske konsekvenser for Norge	57
6.1 BAKGRUNN	57
6.2 RUSSISK OG ALLIERT PÅVIRKNING	58
6.3 KONSEKVENSER FOR NORGE	61
7 Avslutning	66
Forkortelser	69
Litteraturliste	71

---

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

We believe significant cuts in Soviet naval construction programs will not have a dramatic effect on the Navy's capabilities over the next 10 years and the mix of Soviet naval forces will stay about the same. The heart of the Navy's combat forces in the year 2000 are already operational or in series production. Once constructed, these forces usually remain in service for 20 to 30 years. (Director of Central Intelligence, 1989, s. vi)

Slik var ordlyden da USAs Director of Central Intelligence i juni 1989 publiserte, den da strengt hemmelig graderte nasjonale etterretningsvurderingen *Soviet Naval Strategy and Programs Toward the 21st Century*. To år senere var Sovjetunionen historie og den russiske marinen, som bygget på den sovjetiske, sto foran en periode med krympende budsjetter og redusert aktivitetsnivå.

Med redusert konvensjonell kapasitet ble Russland tvunget til å stole på kjernefysisk avskrekking i møte med trusler mot statens sikkerhet (Bruusgaard, 2016, s. 9; Renz, 2019, s. 827), mens utover på 2000-tallet ble gradvis ikke-kjernefysisk avskrekking også mer relevant. Utvikling og vektlegging av moderne, konvensjonelle og langtrekkende presisjonsvåpen, samt handlinger i det ikke-militære domenet, slik som informasjonsoperasjoner, ble vektlagt av Russland (Adamsky, 2015, s. 31-39). En slik utvikling betyr imidlertid ikke at rollen til de kjernefysiske våpnene har forsvunnet, men at Russland har fått flere alternativer å spille på (Bruusgaard, 2016, s. 20). Fortsatt er Nordflåtens strategiske kjernefysiske kapasiteter av stor viktighet for Russland, og er avgjørende for landets andreslagsevne (Zysk, 2018, s. 2).

Som Kristian Åtland (2016, s. 164) skriver så har Russland tradisjonelt vært, og kommer sannsynligvis fortsatt til å være, en nøkkelfaktor i norsk sikkerhetspolitikk og forsvarsplanlegging. Dette følger naturlig av geografiske forhold med delt grense på Europas nordlige utpost, tilstøtende havområder i Barentshavet, og gjennom at begge stater har interesser på Svalbard (Åtland, 2016, s. 164). På motsatt side av Norges 197,7¹ kilometer lange grense mot Russland ligger infrastrukturen som understøtter Russlands sjøbaserte kjernefysiske gjengjeldelseskapasitet og dennes operasjoner i Barentshavet (Forsvaret, 2019, s. 16). Forhold knyttet til denne kapasiteten, slik som beskyttelsen av denne, vil derfor være av stor betydning for Norge.

---

¹ I forbindelse med ny grenseavtale mellom Norge og Russland i 2018 (Utenriksdepartementet, 2018), ble lengden på grensen endret fra 196 kilometer.

Modernisering og endring i operasjonsmønster *kan* være et argument for at dagens russiske tankegang har paralleller i hvordan Sovjetunionen opererte under den kalde krigen. I en masteroppgave fra Naval Postgraduate School i 1988 ble det pekt på hvordan både kapabiliteter og øvingsmønstre i den sovjetiske marinen tydet på at store deler av denne var innrettet for å drive nektelsesoperasjoner med det formål å beskytte bastionen (Kreitler, 1988). Oppgaven vil gjennom å analysere russiske operasjonsmønstre de senere år, kaste lys over dette i dagens situasjon.

Siden NATO med operasjon *Mainbrace* i 1952 gjennomførte sin første store flåteøvelse i det nordlige Atlanterhavet (Lehman, 2018, s. 27) og frem til USS Harry S Truman deployerte til Norskehavet, parallelt med øvelse *Trident Juncture* i 2018, har tilstedeværelse fra allierte stryker vært en viktig faktor i norsk sikkerhetspolitikk. Norge har ofte blitt omtalt som «NATO i nord», og i det ligger en forventning om at Norge vil kunne ivareta alliansens interesser i norske nærområder. For å kunne ivareta disse interessene og være en troverdig alliert er det av stor betydning å forstå både den potensielle trusselen som kan manifestere seg i nordområdene, samt hvordan Norges allierte har evne og vilje til å kontre en slik trussel. Norge må basert på dette utvikle et forsvar som svarer på de utfordringer som landet møter. Endring i operasjonsmønster og modernisering av kapabiliteter på russisk side er i så måte særlig relevant for å forstå hvilke konsekvenser Norge må kunne håndtere. Denne oppgaven kommer blant annet til å drøfte moderniseringen av russiske undervannsbåter og overflatefartøyer, for å kaste lys over hvilken påvirkning dette har på Norge og NATO.

NATO består av 30 suverene stater som alle, i større eller mindre grad, bidrar inn i alliansens samlede militære kapasiteter. Det er imidlertid hevet over enhver tvil at det er enkelte nasjoner som bidrar med de fleste og tyngste kapasitetene i NATOs kollektive forsvar. Blant disse er USA den suverent største. USA alene sto i 2019 for 70 prosent av forsvarsutgiftene i NATO, mens Storbritannia, som den europeiske nasjonen med høyest forsvarsbudsjett, sto for 6 prosent (NATO, 2020, s. 39). Den amerikanske dominansen setter landet i en særstilling i alliansen og gjør også USA til en premissleverandør for norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Amerikansk sjømilitær utvikling vil derfor ha en relativt stor plass i denne oppgaven.

Det har blitt argumentert for at når NATOs styrker legges sammen, utgjør disse en særdeles kapabel styrke innrettet og klar til å avskrekke og om nødvendig bekjempe enhver motstander (Foggo & Fritz, 2018, s. 125). At NATOs styrker er sterkere enn de militære styrkene til hvilken som helst annen motstander er utvilsomt korrekt, men for at dette skal kunne gjennomføres i praksis betinger dette at alliansens største bidragsyter har tilstrekkelig styrke på riktig sted og til riktig tid. I

---

hvilken grad dette er realistisk, i det sjømilitære domenet i Nord-Atlanteren og nordområdene, vil være en del av analysen i denne oppgaven.

1.2 Problemstilling

Forsvarets doktrine for maritime operasjoner (FDMO) definerer sjøkontroll som «en tilstand som eksisterer når det med en kjent og akseptert risiko, og innenfor gitte begrensninger i grad, tid og rom, foreligger tilstrekkelig handlefrihet til å kunne sikre egen bruk av et område, og – om nødvendig – nekte en motstander dette» (Forsvaret, 2015a, s. 65). Doktrinen definerer videre sjønektelse som «en tilstand som eksisterer når en kan nekte en motstander bruk av et område, uten nødvendigvis selv å være i stand til å kontrollere dette» (Forsvaret, 2015a, s. 67). Det er ikke gitt at definisjonene i FDMO er utfyllende og det er heller ikke selvsagt at de i en verden med langtrekkende våpen og krigføring i flere domener er inkluderende nok til å beskrive staters ambisjoner bak å utøve sjømakt i ulike former. Dersom begrepene skal nyttes i en analyse som ser på moderne sjømakt, må derfor begrepene avklares for å øke verdien på analysen.

Denne oppgaven vil rette fokus på hvordan Norges allierte har møtt, møter og planlegger å møte russiske ambisjoner og handlinger i nordområdene og hvilke implikasjoner det vil kunne ha for Norge. Russiske ambisjoner og implikasjoner for Norge kan analyseres med ulike tilnærminger. Det kan for eksempel tas utgangspunkt i hvordan Russland opptrer på den internasjonale politiske arena eller hvordan Russland utformer sin handelspolitikk. Temaet for denne oppgaven, vil som innledningen til dette kapitlet indikerer, være på russisk sjømakt og på russiske ambisjoner om å utøvelse av sjønektelse og sjøkontroll i nordområdene. Nordområdene forstås i denne oppgaven som det europeiske Arktis, men strekker seg i tillegg til selve Arktis noe lengre sørover og inkluderer også hav- og landområdene nord av Trøndelag. Dette omfatter havområdene fra Norskehavet i øst til Grønlandshavet i vest, samt Barentshavet i nord. Med Arktis forstås hele det sirkumpolare området nord av Polarsirkelen.

Den russiske marinen har de siste årene, blant annet takket være statlige opprustningsprogrammer fått tilført nytt materiell som inkluderer både undervannsbåter og overflatefartøy. Riktignok har leveransene vært preget av forsinkelser, men det er ingen tvil om at marinen har sett en oppadgående trend siden bunnivået litt inn på 2000-tallet. Moderniseringen av flåten, den praktiske utnyttelsen av denne og russisk retorikk ovenfor omverden vil kunne gi indikasjoner på faktisk russisk strategi, herunder ambisjoner for å utøve sjøkontroll og sjønektelse. Parallelt med dette har også USA og NATO igjen rettet mer fokus mot nordområdene. Ved gjenopprettelsen av den amerikanske 2. flåte i 2018 og aktiveringen av Joint Force Command (JFC)

Norfolk i juli 2019 har også det allierte fotavtrykket i det nordlige Atlanterhavet, i hvert fall tilsynelatende, styrket seg. Oppgaven vil derfor analysere USAs og NATOs reaksjoner og disposisjoner som en følge av de russiske ambisjonene, med fokus på allierte sjømilitære styrker.

Opgavens problemstilling er: *Hvilke ambisjoner og hvilke evner har Russland for å utøve sjønektelse og sjøkontroll i nordområdene, hvordan tilpasser NATO og USA seg disse ambisjonene, og hvilke sikkerhets- og forsvarspolitiske konsekvenser har dette for Norge?*

For å svare ut problemstillingen har denne blitt operasjonalisert til følgende forskningsspørsmål:

Hva ligger i begrepene sjøkontroll og sjønektelse, og er disse fortsatt relevante?

Hvordan har Russland tradisjonelt operert sine sjømilitære styrker i nordområdene?

Hvilken utvikling og modernisering av kapasiteter har russiske marinestyrker hatt de senere år?

Hvilken utvikling i operasjonsmønster har russiske marinestyrker hatt de senere år?

Hvordan har NATO og USA tradisjonelt møtt Russland i nordområdene?

Hvordan har NATO og USA svart på russisk utvikling i nordområdene de senere år?

Når disse spørsmålene blir satt i sammenheng vil de gjennom kapittel 3 (Teoretisk rammeverk), 4 (Russisk sjømakt i nordområdene) og 5 (Allianseperspektivet) gi grunnlag for å utlede sikkerhets- og forsvarspolitiske konsekvenser for Norge i kapittel 6.

Denne oppgaven skrives i en tid hvor både et økt russisk operasjonstempo og debatter rundt innrettingen av Norges forsvar preger nyhetsbildet. Den er med andre ord tidsaktuell sett opp mot det offentlige ordskiftet. Videre skrives oppgaven i en tid hvor både USA og NATO reetablerer strukturer for maritim krigføring i Atlanterhavet. At både den amerikanske 2. flåte og JFC Norfolk fortsatt er i en oppbyggingsfase begrenser også antallet forskningsarbeider som har blitt gjort med tanke på betydningen av disse reetableringene.

1.3 Avgrensninger

Opgaven fokuserer på operasjoner og marinestyrker i det nordlige Atlanterhavet og de deler av Arktis som ligger nord for Europa og Atlanterhavet. Russiske, allierte eller norske operasjoner utenfor disse områdene vil ikke bli berørt, bortsett fra i de tilfeller dette kan belyse forhold knyttet til oppgavens faktiske fokusområde. I den grad for eksempel operasjoner i Middelhavet nevnes er bakgrunnen for å dette å kaste lys over problemstillingen knyttet til nordområdene og ikke en drøfting av hendelser og ambisjoner andre steder i verden. Britisk deployering til Baltikum eller

---

amerikanske hangarskipsoperasjoner i Middelhavet er eksempler på aktiviteter som ligger utenfor denne oppgavens rammer.

Oppgaven har en sjømilitær innretning og når NATOs utvikling i forholdet til Russland omtales er det den sjømilitære komponenten sine operasjoner i det nordlige Atlanterhavet og nordområdene som er i fokus. Det vil imidlertid være relevant for oppgaven å se på andre kapasiteter enn de sjømilitære, når disse nyttes til å påvirke det maritime domenet.

Langtrekkende presisjonsvåpen faller i utgangspunktet utenfor rammene til denne oppgaven og vil ikke bli drøftet i detalj. Våpnene utgjør imidlertid en kapasitet som er relevant i forhold til operasjoner som utføres med tanke på å etablere effektiv sjønektelse, og vil derfor bli omtalt i kraft av å være en del av marinefartøyenes bevæpning. Antiskipskryssermissiler er en særlig relevant kapasitet på moderne marinefartøy og vil derfor bli omtalt i oppgaven. Det er også relevant å kommentere kryssermissiler levert mot landmål, da dette kan påvirke evne til å gjennomføre eller motvirke kontroll- eller nektelsesoperasjoner.

Kapittel 4 og 5 omtaler forhold som berører forsterkninger til Norge i tilfelle krise eller krig. Om alliansen er i stand til å *beskytte* forsterkninger som kommer sjøveien gjennom å ha evne til å kontrollere kommunikasjonslinjene på sjøen (SLOC²) ligger innenfor oppgavens rammer. Eventuelle spørsmål om det vil være forsterkninger tilgjengelig til å *benytte* disse SLOCene som sjøstyrkene kontrollerer, faller utenfor. Det er flere faktorer som vil avgjøre om allierte forsterkninger også vil kunne bidra på sjøsiden, men for denne oppgaven er kapasitetene det viktigste og eventuelle innenrikspolitiske forhold hos norske allierte som kan spille inn vurderes derfor ikke.

I omtalen av amerikanske styrker legges det, med bakgrunn i reetableringen av 2. flåte, ekstra vekt på denne kommandoen. Oppdragene til den amerikanske 6. flåte vil ikke bli eksplisitt omtalt, selv om flåtens ansvarsområde som omfatter Europa og nordområdene. Dette med bakgrunn i at 6. flåte allerede opererer i Norges nærområder, og at flåtens eksistens i seg selv ikke medfører noen endring. Den amerikanske marinen vil gjennom krigspill og konseptutvikling på sikt avdekke hvordan 2. og 6. flåte skal koordineres i både krig og fred (United States Navy [USN], 2018c).

1.4 Disposisjon

Oppgavens kapittel 2, metodekapitlet, gir en vurdering av de kilder og metoder som er benyttet i arbeidet med oppgaven, og deriblant styrker og svakheter knyttet til disse. Kapitlet gir i tillegg en

---

² For å beskrive kommunikasjons-/forsyningslinjer på sjøen, benyttes SLOC, en forkortelse for Sea Lines of Communication. Dersom ikke annet er angitt vil dette i oppgaven referere til forsyningslinjen over Atlanterhavet, mellom USA og Europa.

---

vurdering av graderingsproblematikk knyttet til en oppgave som denne. Da dette kapitlet også omtaler kildetilfang for det teoretiske grunnlaget, er det naturlig å plassere metodekapitlet før teorikapitlet.

Oppgavens kapittel 3 vil etablere oppgavens teoretiske rammeverk med tanke på å vurdere sjømaktsteori generelt og begrepene sjøkontroll og sjønektelse spesielt. Dette både for å kunne vurdere begrepenes relevans i dag, og for å ha begreper på plass før russiske ambisjoner og vestlig alliert respons på disse ambisjonene drøftes.

Kapittel 4 tar for seg russisk sjømakt i nordområdene og det nordlige Atlanterhavet. For å beskrive russisk sjømakt i nordområdene generelt og russiske ambisjoner for å utøve sjøkontroll og sjønektelse i nord spesielt, er det behov for å se på utviklingen av russisk sjømakt i et noe lengre perspektiv. Kapitlet innledes derfor med å se utviklingstrekkene tilbake til den kalde krigen for å gi forståelse for hva som ligger til grunn for den modernisering som i dag kan observeres av sjøstyrkene. Kapitlet tar så for seg utviklingen av kapabiliteter i marinen de senere år. Det tas her utgangspunkt i tiden fra Vladimir Putin kom til makten i 2000, men hovedfokus i kapitlet er det siste tiåret frem mot 2020. Kapabilitetsutviklingen sees opp mot hva som er observert av endringer innen russiske operasjonsmønstre i nordområdene, og kapitlet avsluttes med å vurdere russiske ambisjoner for utøvelse av sjønektelse og sjøkontroll. Det siste bygger til dels på de funn som er presentert under utviklingsgjennomgangen, og til dels på momenter fra andre publikasjoner som er relevante for å kaste lys over forholdene.

Kapittel 5 har fokus på hvordan Norges NATO-allierte, og da i særlig grad USA, opererer i Nord-Atlanteren og i nordområdene. Kapitlet fokuserer på tiden etter den kalde krigen, og spesielt tiden etter 2014 har blitt gitt mye plass. Bakgrunnen for dette er at kapitlets viktigste funksjon er å vise hvordan Norges allierte har svart på de russiske ambisjoner som kan leses ut av modernisering og aktivitet på russisk side de siste årene.

Basert på funnene i de foregående kapitlene inneholder kapittel 6 en drøfting av hvordan Russlands ambisjoner og evner til å utøve sjønektelse og sjøkontroll, samt norske alliertes svar på disse ambisjonene, kan påvirke Norge. Kapitlet tar i så måte med seg hovedlinjer fra kapittel 4 og 5 og basert på dette identifiseres ulike konsekvenser for Norge. Det vurderes avslutningsvis om regjeringens forslag til langtidsplan for Forsvaret, fra våren 2020, adresserer disse konsekvensene.

Kapittel 7 avrunder oppgaven med å oppsummere analysens mest vesentlige funn. Funnene settes inn i et noe større perspektiv, hvor potensielle utfordringer i Norges interesseområder, og forholdet mellom Norge og NATO, sett opp mot Russland, berøres. Oppgavens funn benyttes også til å kommentere annen forskning, ved at artikkelen *Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon*.

Implikasjoner for Bastionsforsvaret kommenteres. Artikkelen har delvis overlappende tematikk med oppgaven og ble publisert da arbeidet med oppgaven var i sin slutfase, våren 2020.

---

2 Metode

2.1 Forskningsmetode og design

Oppgaven har det Dag Ingvar Jacobsen (2015, s. 63) kaller en beskrivende problemstilling, der formålet er å beskrive dagens situasjon. Det er slik at problemstillingen fordrer både en forståelse av veien frem mot dagens situasjon og at det åpnes for å se på konsekvenser i fremtid basert på den forståelse som oppgaven bygger.

Selv om russiske militære kapasiteter, NATO og Norges forsvar er noe som har blitt forsket mye på i en årrekke og vi derfor har mye kunnskap om fagfeltet, kan allikevel problemstillingen omtales som eksplorerende. Jacobsen (2015, s. 64) sier at en eksplorerende problemstilling har til hensikt å utdype det vi vet lite om. Selv om vi vet mye om de enkelte bestanddelene som omtales i oppgaven hver for seg og på en gitt tid, gjør en stadig skiftende sikkerhetspolitisk situasjon det relevant å ha et løpende blikk på temaet. I en fortolkningsbasert tilnærming til tematikken så vil det gjerne være slik at virkeligheten ikke er stabil, men at den er gjenstand for endring (Jacobsen, 2015, s. 27). Dette gir rom for å fange opp endringer i den sikkerhetspolitiske situasjonen.

Jacobsen (2015, s. 23) skriver at læren om kunnskap, *epistemologi*, handler om hvorvidt sann kunnskap om ulike forhold kan tilegnes. I den forbindelse peker han blant annet på hvordan forskerens bakgrunn kan påvirke oppfatningen av virkeligheten (Jacobsen, 2015, s. 23). Det faktum at det allerede eksisterer en rekke studier forbundet med både russiske og vestlige kapasiteter og at forfatteren gjennom yrkesliv og studier i Forsvaret har utviklet et forhold til dette materialet, kan påvirke både valget av empiri og analysen av denne. Jacobsen (2015, s. 28) peker på at en fortolkningsbasert tilnærming åpner for flere forståelser av virkeligheten. Virkeligheten kan bare forstås ved at forskeren både forstår hvordan kildene fortolker virkeligheten og hvordan forskeren selv tolker empirien (Jacobsen, 2015, s. 28). Dette betyr ikke at det faktum at forfatteren har kjennskap til fagfeltet fra før i seg selv er en svakhet med oppgaven. Det er imidlertid viktig at både forfatteren i sin analyse av empirien og at leseren i sin gjennomgang av resultatene, er bevisst på at hvordan empirien tolkes kan være farget av tidligere erfaringer.

Denne oppgavens eksplorerende problemstilling og forskningsspørsmål kan i liten grad besvares ved hjelp av tallmateriale, noe Jacobsen (2015, s. 24) påpeker er et grunnleggende utgangspunkt for en kvantitativ tilnærming. Statistikk over antall fartøy og størrelsen på forsvarsbudsjetter kan gi indikasjoner på evne og ambisjon, men tallene i seg selv vil være av begrenset omfang og er lite egnet til å vurdere bakenforliggende årsaker. Oppgaven søker å avdekke hva som er russiske ambisjoner, hvordan Norges allierte svarer på disse ambisjonene og hvilke

---

konsekvenser dette vil kunne ha for Norge. I dette arbeidet er det vesentlig å både gå i dybden på dataene, få frem nyanser, og være åpen for oppdukkende uventede forhold, noe Jacobsen (2015, s. 64) sier egner seg for innsamling av kvalitative data.

Jeg har med bakgrunn i det ovenfor nevnte konkludert med at kvalitativ metode er best egnet til å samle inn relevant empiri, for å kunne besvare oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. For å kunne analysere empirien på en hensiktsmessig måte må først det teoretiske grunnlaget, som empirien skal analyseres opp mot, etableres. Oppgaven går så i dybden på et fenomen, russiske ambisjoner og vestlig alliert svar på disse ambisjonene. Undersøkelsen er en case-studie, der analysen av russiske ambisjoner er ett case, og allierte svar på disse ambisjonene er et annet. Resultater fra analysen av de to casene vil bidra til å identifisere konsekvenser for Norge.

2.2 Skriftlige kilder

For å etablere det teoretiske grunnlaget for oppgaven har bøker og artikler innen sjømaktsteori skrevet eller redigert av akademikere og offiserer blitt benyttet. Julian Corbett (1854-1922) og Alfred Thayer Mahan (1840-1914) regnes av mange å være blant grunnleggerne av sjømaktsteori (O'Lavin, 2009), og forfattere innen fagfeltet benytter ofte disse to som kilder. Denne oppgaven er ikke en studie av Corbett og Mahan, men har i større grad vektlagt hvordan deler av deres tekster har blitt forstått og satt i kontekst av andre. Det teoretiske grunnlaget for oppgaven er derfor ikke å anse som en drøfting av Corbett og Mahan sine tekster i seg selv, men en diskusjon rundt hvordan enkelte prinsipper omtalt i tekstene har blitt forstått og applisert. Med bakgrunn i dette er Corbett og Mahan i liten grad referert. Dette kan sies å være en svakhet med det teoretiske grunnlaget for oppgaven, men innenfor de rammer som er trukket opp vurderes dette å gi et bedre grunnlag for å diskutere tematikken problemstillingen legger opp til.

Beskrivelsen av russisk utvikling og russiske ambisjoner baserer seg i hovedsak på sekundærkilder og da i første rekke vitenskapelige og populærvitenskapelige artikler, bøker og bokkapitler som omhandler tematikken. Eksempler på forfattere her er Pavel Baev, Jacob W. Kipp, Katarzyna Zysk og Kristian Åtland. Disse har alle publisert arbeider som har vært til støtte for denne oppgavens forfatter i sine analyser. I tillegg har det vært, med bakgrunn i en stadig skiftende sikkerhetspolitisk situasjon, relevant å se på faktiske russiske aktiviteter for å kunne vurdere hvilke ambisjoner Russland kan sies å ha for utøvelse av sjøkontroll og sjønektelse i nordområdene. Her har både nyhetsartikler og ugraderte offentlige publikasjoner fra vestlige etterretningstjenester vært sentrale.

I norske, amerikanske og til en viss grad også i dokumenter fra NATO har russiske militære kapabiliteter og kapasiteter blitt omtalt. Den omtale som Russland gis i disse dokumentene er også relevante for å vurdere både russisk utvikling og russiske kapasiteter, da disse må kunne antas å være basert på et kildegrunnlag som både er etterprøvbart og tillegges vekt av relevante myndigheter.

I tillegg til den omtale som Russland gis i offisielle dokumenter fra Norge og fra norske allierte er også disse dokumentene vesentlige for å forstå hvordan NATO, og Norges største allierte, USA, svarer på russisk utvikling og russiske ambisjoner. Oppgavens primære bidrag til ny kunnskap vil være innsikt i hvordan Norges allierte tilpasser seg den russiske utvikling og de russiske ambisjoner som beskrives i kapittel 4. Det er derfor naturlig å støtte seg på offisielle dokumenter fra både USA og NATO i denne forbindelse. Dokumenter og uttalelser fra offisielle kilder utgjør derfor viktige primærkilder for oppgaven. Disse kildene er sammen med det som er offentlig kjent, og tilgjengelig gjennom media, med på å beskrive et alliert handlingsmønster, i tillegg til allierte planer og intensjoner. Dette samlet medfører konsekvenser for hvordan Norge bør innrette sitt forsvar for å kunne sikre sin evne til å kunne løse de til enhver tid tildelte oppdrag fra politisk ledelse. I likhet med hva som er tilfelle for kapittel 4, er uttalelser i media fra offisielt hold, samt annen rapportering tilgjengelig gjennom media også en viktig kilde i dette arbeidet.

I *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* skriver Jacobsen (2015) at «Det grunnleggende spørsmålet alle dokumentundersøkelser er [...] knyttet til i hvor stor grad vi kan stole på kildene, det vil si den eller de som har produsert dokumentet» (s. 171). I analysen av de skriftlige kildene har forfatteren så langt det har latt seg gjøre benyttet kilder som enten er tilknyttet respekterte institusjoner, respekterte forlag eller kilder der hvor forfatteren kan vise til tidligere arbeider av høy kvalitet. Vel vitende om at også respekterte kilder kan inneholde feil, har ulike kilder blitt sjekket for å kontrollere dataenes gyldighet der hvor det har vært mulig og relevant. I bruken av nyhetsartikler har det vært viktig å vurdere om hvorvidt artiklene fremstår som sannferdige og om de inneholder uttalelser fra offisielt hold.

2.3 Intervjuer

I utarbeidelsen av undersøkelsesopplegget ble det planlagt å gjennomføre intervjuer for å gi en mer spisset innsikt i de spørsmålene som problemstillingen reiser. For at disse intervjuene skulle gi verdi og tyngde utover den innsikt som kan fremskaffes gjennom dokumentstudier ble det vurdert at eliteintervjuer ville være det mest passende. I denne prosessen ble det i tråd med hva Leanne C. Powner (2015, s. 148-149) skriver, identifisert kandidater som var interessante i kraft av sin posisjon. Med bakgrunn i tid til disposisjon ble det ikke gått videre med dette og identifiserte personer ble ikke

---

kontaktet. Intervjuer ble derfor ikke gjennomført og oppgaven er derfor å betrakte som en dokumentstudie.

Mangel på primærkilder, som intervjuobjektene ville vært, kan sies å utgjøre en svakhet med oppgaven. Det kan også argumenteres for at gjennomføring av eliteintervjuer også ville kunne medført utfordringer. Et lite utvalg respondenter, gjerne med dyp innsikt og god evne til å formidle et budskap som fronter en personlig agenda *kunne* gitt en mer ubalansert fremstilling av saksfeltet enn hva som hadde vært ønskelig. Jeffrey M. Berry (2002, s. 680) peker blant annet på hvordan ulike intervjuobjekter i eliteintervjuer kan selge inn «sin versjon av sannheten» dersom man ikke er oppmerksom på mulige fallgruver.

I prosessen med å identifisere mulige kandidater til intervjuer ble det det også gjort en vurdering på at stadig tjenestegjørende offiserer på tilstrekkelig høyt nivå ville kunne være forhindret fra å delta med bakgrunn i at temaene som ville bli diskutert fort kunne bli sensitive og graderte. Dette kunne stilt både intervjuobjektet og forfatteren i en vanskelig situasjon.

Med dette som bakgrunn ble det vurdert at selv om intervjuer *kunne* gitt både et bredere og dypere kunnskapsgrunnlag, så ville ulempene ved å ikke gjennomføre intervjuer ikke være store nok til at oppgaven mistet sin relevans. Spesielt når mengden skriftlige kilder som omhandler tematikken tas i betraktning.

2.4 Vurdering av kildegrunnet

I etableringen av det teoretiske grunnlaget for oppgaven og gjennomgang av litteratur knyttet til dette kom det tydelig frem at flere av kildene referer til, om ikke hverandre, så til felles kilder i sitt arbeid. Dette er i seg selv ikke overaskende, sett i lys av at mye av den litteraturen som er skrevet på området baserer seg på tradisjonell vestlig tenkning. Dette kommenteres videre i kapittel 3.

Analysen av russiske ambisjoner og russisk utvikling i kapittel 4 baserer seg på sekundærkilder. Mengden sekundærkilder innen fagfeltet er stort, og det vil alltid være en fare for at viktige forskningsarbeider ikke blir fanget opp i datainnsamlingen. Dette vil kunne føre til at oppgaven får en vekting mot miljøer som allerede er kjent for forfatteren og at motstridende syn ikke vil få den plass som de behøver. Da dette ville være en svakhet for oppgaven har forfatteren aktivt søkt etter kilder, da gjerne russiske forskere, som vil kunne gi et videre syn på problemstillingen. Forfatteren har ikke russisk kunnskaper selv, og har dermed har vært avhengig av at kildene har vært tilgjengelig på engelsk eller skandinaviske språk. Andelen russiske kilder har derfor blitt lavere enn ønsket.

Kapittel 5 benytter, utover sekundærkilder, primærkilder fra hovedsakelig det amerikanske myndighetsapparatet og fra NATO. Disse datakildene er ugraderte offentlige dokumenter og publikasjoner som er tilgjengelig på internett. Grunnet ulik søkefunksjonalitet hos ulike myndigheter og gitt det faktum at enkelte kilder, selv om de er offentlige, gjerne er vanskelig tilgjengelig er det en fare for at viktige dokumenter ikke har vært tilgjengelig for forfatteren. Det primære i oppgaven er imidlertid de store linjene og selv om enkelte detaljer ikke blir fanget opp, så er det forfatterens oppfatning at kildegrunnlaget er rikt nok til å gi en analyse som vil kunne peke på aktuelle konsekvenser for Norge i kapittel 6.

Både i kapittel 4 og kapittel 5 er ulike nyhetsartikler og uttalelser fra kommentatorer og myndighetspersoner tatt inn i analysen. Dette medfører utfordringer med tanke på å være sikker på hva som er de faktiske forhold og hva som er den enkelte journalist eller kommentator sin personlige oppfatning. Det vurderes imidlertid som vesentlig at denne informasjonen, etter å ha blitt kritisk vurdert, trekkes inn i analysen. Bakgrunnen for dette er behovet for å se på faktiske handlinger utført av militære styrker uten å måtte benytte potensielt graderte kilder.

2.5 Vurdering av gradering

I det innledende arbeidet med problemstillingen ble det vurdert om det ville være mest hensiktsmessig å skrive en gradert eller ugradert oppgave for å belyse denne tematikken.

Med bakgrunn i den betydelige mengden ugradert materiale produsert av forskere innen temaet gjennom en årrekke ble det konkludert med at mengden ugraderte sekundærkilder var av et slikt omfang at de på egenhånd, dersom satt i sammenheng, kunne besvare problemstillingen. En rekke ugraderte offisielle og åpent tilgjengelige publikasjoner som belyser temaet har også blitt offentliggjort. Dersom oppgaven skulle kunne bidra til å forstå disse ulike kildene, og i beste fall kunne inngå i en mer informert debatt rundt problemstillingene disse behandler, ville en gradert oppgave være utfordrende.

Det ble også etter samtaler med relevante fagmiljøer konkludert med at mengden graderte kilder som ville bidra til en bedre analyse, samtidig som kilden var tilstrekkelig lavt gradert til å kunne benyttes i en oppgave på begrenset nivå, var lavt. En gradert oppgave ville derfor medføre logistikkmessige utfordringer uten at verdien på besvarelsen ville blitt høyere.

Det ble med dette som bakgrunn besluttet å skrive en ugradert oppgave. Av den grunn har forfatteren vært særlig bevisst på å ikke søke informasjon gjennom graderte kilder og informasjonen som har blitt lagt til grunn for analysen er gjennomgående ugradert.

---

3 Teoretisk rammeverk

3.1 Bakgrunn

Utviklingen av sjømaktsteori og forståelsen av hvordan sjømakten og dermed sjøstriden både kan forstås og benyttes har lange historiske røtter. Felles for store deler av arbeidet som har blitt gjort er at de fleste forfattere og tenkere som har studert sjøstriden har hatt troen på og fremhevet noen varige karakteristika og prinsipper som ligger til grunn for hvordan sjømakten kan forstås (Speller, 2019, s. 3). Det må riktignok påpekes at selv om varige karakteristika og prinsipper har blitt løftet frem så er ikke denne holdningen ubestridt. Geoffrey Till (2004, s. 28-33) viser til argumenter som peker på at prinsippene, og sjømaktsstrategi som sådan, i det minste må ta inn over seg en stadig endret kontekst for forståelsen av sjømakt. Når sjøstridens prinsipper skal forstås bør det derfor kunne hevdes at de prinsipper og teorier som legges til grunn må kunne settes inn i den til enhver tid aktuelle kontekst og tilpasses den virkelighet man står i. Som Ian Speller (2019, s. 3) løfter frem, så hadde blant annet Corbett dette synet og fremhevet dette i sin bok fra 1911, *Some Principles of Maritime Strategy*.

Till (2004, s. 35) påpeker at selv om det ikke er noe land som har hatt monopol på tenkning rundt maritime problemstillinger er det slik at de vestlige fremstillinger, og da spesielt fremstillingene til Corbett og Mahan, er de best kjente. Denne moderne angloamerikanske dominansen kommer delvis som en følge av deres konseptuelle innsikt, delvis som en konsekvens av deres lands sjømakt, og delvis fordi de skrev sine tekster i det som skulle vise seg å bli det mest tilgjengelig av verdens språk (Till, 2004, s. 35). Det synet har også blitt løftet frem av øverstkommanderende for den sovjetiske marinen gjennom nesten tre tiår, 1956–1985, Sergej Gorsjkov. I forordet til den engelske oversettelsen av hans bok *The Sea Power of the State*, skriver han at engelskspråklige nasjoner i århundrer har utviklet sjømakten, og sjømaktens påvirkning på vår sivilisasjon (Gorsjkov, 1979, s. vii). Sam J. Tangredi (2013, s. 34-35) peker også i denne retning når han beskriver de sjømilitære røttene til det som de senere år har blitt omtalt som *anti-access*. Vår moderne forståelse av marinestrategi baserer seg blant annet på Corbett og Mahan sine arbeider og diskusjoner rundt marinestyrkes anvendelse og hensikt (Tangredi, 2013, s. 34). Basert på dette kan det argumenteres for at selv om nye begreper gradvis introduseres så trenger ikke det være til hinder for at prinsipper som ble trukket opp tilbake i tid i høyeste grad er relevante også i moderne krigføring.

Det vil med dette som bakgrunn være naturlig å ta utgangspunkt i teori som er dominerende i vestlig tenkning når det teoretiske rammeverket for oppgaven etableres. Det er imidlertid ikke gitt at vestlig sjømaktsteori gjør seg gjeldende for russisk sjømaktstrategi, eller mer presist ligger til grunn

---

for utarbeidelsen av denne strategien. Selv om det kan hevdes at Gorsjkovs idéer rundt utviklingen av den sovjetiske flåten blant annet var inspirert av Mahan (Rowlands, 2017, loc. 2349-2354), har det også blitt hevdet at sovjetisk doktrine hadde forkastet, i hvert fall de deler av vestlig teori som omhandlet sjøherredømme (Weinland, MccGwire & McConnell, 1974, s. 43-44). Teorien gir allikevel et grunnlag som kan nyttes til å både forstå ulike ambisjoner og mulige reaksjoner på disse ambisjonene, og vil i så måte være et relevant verktøy for denne oppgaven.

Som kommentert ovenfor og som Speller (2019, s. 36) påpeker så kan det diskuteres hvorvidt sjømilitære prinsipper og strategier som er utledet fra et tankegods som var gjeldende på en tid hvor seilskutene var dominerende er relevant den dag i dag. Han skriver at på en side kan de historiske konsepter og prinsipper gi forståelse for tidsaktuelle problemstillinger, eller de kan rett og slett være utdaterte. Det er imidlertid slik at så lenge disse konseptene og prinsippene har vært med på å forme strategier og tankesett som fortsatt påvirker sjømilitær planlegging, så vil det uansett være nødvendig å se til tradisjonelle maritime strategier (Speller, 2019, s. 36-37).

3.2 Sjømaktsteori med et vestlig perspektiv

I vestlig sjømaktsteori står begrepene sjøherredømme, sjøkontroll og sjønektelse sentralt.

Sjøherredømme er det mest grunnleggende og det som ble tidligst omtalt, mens de to andre begrepene kan hevdes å beskrive ulike ambisjonsnivåer av det første.

I den engelskspråklige litteraturen nyttes gjerne begrepene *command of the sea* og *sea control*. I noen tilfeller vil skillet mellom *command of the sea* og *sea control* være uklart og begrepene ikke tilstrekkelig definert. Til en viss grad kan dette tilskrives at *sea control* som begrep ikke har vært innarbeidet i eldre sjømaktsteori. Som Milan Vego (2016, s. 24) skriver så ble begrepet *command of the sea* gradvis erstattet av *sea control* i etterkant av 2. verdenskrig, blant annet som følge av den relativt absolutte forståelsen av ordet *command*. Oppgaven vil i fortsettelsen omtale *command of the sea* som sjøherredømme og *sea control* som sjøkontroll. Det vil skilles mellom sjøherredømme og sjøkontroll der hvor det synes opplagt at kildene har et bevisst forhold til distinksjonen mellom de to begrepene. I tilfeller hvor det ikke synes like klart at kilden skiller mellom begrepene vil den tolkning som best formidler meningsinnholdet legges til grunn.

I litteraturen kan det, som tidligere antydnet, synes som om begrepet sjøkontroll fra tid til annen blandes sammen med sjøherredømme, noe som kan skape rom for misforståelser. Vego (2003, s. 111) påpeker også at uttrykket sjøkontroll kanskje er mer presist enn sjøherredømme da det på en mer realistisk måte hjelper oss å forstå at det er vanskeligere å kontrollere sjøen i en tid med fly, missiler, torpedoer og miner.

Mahan påpekte at i fredstid var nasjonens makt, sikkerhet og velstand avhengig av å kunne benytte sjøen som transportvei (Till, 2004, s. 41). Sjømakten var ifølge Mahan bygd på sjøherredømme muliggjort av sjømilitær overlegenhet i kombinasjon med maritim handel og han tilla det avgjørende slaget hvor fiendens flåte skulle settes ut av spill stor vekt (Speller, 2019, s. 43). I flere av Mahans bøker var det et stort fokus på resultatet i kampene mellom store slagskip, som det avgjørende i bedømmelsen av sjømakt (Till, 2004, s. 41).

Corbett var i likhet med Mahan opptatt av sjøherredømme, men vektla i mindre grad styrkekonsentrasjon og viktigheten av avgjørende slag (Speller, 2019, s. 45). Corbett var også en forkjemper for synet på at marinen ikke var mest effektiv når den opererte alene, men at suksess bygget på at marinen jobbet sammen med hæren (Speller, 2019, s. 44). Till (2004, s. 47-48) peker også på denne siden hos Corbett og fremhever synet på at marinestrategien må sees i relasjon til strategien på land og at marinestrategien ikke må behandles som en separat entitet, men ganske enkelt som en av krigskunstens bestanddeler. Corbett mente at sjømakten ikke kunne bekjempe landmakter på egenhånd, men sammen med allierte på land kunne man både påvirke krigens utfall og fredens natur (Till, 2004, s. 48).

Når det gjelder forholdet mellom sjøherredømme og sjøkontroll skriver Robert C. Rubel (2012, s. 22) at der hvor herredømme kan sies å innebære en form for generell overlegenhet er kontroll mer avgrenset i tid og rom. Herredømme er forbundet med *capital ships* og hovedkampflåten; hvis din fiende ikke kan utfordre din hovedkampflåte så har man en viss grad av *herredømme*, mens *kontroll* vanligvis er kjempet om og utøvd av mindre, men mer tallrike fartøyer (Rubel, 2012, s. 22). Vego (2016, s. 25) hevder at sjøkontroll og sjønektelse er knyttet sammen, men at disse er langt fra identiske. Sjøkontroll er en positiv målsetning for den sterkeste part der sjøkontroll er noe som parten ønsker å oppnå, mens sjønektelse er en negativ målsetning for den svake part, hvor en søker å nekte den sterkere parts sjøkontroll (Vego, 2016, s. 25). Sjøkontroll og sjønektelse er vesentlige begreper i sjømaktsteori og blir følgelig nærmere beskrevet i de neste underkapitlene.

3.3 Sjøkontroll

Vego (2016, s. 24) skriver at sjøkontroll i sin enkleste form kan beskrives som en aktørs evne til å benytte en gitt del av havet/sjøen og det tilknyttede luftrommet til militære og ikke-militære hensikter og å nekte det samme for en motstander i tider med åpne stridigheter. Denne enkle definisjonen tar imidlertid ikke hensyn til at sjøkontroll kan eksistere i ulike grader og tilstander, samt at sjøkontroll ikke må bety at fienden er ute av stand til å operere i et område (Vego, 2016, s. 24).

Graden av sjøkontroll er ikke konstant og den amerikanske kontreadmiralen Henry E. Eccles (gjengitt i Till, 2004, s. 155-156), brøt i 1972 opp sjøkontroll i fem, der ytterpunktene var henholdsvis egen og fiendtlig absolutt kontroll (sjøherredømme), med egen og fiendtlig funksjonell kontroll (working control), samt omstridt kontroll plassert midt mellom disse.

Dersom man forutsetter at absolutt kontroll ikke er realistisk, vil funksjonell kontroll kunne være målet når en marinestyrke søker å sikre sine operasjoner i et område. Funksjonell kontroll gir aktøren evnen til å operere med en høy grad av frihet og fienden kan kun operere med en betydelig risiko (Till, 2004, s. 156). Funksjonell kontroll kan sammenlignes med det FDMO omtaler som en begrenset og temporær sjøkontroll. Med dette ambisjonsnivået vil fokus være å redusere en eventuell motstanderens kapasitet til å utøve sjønektelse til et nivå som innebærer en akseptert risiko for dine egne styrker (Forsvaret, 2015a, s. 66).

Vego (2003, s. 111) skriver at i dagens situasjon kan selv den minste marine gjøre det komplisert for en større marine å oppnå sjøkontroll. Han argumenterer videre med at uttrykket sjøkontroll innebærer at det ikke er mulig, unntatt med begrensninger, å kunne kontrollere sjøen for sin egen bruk eller for å nekte denne bruken for en motstander. Sjøkontroll betyr i bunn og grunn flåtens evne til å operere med en stor grad av frihet i et havområdet, men innen et begrenset tidsrom (Vego, 2003, s. 111). I sum kan disse momentene finnes igjen i FDMO som definerer sjøkontroll på følgende måte:

Sjøkontroll er en tilstand som eksisterer når det med en kjent og akseptert risiko, og innenfor gitte begrensninger i grad, tid og rom, foreligger tilstrekkelig handlefrihet til å kunne sikre egen bruk av et område, og – om nødvendig – nekte en motstander dette. (Forsvaret, 2015a, s. 65)

Vego (2003, s. 110) påpeker at på det åpne havet har sjøherredømme sjelden, om noen gang vært komplett. Det har vanligvis betydd at én av sidene i en konflikt har hatt kontroll over maritim kommunikasjon over bestemte sjø- og havområder (Vego, 2003, s. 110). Speller (2019, s. 116) hevder at sjøherredømme, i sin absolutte form, i vår tid like urealistisk som det er uhensiktsmessig og det snakkes derfor heller om sjøkontroll. Det har også blitt argumentert for at etter slutten på den kalde krigen har den amerikanske marinen hatt et sjøherredømme som har vært så totalt at man sluttet å snakke om sjøkontroll (Rubel, 2010, s. 38). Annen litteratur gir imidlertid lite hold for dette synet.

Dersom en part har sjøkontroll, eller ønsker å etablere dette, er det vesentlig å vite hva kontrollen skal benyttes til. Sjøkontroll er relevant på grunn av det mulighetsrommet kontrollen gir og kan variere i tid, sted og rom (Speller, 2019, s. 116). Dersom mulighetsrommet ikke nyttes til noe

---

vil det derfor ikke være relevant å etablere eller vedlikeholde sjøkontroll i et område. Som Vego (2016, s. 18) hevder, så er bruk av marinestyrker til kamphandlinger uten at målet er å oppnå definerte målsetninger meningsløst. Sjøkontroll har altså ingen verdi i seg selv, det vesentlige er hva sjøkontrollen muliggjør (Strømmen, 2020, s. 113). En aktør som har etablering eller utnyttelse av sjøkontroll som ambisjon, må derfor ha målsetningene med å etablere denne kontrollen klart for seg. For et høyere ambisjonsnivå påpeker Speller (2019, s. 50) at sjøherredømme kun er relevant for å muliggjøre andre handlinger og at sjøherredømmet må utnyttes for at det skal være relevant for nasjonal strategi. Det er også gjeldende for sjøkontroll, men i mer avgrenset målestokk. Vego (2003, s. 113) skriver at lokal sjøkontroll eksisterer når en part innehar overlegenhet i en del av sjøen med den hensikt å kunne utføre et bestemt oppdrag. Noen ganger må lokal kontroll etableres for å sikre en konvoi, en amfibieoperasjon, bombardement av fiendtlige kystinstallasjoner eller for å gjennomføre hurtige raid (Vego, 2003, s. 113).

I en krig mellom to sterke motstandere vil ingen av sidene være i stand til å oppnå full og permanent kontroll over det maritime teatret med alle dets dimensjoner, og sjøkontrollen vil ikke være statisk men skiftende og dynamisk (Vego, 2016, s. 34-35). Det vil også kunne være slik at motstandere i en konflikt vil kunne ha sjøkontroll på samme tid, men på forskjellig sted (Vego, 2016, s. 38). Det vesentlige for en aktør vil kunne hevdes å være at man har klart for seg hvor man ønsker kontroll og hvilken risiko man er villig til å ta. Speller (2019, s. 117) argumenterer for at dersom man ønsker å oppnå absolutt kontroll før man ønsker å handle så vil man aldri få noe gjort, og dersom man handler før man har tilstrekkelig kontroll så vil det kunne føre til en katastrofe. Han kommenterer videre at akkurat hvor mye kontroll som er nødvendig vil variere utfra hvilket oppdrag som må løses og at dette ikke kan bestemmes utfra rigide regler. Det vil for eksempel være slik at operasjoner du velger å gjennomføre og hvor viktige nasjonale interesser ikke er i spill vil kreve en større grad av kontroll enn i operasjoner av nødvendighet hvor innsatsen og risikovilligheten er større (Speller, 2019, s. 117).

Dersom momentene ovenfor legges til grunn i en definisjon av begrepet sjøkontroll, vil en aktør som har sjøkontroll i et område være i stand til å utnytte dette området for å oppnå sine målsetninger. Eksempler på dette kan være trygg forflytting av fartøyer på en relativt sikker måte gjennom et område, beskyttelse av eget land mot en invasjon fra sjøen, samt transport og opprettholdelse av allierte bakkestyrker i offensive eller defensive operasjoner langs kysten (Vego, 2016, s. 26). Dette kan blant annet, i et tenkt scenario være troppeforflytninger over Atlanterhavet i en mulig konflikt mellom det som var Warszawapakten og NATO under den kalde krigen. Det ville her for NATO vært ønskelig å etablere og vedlikeholde sjøkontroll for å sikre denne transporten, og ønskelig for Sovjetunionen å drive operasjoner for å hindre NATOs sjøkontroll. Med bakgrunn i denne

---

oppgavens fokus på russisk sjømakt i nordområdene, er et annet relevant eksempel det å hevde sjøkontroll for å bevare sin evne til maritim maktprojeksjon. Dette ved å nytte sjøkontrollen til å sikre strategiske undervannsbåter sin operasjonsfrihet og dermed evnen til å benytte sine våpen. En definisjon på sjøkontroll som passer godt i så måte, og som tydeliggjør at sjøkontroll kan hevdes når du med en akseptert risiko er i stand til å oppnå dine målsetninger, presenteres av Tor Ivar Strømmen ved Sjøkrigsskolen, som skriver at:

Sjøkontroll har ein når ynskja maritim maktprojeksjon kan gjennomførast med ynskja effekt der ein har trong, når ein måtte ynskje, og med ein akseptabel risiko gitt trugsel og ynskja militær målsetning med projeksjonen. (Strømmen, 2020, s. 120)

Det er også verdt å merke seg Vego (2003, s. 114), som argumenterer for at når en flåte kun er marginalt sterkere enn sin motstander, så burde dens hovedmålsetning være å opprette og vedlikeholde sjøkontroll³ i det mest kritiske området, selv om det betyr at man gir motstanderen frihet til å operere andre steder. Noen ganger kan lokal sjøkontroll utøvd av en tallmessig underlegen styrke hindre en sterkere styrke i å gjennomføre offensive operasjoner, ikke bare i det samme teatret, men også i tilstøtende trangere farvann (Vego, 2003, s. 114).

3.4 Sjønektelse

Der hvor forrige underkapittel fokuserte på sjøkontroll og hvordan sjøkontroll kan sette en aktør i stand til å operere i et område i et tidsrom for å oppnå en spesifikk målsetning vi dette underkapitlet fokusere på begrepet sjønektelse. Begrepene *anti-access* og *area denial (A2/AD)* vil også bli berørt, med bakgrunn i relevansen og overførbarheten til sjønektelse.

Vego (2003, s. 119) skriver at det å nekte en motstander å benytte sjøen har ofte blitt ansett som en annen side av sjøkontroll, men at dette er en overforenkling. Sjønektelse anses i bunn og grunn som sporadisk krigføring på sjøen (Vego, 2003, s. 119). Dette synet samsvarer godt med synspunktet til den amerikanske admiralen Stansfield Turner (1977, s. 347), som hevdet at sjønektelse er å betrakte som geriljakrig på sjøen.

Speller (2019, s. 118) påpeker at sjønektelse handler om å nekte en motstander å benytte sjøen uten at man selv nødvendigvis evner å kontrollere denne. Sjøkontroll er relevant på grunn av hva den muliggjør, mens sjønektelse er relevant på grunn av hva den forhindrer (Speller, 2019, s. 134). En av de tingene sjønektelse kan forhindre, er nettopp en fiendes evne til å ha sjøkontroll i et

---

³ Vego skriver her *command of the sea* – sjøherredømme.

---

område. Når Turner (1977, s. 342) definerer sjøkontroll skriver han at dette er kapasiteten til å benytte sjøen til det en selv ønsker, mens man samtidig nekter andre det samme. I følge Till (2004, s. 158) kan sjønektelse virke på to måter. Både som et alternativ til sjøkontroll for små stater som kan benytte sjønektelse til å hindre større makter å skade dem, eller som et komplement til sjøkontroll, da gjerne som et faktisk tillegg til sjøkontroll i et lagvis forsvar (Till, 2004, s. 158). Dette støttes også av Speller (2019, s. 118) som hevder at sjøkontroll og sjønektelse ikke utelukker hverandre og at det ofte vil kunne være slik at sjønektelse er et verktøy for å kunne oppnå sjøkontroll.

Vego (2003, s. 120) skriver at den strategiske målsetningen for en stormakt som grenser til flere trange⁴ farvann, men som er svakere til sjøs enn sine fiender, vil være å oppnå kontroll i disse områdene mens de bestrider kontroll i andre deler av det åpne havet. Han peker på at Sovjetunionen under den kalde krigen sannsynligvis hadde som intensjon å ha sjøkontroll i blant annet Barentshavet, mens de i områder som Norskehavet og Nordsjøen ville utføre nektelsesoperasjoner (Vego, 2003, s. 120). Dette er et godt eksempel på at sjønektelse vil kunne virke sammen med sjøkontroll, og legge til rette for denne.

FDMO omtaler flere former for sjønektelsesoperasjoner, men innleder sin definisjon med at «Sjønektelse er en tilstand som eksisterer når en kan nekte en motstander bruk av et område, uten nødvendigvis selv å være i stand til å kontrollere dette» (Forsvaret, 2015a, s. 67). Doktrinen påpeker videre en rekke ulike forhold som kan være relevant i utøvelsen av sjønektelsesoperasjoner, som operasjoner under og over vann, i luften og ved bruk av miner, samt hvordan operasjoner i flere dimensjoner kan bidra til sjønektelse (Forsvaret, 2015a, s. 67-68)

Tangredi (2013, s. 1) argumenterer for at det å nekte en motstander adgang til et område er en naturlig målsetning for enhver forsvarende part og bør således være en naturlig del av enhver militær kampanje. Begrepet A2/AD blir i dag imidlertid brukt for å beskrive strategier hvor målet er å forsvare seg mot en sterkere motstander og for å hindre at denne motstanderen vil komme i en posisjon hvor overlegen styrke eller ferdighet vil føre til at den forsvarende part kommer tapende ut (Tangredi, 2013, s. 1-2). Det som omtales som A2/AD-kapabiliteter kan sies å passe godt med den forståelsen som tradisjonelt har blitt lagt til grunn når man diskuterer sjønektelse (Speller, 2019, s. 219). Dersom man også legger til grunn at ambisjon om sjønektelse er en strategi som er tilpasset den svakere part (Vego, 2018) så kan det argumenteres for at A2/AD og sjønektelse kan ha sammenfallende betydning. Det siste kan spesielt sies å være tilfelle dersom man inkluderer påvirkning fra andre domener som faktorer når en vurderer sjønektelse.

---

⁴ Oversatt fra begrepet *narrow seas*.

Som Speller (2019, s. 26) hevder gjør sjødomenets enorme omfang det vanskelig å finne en fiende. Med tanke på å drive nektelsesoperasjoner så vil dette ha betydning ved at det for en fiende må være en reell mulighet for at motstanderens styrker vil kunne lokaliseres og påvirkes. Havet er stort, og derfor vil også en nektelsesoperasjon være omfattende, spesielt dersom målet med nektelsen er å hindre at motstanderen oppnår kontroll. Dersom målet er en form for geriljakrig vil omfanget muligens være noe mindre, men dette er også avhengig av fiendens vilje til å akseptere risiko. Hvilket ambisjonsnivå en stat har for å utøve sjøkontroll og sjønektelse kan også til en viss grad leses ut av hvilke kapasiteter staten vektlegger, om marinestyrkene er havgående eller om de er designet for operasjoner i kystnære områder.

3.5 Havgående versus kystnære marinestyrker

Fartøy som er designet for å operere i kystnære strøk vil gjerne ikke ha rekkevidde eller utholdenhet til gjennomføre lengre seilaser (Speller, 2019, s. 30). Dersom en stats marinestyrker i stor grad består av fartøy som er designet for operasjoner i kystnære strøk, vil dette kunne si noe om ambisjonsnivået for å etablere og vedlikeholde sjønektelse og sjøkontroll. Manglende utholdenhet og rekkevidde kan imidlertid mitigeres og som Speller (2019, s. 30) påpeker så kan etterforsyning til sjø, på linje med tilgang til oversjøiske baser, bidra til å øke utholdenhet. Det er derfor ikke gitt at fartøy som er designet for operasjoner i kystnære strøk utelukkende kan benyttes til dette. Deler av dette støttes også av den amerikanske presidenten Ronald Reagans tidligere marineminister John Lehman (2018) i hans bok *Oceans ventured: winning the Cold War at sea* hvor han skriver at en flåte designet for å operere i kystnære strøk vil naturlig nok ha andre egenskaper enn en havgående flåte og vil ikke på samme måten være i stand til å kontrollere fjerntliggende havområder. Dette er blant annet en erkjennelse politbyrået tok inn over seg da de i kjølvannet av Cubakrisen i 1962 omsider ga Gorsjkov den støtten han trengte for å bygge sin havgående marine (Lehman, 2018, s. 31).

Rubel (2010, s. 44) peker på at man i marinemiljøer tidvis har omtalt tre metaforiske vannfarger når man omtaler marinestyrker; blå, grønn og brun. Det blå er det store havet lengst fra land, det grønne er kystområdene og det brune er elver, bukter og brakkvannsdeltaer (Rubel, 2010, s. 44). Han skriver videre at gjennom den kalde krigen hadde fargene en enda mer spesifikk mening. Det blå pekte på havområder der kun andre marinestyrker kunne møte dine marinestyrker, det grønne på områder hvor du kunne trues av landbaserte fly og det brune der du kunne trues av bakkebasert artilleri. Distinksjonen hadde en vag form for verdi, men med introduksjonen av langtrekkende bombefly som kunne være antiskipsmissiler ble i praksis alle hav grønne (Rubel, 2010, s. 44). For å avklare en aktørs ambisjon med tanke på å utføre kontroll- og nektelsesoperasjoner må aktørens mulighet til å håndtere krigføring i flere domener enn overflatedomenet vurderes. Dette

---

gjelder uavhengig av om aktøren har marinestyrker som er designet for å operere i kystnære områder, eller om de er designet for å være havgående.

3.6 Kontroll og nektelse i flere domener

Till (2004, s. 32) viser til den siste øverstkommanderende for den Sovjetiske marinen, Admiral Vladimir Tsjernavin, som i 1982, tre år før han overtok posisjonen fra Gorsjkov, uttalte at det ikke lengre finnes noen klare skiller mellom krigføringsdomenene. Seier måtte nå oppnås ved at alle våpengrener virket sammen (Till, 2004, s. 32). Denne erkjennelsen og behovet for å knytte konsepter fra ulike domener sammen ligger, og må ligge, til grunn når moderne doktriner skrives (Till, 2004, s. 33). Denne erkjennelsen har fått økt fotfeste og som det kommenteres av Jeffrey M. Reilly (2016, s. 61) kan historiske tilnærminger for å oppnå overlegenhet i luft-, land- og sjødomenet nå være ugyldige med bakgrunn i global spredning av moderne informasjonsteknologi.

Det er altså slik at når sjømaktsteori og sjømilitære strategier vurderes må aktiviteter og planer på sjøen settes i sammenheng med hva som skjer i andre domener. Som Speller (2019, s. 131) skriver så var sjøkontroll komplekst allerede på 1940-tallet, med behov for kontroll på overflaten, under vann og i luften. Denne kompleksiteten har økt ytterligere og det er nå også behov for å utnytte rommet, cyberspace og det elektromagnetiske spektrum i tillegg, noe som fører til et behov for å integrere aktiviteter og ulike styrker på sofistikert vis (Speller, 2019, s. 131). Det samme pekes også på av Vego (2016, s. 40) som sier at det ikke er slik at det maritime domenet kun kan påvirkes fra sjøen. Han hevder at problemet med å oppnå en tilfredsstillende grad av sjøkontroll kompliseres av behovet for ikke bare å kontrollere overflaten, men også undervanns- og luftdomenet (Vego, 2016, s. 40).

Samtidig som betydningen av flere domener har blitt mer aktuelt har også nye begreper dukket opp, blant annet tidligere nevnte A2/AD. Begrepene brukes i noen grad uten at betydningen er klar og en definisjon vil i så måte være til hjelp for å vurdere disse opp mot begreper som for eksempel sjønektelse og sjøkontroll. Det amerikanske Forsvarsdepartement skiller i Joint Operational Access Concept (JOAC) mellom anti-access og area denial på denne måten:

Antiaccess refers to those actions and capabilities, usually long-range, designed to prevent an opposing force from entering an operational area. *Area-denial* refers to those actions and capabilities, usually of shorter range, designed not to keep an opposing force out, but to limit its freedom of action within the operational area. (United States Department of Defense [DoD], 2012, s. i)

Beskrivelsen av begrepene i JOAC er ikke en offisiell definisjon, noe som også påpekes av Tangredi (2013, s. 32-33) i hans bok *Anti-access warfare: Countering A2/AD strategies*, men de gir en pekepinn på hva som vil kunne legges i begrepene og det kan argumenteres for at begrepene i stor grad er sammenfallende med det som tidligere har blitt skrevet om sjønektelse.

Vego skriver i *Naval strategy and operations in narrow seas* (2003, s. 123) at både under den andre verdenskrig og i lokale konflikter etter 1945 har luftkontroll vært en av de mest avgjørende faktorene i å sikre et fordelaktig utfall i sjøkrig. Han skriver videre at grunnet den økte rekkevidden, utholdenheten og farten på moderne fly, har havet blitt et område hvor både marine- og flystyrker vil operere og at en flåte kun kan gjennomføre vedvarende operasjonsjoner når luftrommet er kontrollert (Vego, 2003, s. 123). Hvis en også legger romkapabiliteter til i ligningen blir saksfeltet enda mer komplekst. Ifølge Reilly (2016, s. 69) har USA siden 1991 blitt mer avhengig av rombaserte kapabiliteter for å understøtte sine militære operasjoner. Romkapasiteter gir mulighet til å kommunisere globalt, evne til å posisjonere, navigere og time presisjonsangrep, samt muliggjøre forbedret etterretning og overvåkning (Reilly, 2016, s. 69).

På amerikansk side har A2/AD hatt stort fokus og for å kunne kontre utfordringene en fiendtlig A2/AD-strategi vil kunne medføre har aktiviteter på tvers av domener og våpengrener fått forhøyet fokus. Dette fremkommer blant annet i *Air Sea Battle* (ASB) konseptet (DoD, 2013). Selv om fokuset på å kontre A2/AD-strategier har vært stort kan det både hevdes at utenfor militære kretser har temaet hatt lite gjennomslag, i tillegg til at når det snakkes om *anti-access* krigføring så har det maritime domenet en overvekt (Tangredi, 2018, s. 35-36).

Som det beskrives i ASB vil langtrekkende kapabiliteter kunne hindre egne styrker å entre et område og egne styrker kan også tvinges til å levere effekt på lange, gjerne ufordelaktige, hold (DoD, 2013, s. 2-3). Dette verken begrenser seg til eller gjelder utelukkende for sjødomenet, men viser at sjømilitære operasjoner ikke er isolert fra påvirkning fra andre domener. Konseptet beskriver integrerte operasjoner som spenner over alle fem krigføringsdomener⁵ for å sikre en fordel under angrep, samtidig som det peker på risikoreduserende tiltak i møte med langtrekkende presisjonsvåpen (DoD, 2013, s. i).

3.7 Relevans i dag

Er så begrepene sjøkontroll og sjønektelse, som har blitt diskutert i dette kapitlet, fortsatt relevante i en tid hvor de ulike krigføringsdimensjonene påvirker hverandre i stor grad? Det synes klart at det tankesett som ligger til grunn for sjøkontroll og sjønektelse også kan appliseres på andre områder.

---

⁵ Luft, land, sjø, rom, og cyberspace.

Dersom man søker å påvirke det maritime domenet fra andre domener vil det fortsatt være det maritime domenet som påvirkes. Det kan derfor synes kunstig å bevege seg bort fra begreper som både er beskrivende og også dekkende for den aktivitet som gjennomføres. Det kan heller hevdes at de historiske verkene innen sjømaktsteori vil kunne finne anvendelse på andre områder enn kun på sjøen, noe blant annet Bleddyn E. Bowen peker på i sin artikkel fra 2019 i *The Journal of Strategic Studies* hvor han diskuterer romkrig og romherredømme (s. 533).

Det er utvilsomt slik at alle domener som kan ha påvirkning på sjøen må tas i betraktning når sjøkontroll og sjønektelse diskuteres i den 21. århundre, men dette alene gjør ikke begrepene irrelevante eller teorien mindre aktuell. Den må bare, som Corbett også løftet frem, ikke behandles uten kontekst (Corbett, 1911/1972).

Begrepene sjøkontroll og sjønektelse er i høyeste grad relevante og kan som innarbeidede uttrykk være beskrivende for ulike ambisjonsnivå en motstander har for utøvelse av militærmakt. I en tid med langtrekkende presisjonsvåpen og en betydelig evne til å integrere ulike domener, herunder overvåkning fra rommet og påvirkning via cyberspace, vil operasjoner for å sikre eller utfordre sjønektelse og sjøkontroll være utfordrende. Utfordringene ugyldiggjør imidlertid ikke begrepene, de bare krever at det tas hensyn til ytterligere faktorer.

---

4 Russisk sjømakt i nordområdene

4.1 Bakgrunn

Russland har alltid primært vært en landmakt, men en landmakt med sjømilitære ambisjoner. Geografi har imidlertid medført utfordringer for russisk utøvelse av sjømakt. Som Vego (2003, s. 19) påpeker, har tsarens Russland og etterfølgende stater hatt den mest ufordelaktige posisjonen blant sjøstatene. Han påpeker at Russlands muligheter til å seile ut av Svartehavet, Baltikum og Japanhavet alle har vært kontrollert av landets tradisjonelle motstandere. Russland har derfor kun fordelaktig tilgang til åpent hav i Barentshavet, samt fra Kamtsjatka (Vego, 2003, s. 19). Adgangen til Nord-Atlanteren fra Barentshavet i tilfelle krig er vanskelig med bakgrunn i at potensielt fiendtlige makter kontrollerer havområdet mellom Grønland og Norge (Vego, 2003, s. 19). Utfordringen som de geografiske realiteter medfører gjør altså at nordområdene generelt og Barentshavet spesielt er av særlig stor betydning for Russland.

Gjennom store deler av den kalde krigen kunne ikke Sovjetunionen konkurrere med USA og NATO når det gjaldt evnen til å etablere og utnytte sjøkontroll (Tangredi, 2013, s. 36). Den tradisjonelle kontinentalmakten Russland, som den sovjetiske var bygget på, hadde ingen utpreget marinetradisjon og i møtet med de vestlige allierte ble den sovjetiske marinen utviklet som en sjønektelsesmarine (Tangredi, 2013, s. 36). I sin omtale av sjønektelse og *anti-access* under den kalde krigen kommenterer Tangredi (2013, s. 39) avslutningsvis at NATOs marinekampanje i stort kan beskrives som en *access* versus en *anti-access* kamp, hvor Sovjetunionen forsøkte å hindre USA og Canada i å forsterke Europa, mens NATO forsøkte å få tilgang til sovjetiske nærområder.

For å nekte NATOs aksess til sovjetiske nærområder så Sovjetunionen også på andre domener enn det rent maritime. Som Lehman (2018) skriver så introduserte den sovjetiske marinen blant annet overlydsbombeflyet Tu-22 Backfire, utstyrt med supersoniske antiskipsmissiler. Bombeflyet var en del av innsatsen for å hindre amerikanske marinestyrker å komme for nærme mål i Sovjetunionen (Lehman, 2018, s. 58).

Skillet mellom den «gamle» og den «nye» skolen⁶ i den russiske marinen kan i noen tilfeller gi innsikt i hvorfor russiske marinestyrker er innrettet som de er, og hvordan fokuset skifter mellom en havgående og en kystforsvarsfokuset flåte. Robert C. Whitten (1998, s. 48) kommenterer at da Gorsjkov tok over som øverstkommanderende for den sovjetiske flåten i 1956 var flåten i liten grad

---

⁶ Den «gamle» og «nye» skolen omtales blant annet i *Russia's Naval Development — Grand Ambitions and Tactical Pragmatism* (Parnemo, 2019, s. 42-47). Den gamle skolen vektlegger i større grad tradisjonelle havgående kapasiteter, mens den nye skolen legger vekt på kystnære områder og kapasiteter.

---

mer enn en kystforsvarsflåte bundet til nærområdene grunnet logistikkbegrensninger. Gorsjkov tok mål av seg til å bygge en havgående flåte, og selv om Nikita Khrusjtsjov aldri ble overbevist om Gorsjkov planer fikk blant annet Cubakrisen partiledelsen til å endre syn og da Leonid Bresjnev tok over makten støttet han planene (Whitten, 1998, s. 48-49).

Selv om Gorsjkovs argumenter for en havgående flåte kan sies å være begrunnet i et ønske om å utøve innflytelse på den internasjonale arena (Weinland et al., 1974, s. 44-45; Whitten, 1998, s. 53), var den sovjetiske flåtens *raison d'être* gjennom den kalde krigen å sørge for kjernefysisk avskrekking mot et mulig angrep fra Vesten (Åtland, 2007, s. 503). Før og eventuelt under en konflikt var det vesentlig at de strategiske missilbærende undervannsbåtene (SSBN⁷) ble beskyttet mot angrep i sine operasjonsområder, noe som betinget at den sovjetiske flåten hadde sjøkontroll i disse områdene (Vego, 1983, s. 54-55). Den russiske marinen har også siden sovjettiden hatt som ett av sine primære oppdrag å ta ut vestlige overflategrupper, og da primært hangarskipsgrupper, i tilfelle krig. Utfordringene som hangarskipsgruppene forsvaret mot undervannsbåter medførte for de russiske angrepsubåtene (SSN⁸) gjorde imidlertid regulære angrep mot hangarskipene mer utfordrende og kryssermissilbærende undervannsbåter (SSGN⁹) fikk en mer sentral rolle (Vego, 1983, s. 56).

Ved slutten av Gorsjkov-æraen, som tok slutt med hans avskjed i 1985, var den sovjetiske flåten verdens nest største, rett bak den amerikanske (Kipp, 2019, s. 591). I årene som fulgte ble flåten mer og mer redusert (Kipp, 2019, s. 602-603), da den rett og slett ble for dyr å vedlikeholde (Whitten, 1998, s. 50). Oppdragene som den russiske marinen hadde, krevde heller ikke en stor havgående marine, noe som i seg selv ga rom for at flåten kunne komme inn i en nedadgående spiral (Tsytkin, 2010, s. 331-332). Det kan derfor hevdes at den russiske marinen gikk fra å være en havgående sjøkontrollsmarine, til igjen å være en kystnær nektelsesmarine.

Åtland (2007, s. 499) skriver i sin artikkel *The Introduction, Adoption and Implementation of Russia's "Northern Strategic Bastion" Concept, 1992–1999* at det europeiske Arktis, med den russiske Nordflåten stasjonert på Kola, frem til slutten på 1980-tallet var en av de mest militariserte regionene i verden. Barentshavet var riktignok ikke den eneste bastionen til den sovjetiske marinen, men den var definitivt den viktigste og «katt og mus» leken i Arktis fortsatte etter den kalde krigens slutt, selv om operasjonene riktignok ble noe redusert i omfang (Åtland, 2007, s. 500). Det var, og er

---

⁷ SSBN er betegnelsen på atomdrevne undervannsbåter som bærer interkontinentale ballistiske missiler.

⁸ SSN benyttes for å omtale atomdrevne angrepsubåter, i motsetning til konvensjonelt drevne, som har betegnelsen SSK. Selv om enkelte SSN kan benytte torpedorørene til å avfyre kryssermissiler, er det torpedoer som er disse ubåtenes primære våpen.

⁹ SSGN benyttes for å omtale atomdrevne ubåter med kryssermissiler som hovedvåpen. Disse vil også kunne benytte torpedoer, men det er kryssermissiler som er det primære våpenet.

---

fortsatt slik at med sine SSBNER utgjør Nordflåten brorparten av den russiske marinens del av den strategiske triaden¹⁰ (Defense Intelligence Agency [DIA], 2017, s. 67).

Flåten som ble redusert under Mikhail Gorbatsjov og Boris Jeltsin har igjen vært gjenstand for positiv utvikling siden Vladimir Putin kom til makten. Selv om Arktis kan sies å være en av de mest stabile av Russlands nærområder har Russland gjennomført en betydelig modernisering av sine militære styrker i regionen (Zysk, 2019, s. 687). Det er rimelig å hevde at moderniseringen, selv om den ikke har økt antallet fartøy betraktelig, vil føre til en kvalitativt bedre flåte. Det er imidlertid slik at på tross av moderniseringsinitiativer, er mange av russiske skipsbyggingsprogrammer langsomme og befengt med forsinkelser (Zysk, 2019, s. 691). Det er heller lite som tilsier at moderniseringen vil føre til reetablering eller en betydelig styrkning, av en havgående flåte. Det kan derfor hevdes at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom uttalte ambisjoner for russisk sjømakt og hva som faktisk gjennomføres gjennom operasjoner og moderniseringsprogrammer. Det kan uansett være verdt å merke seg ordene i Den russiske maritime doktrinen fra 2015 som slår fast at marinen er både hovedkomponenten og grunnlaget for at Russland skal kunne utnytte potensialet sjøen gir (Russia Maritime Studies Institute [RMSI], 2015, s. 18).

4.2 Utvikling av russisk sjømakt under Putin

4.2.1 Fokus og kapabiliteter

Fra begynnelsen av 1990-tallet og i årene som fulgte var Russland involvert i en rekke operasjoner i det landet oppfatter som sin sørlige interessesfære. Russiske styrker ble involvert i operasjoner i Moldova (Transnistria), Sør-Ossetia, Abkhasia (Georgia), Tadsjikistan og Tsjetsjenia (Renz, 2019, s. 820). Operasjonene viste at russiske styrker hadde betydelige mangler, og fra år 2000 og fremover ble styrkingen av det russiske militæret en prioritet for at landet skulle kunne beskytte sin posisjon som en selvstendig aktør på den internasjonale arena (Renz, 2019, s. 823-826).

Kipp (2019, s. 629) peker på at marinen ikke hadde vært noen nøkkelpiller i noen av operasjonene, men våren 2000 var Putin også klar for å snakke om sjømilitære forhold, og lovet en gjenreisning av russisk sjømakt. I mars samme år signerte Putin marinestrategien¹¹ som la grunnlaget for sjømilitære aktiviteter i perioden frem til 2010 (Kipp, 2019, s. 629). Det må imidlertid bemerkes at selv om ambisjonene var til stede, så kom økonomiske realiteter i veien for disse. Det kan også

---

¹⁰ Den strategiske triaden består av systemer for å levere kjernevåpen med missiler skutt fra undervannsbåter, landbaserte missiler, og bombefly bevæpnet med bomber eller missiler.

¹¹ På engelsk oversatt til *Foundations of the Russian Federation's Policy in the Area of naval activities during the period to 2010*.

---

hevdes at det var tvingende nødvendig for Putin å gjennomføre modernisering av flåten for at denne ikke totalt skulle utspille sin rolle grunnet manglende modernisering og lav status. Det viktig å merke seg at siden Sovjettiden hadde den russiske militærmaskinen i Arktis sett en betydelig reduksjon (Konyshov, Sergunin & Subbotin, 2017), og som Ståle Ulriksen (2017, s. 39) hevdet i sin artikkel *Den russiske marinen - status og framtidsutsikter*, var flåten på et bunnivå i 2008 og ville kollapse på 2020-tallet om grep ikke hadde blitt tatt. Russiske kjernefysiske og konvensjonelle styrker trengte sårt modernisering for å møte nye utfordringer og trusler på en effektiv måte (Konyshov et al., 2017, s. 117).

Ulike initiativer for å modernisere SSBN-flåten tok til allerede på 1980-tallet, selv om størrelsen på styrkene og seilingsmønstrene ble redusert (Kipp, 2019). Moderniseringen var imidlertid beheftet med forsinkelser og det faktiske arbeidet på det som skulle bli den første Borej-klasser undervannsbåten, Jurij Dolgorukij, startet ikke opp før i 1996 og byggeperioden skulle strekke seg utover 10 år grunnet manglende bevilgninger (Kipp, 2019, s. 608).

Riktignok har mye av den russiske utviklingen i Arktis vært fokusert på konstabulære og konvensjonelle kapabiliteter (Flake, 2015, s. 92), men arbeidet med å modernisere SSBNene fortsetter. Dette sier noe om ubåtenes viktighet i russisk militær tankegang, spesielt sett i lys av en noe strammere økonomisk situasjon. Det slås også ettertrykkelig fast i den oppdaterte russiske marinestrategien fra 2017 at det skal vedlikeholdes kapabiliteter på et nivå som avskrekker angrep mot Russland og som innehar evnen til å påføre uakseptabel skade på enhver potensiell motstander (RMSI, 2017, s. 6).

I tillegg til de tre ubåtene i Borej-klassen som er ferdigstilt, er én i sjøprøver med planlagt overlevering til Nordflåten sommeren 2020, fire under bygging og ytterligere to under planlegging (Kipp, 2019, s. 608-609; Nilsen, 2020; RussianShips.info, 2020; TASS, 2019), noe som ved ferdigstilling innebærer en betydelig modernisering av russisk sjø-basert avskrekingskapasitet. Zysk (2012, s. 122) kommenterer også hvordan det betydelige russiske fokuset på strategisk avskrekking har blitt reflektert i bevilgninger. Det statlige russiske våpenprogrammet (GPV) har gitt høyeste prioritet til utviklingen av de kjernefysiske styrkene med betydelig andel av midlene øremerket SSBNer (Zysk, 2012, s. 122). Men selv om den sjøbaserte delen av triaden har sett en oppgradering de senere år har ikke nødvendigvis utviklingen gått fort i forhold til uttalte ambisjoner. I sin årlige vurdering *Fokus 2020* skriver Etterretningstjenesten at «den russiske militærmakten har det siste tiåret gjennomført store satsinger, med tilførsel av mye nytt materiell. Likevel er gammelt materiell og aldrende plattformer fortsatt en utfordring, noe som i særlig grad gjelder marinen» (Etterretningstjenesten, 2020, s. 21).

Baev (2019a) har kommentert at russisk ledelse snakker opp ambisjonene om den store sjømakten, men at GPV for perioden frem til 2027 legger opp til store kutt i finansieringen av skipsbygging. Det prioriteres å ferdigstille båtene i Borej-klassen og andre undervannsfarkoster, mens mange andre kapabiliteter vil se en nedadgående trend (Baev, 2019a, s. 6). Det er blant annet rapportert mulige forsinkelser i beslutningsprosessen rundt igangsetting av viktige arbeider på nye fartøy. Beslutninger vedrørende en ny klasse missilbærende korvetter som ble forslått i 2017 (TASS, 2017) vil ikke, ifølge disse opplysningene, bli tatt før i midten av 2020 (Zhavoronkov, 2019).

Utover SSBNene utgjør SSNER og SSGNER viktige kapasiteter for den russiske marinen generelt og Nordflåten spesielt. De to siste skal både beskytte SSBNene i tillegg til at de både skal kunne angripe fiendtlige overflatefartøy og undervannsbåter, samt kunne angripe landmål med kryssermissiler (DIA, 2017, s. 69). Her har man også sett en betydelig utvikling de senere årene og flere nye, samt oppgraderte, ubåter vil innføres. Både klassene Akula- og Oscar II gjennomgår modernisering som gjør de i stand til å bære både Kalibr- og Oniks-missiler, og den moderne Graney-klassen er også på vei (Connolly & Boulègue, 2018, s. 22). Selv om det ikke er gitt at samtlige ubåter vil få en oppgradering som øker rekkevidde og slagkraft betydelig, tegner det seg et bilde av en potent flåte undervannsbåter. Utover nye og moderniserte SSN og SSGN, representert med Akula-, Sierra-, Victor-, Oscar II- og Graney-klassen har Russland også en betydelig kapasitet i sine konvensjonelle undervannsbåter (SSK), som spesielt vil være relevante i operasjoner i kystnære områder.

I tillegg til ubåtene vist i tabellen nedenfor som allerede er i tjeneste eller under vedlikehold, planlegges en ny klasse undervannsbåter. Denne klassen, Husky-klassen, er planlagt å kunne fylle rollene som både SSN og SSGN (Gao, 2019). Selv om det er tidlig å si om disse ubåtene, som kanskje ikke er operative før ved slutten av tiåret (Baev, 2019a, s. 8) vil tilføres Nordflåten, er det en rimelig antakelse å legge dette til grunn med tanke på nordområdenes strategiske betydning for Russland. Dersom ubåtene også utstyres med hypersoniske presisjonsvåpen som Tsirkon vil de kunne utgjøre en betydelig kapasitet for Nordflåten, med tanke på å drive nektelsesoperasjoner på lange avstander.

Tabell 1: *Oversikt over dagens undervannsbåter i Nordflåten, unntatt spesialubåter SSA/SSAN*

Type	Klassebetegnelse (NATO)	I tjeneste	I reserve eller vedlikehold	Merknad
SSBN	Typhoon	1		Benyttes som testplattform
SSBN	Borej	1		Kalles også Dolgorukij-klasse
SSBN	Delta IV	5	1	
SSGN	Oscar II	3		
SSGN	Graney	1		Kalles også Jasen- og Severodvinsk-klasse
SSN	Akula	4	2	
SSN	Sierra	1	1	
SSN	Sierra II	2		
SSN	Victor III	2	1	
SSK	Lada	1		
SSK	Kilo	4	1	

Tallene er basert på nettsiden RussianShips.info¹² (2020)

I tillegg til utviklingen av undervannsbåter de senere år har det blitt anskaffet nye overflatefartøy, samtidig som at eldre fartøy også i noen grad vært gjenstand for modernisering. Richard Connolly og Mathieu Boulègue (2018, s. 20) påpeker at istedenfor å utvikle store nye fartøy gir russiske myndigheter prioritet på anskaffelse, modernisering og levetidsforlengelse på mindre, mer tilpasningsdyktige skip som fregatter og korvetter. Dette løftes også frem av Liv Karin Parnemo (2019) som skriver at det som faktisk har blitt tatt frem av nye russiske kapabiliteter de senere årene i stor grad er kapabiliteter som er bedre tilpasset kystforsvar og operasjoner i nærområdet, slik som korvetter og mindre fregatter. Det har også blitt hevdet at tilførselen av disse nye, mindre, fartøyene vil endre den russiske flåten, ved at større fartøy i mindre grad vil bli prioritert i årene som kommer (Ulriksen, 2017, s. 42-44). En endring fra større til mindre fartøyer kan hevdes å være en dreining vekk fra ambisjonene om en havgående flåte til en flåte hvor målet i større grad er sjønektelse fremfor sjøkontroll.

¹² Basert på RussianShips.info (2020). Forsker Ståle Ulriksen ved Skjøekrigsskolen har bemerket at denne kilden kanskje er den beste til å fange opp endringer i den russiske flåten (Ulriksen, 2017, s. 41). Kilden benyttes også av institusjoner som amerikanske DIA i beskrivelsen av russiske marinestyrker (DIA, 2017).

Hvor mange av de nye mindre fartøyene som vil bli tilført Nordflåten er ikke klart, men det planlegges blant annet med at korvettene fra Derzjkij-klassen¹³ (prosjekt 20386 – basert på Steregusjtsij-klassen) i sin helhet skal til Nordflåten i tillegg til to Gremjasjtsij-klasse korvetter (Ulriksen, 2017, s. 42). Dersom fartøyene tilføres Nordflåten til delvis erstatning for, eller i tillegg til, dagens overflateflåte vist i tabellen nedenfor, vil dette utgjøre en betydelig kapasitet i Norges nærområder. Spesielt med tanke på arsenalet av langtrekkende våpen som kan utgjøre en trussel for både land- og sjømål. Korvettene i prosjekt 20386 som planlegges levert etter 2022 vil blant annet være bestykket med Kalibr-, Tsirkon- og Oniks-missiler (Novichkov, 2020). Kalibr og Oniks er også deployert om bord på fregattene av Gorsjkov-klassen (Connolly & Boulègue, 2018, s. 21). Av de umiddelbare forsterkningene av Nordflåtens overflatefartøyer på kort sikt fremstår den neste fregatten i Gorsjkov-klassen som spesielt interessant. Fartøyet gjennomfører sjøprøver med Nordflåten og planlegges overført i 2020 (Sputnik, 2020).

Tabell 2: *Oversikt over dagens overflate kampfartøyer i Nordflåten*

Type	Klassebetegnelse (NATO)	I tjeneste	I reserve eller vedlikehold	Merknad
CV ¹⁴	Kuznetsov		1	
CGN ¹⁵	Kirov	1	1	
CG ¹⁶	Slava	1		
DDGS ¹⁷	Udaløj	3	2	
FFG ¹⁸	Gorsjkov	1		
DDG ¹⁹	Sovremennij	1		
FSG ²⁰	Nanutsjka	2		
FSS ²¹	Grisja	6		

Tallene er basert på nettsiden RussianShips.info (2020)

¹³ Denne kommende korvett-klassen omtales i ulike kilder som både Derzjkij og Merkurij.

¹⁴ Hangarskip med konvensjonell fremdrift.

¹⁵ Krysser med kryssermissiler, nukleær fremdrift.

¹⁶ Krysser med kryssermissiler.

¹⁷ Jager (destroyer) med kryssermissiler. Spesielt innrettet for anti-ubåtkrigføring.

¹⁸ Fregatt med kryssermissiler.

¹⁹ Jager (destroyer) med kryssermissiler.

²⁰ Korvett med kryssermissiler.

²¹ Korvett.

Både nåværende og kommende russiske marinefartøyer planlegges utstyrt med langtreckende presisjonsvåpen som vil kunne utgjøre en trussel i flere dimensjoner. I tillegg til mål i både overflate- og undervannsdomenet vil også mål på land kunne være truet på lang avstand av missiler avfyrt fra russiske fartøy. En detaljstudie av ulike russiske kryssermissiler ligger utenfor rammen til denne oppgaven, men spesielt tre missiler nevnt ovenfor som kan benyttes fra moderne og moderniserte marinefartøyer og som vil kunne utgjøre en trussel mot norske og allierte fartøy er verdt å merke seg:

1. P-800 Oniks (SS-N-26 Strobile) anti-skip kryssermissiler: Oniks er et moderne antiskipsmissil med minst tre varianter, avfyrt fra overflateskip, undervannsbåter eller fly og med en rekkevidde på inntil 300 km (Dobrzyński, Lipski, Machowski, Miętkiewicz & Krawczak, 2018)
2. Kalibr-familien kryssermissiler: Kalibr-familien inkluderer SS-N-27 Sizzler antiskipsmissil, med 220-300km rekkevidde og SS-N-30A Kalibr landmålsmissil med 1500-2500 km rekkevidde (Dobrzyński et al., 2018). Det er gjerne landmålsmissilet som har fått mest oppmerksomhet i media grunnet angrep mot Syria, men antiskipsmissilet vil kunne utgjøre en trussel mot allierte fartøy i nordområdene.
3. Tsirkon kryssermissil: Tsirkon er et hypersonisk kryssermissil under utvikling, med en antatt hastighet på mach 8 og en rekkevidde på opp mot 500 km, noe som vil utgjøre en betydelig trussel mot for eksempel hangarskipsgrupper (McDermott, 2019a). Den høye hastigheten på missilet gjør mottiltak utfordrende, men selv om missilet har lengre rekkevidde enn SS-N-27 Sizzler vil det fortsatt være slik at det kun er fartøy innenfor 500 km fra utskytningsplattformen som vil være utsatt.

Det er også verdt å merke seg at Russlands forsvarsminister Sergej Sjojgu har bekreftet en økning i antallet krigsskip som skal bli bevæpnet med Tsirkon og Kalibr, noe som er i tråd med Putins vektlegging av de samme våpensystemene i desember 2019 (McDermott, 2019b). Uavhengig av forsinkelser i våpenprogrammer gir dette en klar indikasjon på ambisjoner, selv om muligheten for at uttalelsene i like stor grad kan skyldes innenrikspolitiske forhold ikke skal avskrives.

Effektiviteten til ulike langtreckende missiler levert mot ulike sjømål vil imidlertid kunne ha utfordringer med treffsikkerhet. Dette med bakgrunn i at selv om mobile mål også kan tas ut med langtreckende presisjonsvåpen, representerer disse målene en betydelig større utfordring enn de stasjonære for denne typen våpen (McDermott & Bukkvoll, 2018, s. 204). Spesielt fartøy som ligger under horisonten kan være utfordrende, ganske enkelt med bakgrunn i jordkrumningen (Dalsjö, Berglund & Jonsson, 2019, s. 10).

En gjennomgang av Etterretningstjenestens ugraderte vurderinger i perioden 2011–2020 viser en høy utviklingstakt i de russiske militære styrkene. I vurderingen *Fokus 2020* forventes det at utviklingen av nye ubåter og overflatefartøy vil fortsette i årene framover, noe som også vil være synlig i Arktis (Etterretningstjenesten, 2020, s. 10). For Russlands naboer i Arktis vil dette først og fremst kunne manifestere seg gjennom intensiverte øvingsmønstre og operasjoner med større synlighet.

4.2.2 Øvingsmønstre og operasjoner

Russlands militære evne har som vist ovenfor blitt vesentlig styrket de senere år. Dette har ført til en mer mobil og langtrekkende militærmakt som både har evnen til å operere mer enhetlig og med økt reaksjonsevne (Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, 2015, s. 16). Den økte evnen har ført til et høyere aktivitetsnivå og fra 2010 begynte Russland å øke antallet tokt med undervannsbåter ut fra Kola og inn i det nordlige Atlanterhavet (Nilsen, 2018). Etter dette har antallet undervannsbåter som opererer ut fra russiske havner i flere år vært økende og i 2016 uttalte den britiske viseadmiralen Clive Johnstone at NATOs ubåtsjefer rapporterte om mer aktivitet fra russiske undervannsbåter enn det som hadde vært observert siden slutten på den kalde krigen (Gibbons-Neff, 2016).

Bildet er imidlertid litt mer sammensatt og aktiviteten i nord består av mer enn ubåtoperasjoner. Da Etterretningstjenesten i 2011 lanserte sin første ugraderte vurdering, *Fokus 2011*, ble det kommentert at selv om en årlig russisk fellesoperativ øvelse har blitt opprettholdt så hadde øvingsaktiviteten vært noe lavere enn normalt grunnet forsvarsreform og anti-piratoperasjoner (Etterretningstjenesten, 2011, s. 12). De forventet imidlertid at aktiviteten i nord ville ta seg opp grunnet en russisk målsetning om å ha stående reaksjonsstyrker bestående av avdelinger og fartøy på høy beredskap (Etterretningstjenesten, 2011, s. 12). Da *Fokus 2013* ble publisert kommenterte tjenesten, delvis forklart som en effekt av de intensiverte reform- og moderniseringstiltak iverksatt etter Georgia-krigen, en mer synlig og effektiv trening i nordområdene (Etterretningstjenesten, 2013, s. 11).

Selv om dette kan tolkes til at øvingsnivået også for overflatefartøyene tok seg gradvis opp så er spesielt Russlands fokus på undervannsbåtene og disponeringen av disse høy. I 2015 uttalte øverstkommanderende for den russiske marinen, admiral Viktor Tsjirkov, til den statlige russiske mediekanalen *Sputnik* at fra januar 2014 til mars 2015 hadde ubåtpatruljene økt med 50 prosent sammenlignet med året før (Sputnik, 2015). Uttalelsen harmonerer godt med det inntrykk som har blitt etterlatt både gjennom vestlige etterretningsvurderinger og gjennom uttalelser i media fra offisielt hold de senere år. I tillegg til dette er patruljering i Arktis og styrkedemonstrasjoner i oppdragsporteføljen til Nordflåten (Flake, 2017, s. 21).

Med publiseringen av *Fokus 2016* ble russisk evne til å utøve kompleks militær aktivitet i et økt omfang løftet frem, noe som ble forklart med både politiske og økonomiske forhold. De bedrede rammefaktorene og moderniseringsprogrammene hadde bidratt til et høyere ferdighetsnivå i alle domener og den totale militære aktiviteten hadde stabilisert seg på et høyt nivå (Etterretningstjenesten, 2016, s. 22). Dette bildet ble ytterligere forsterket etter publiseringen av *Fokus 2017*. Der kom det frem at «Både volumet og kompleksiteten i aktiviteten har auka i 2016. I sum betyr det at den russiske evna til å nekte norske og allierte sjø- og luftoperasjonar i nordområda har auka dei siste åra» (Etterretningstjenesten, 2017, s. 14). Denne stadig økende aktiviteten og de bedrede kapabilitetene har også blitt kommentert av andre. I 2016 skrev daværende sjef for 6. flåte, admiral James Foggo, og hans rådgiver Alarik Fritz at de omfattende og tallrike ubåtpatruljene i det nordlige Atlanterhavet og i Norskehavet hadde ført til at det maritime domenet ikke lengre var ubestridt og at Russland for første gang på nesten 30 år var en betydelig og aggressiv sjømakt (Foggo & Fritz, 2016).

I følge Etterretningstjenesten (2018, 2019) fortsatte aktivitetsnivået å øke gjennom 2017 og 2018. Det tegnet seg gradvis et bilde at en ny normalsituasjon med en økt bruk av militærmakt for å signalisere russisk evne og russiske standpunkter mot andre stater. Russisk skarpskyting utenfor Finnmarkskysten som en reaksjon på NATOs øvelse *Trident Juncture* høsten 2018 var i så måte et foreløpig høydepunkt (Etterretningstjenesten, 2018, 2019). Selv om russiske øvelser i Arktis og Barentshavet er normalt så representerer skarpskytingen i 2018 en ny trend (Thonhaugen & Ramskjell, 2019). Det er derfor verdt å merke seg denne spesielt. I tillegg til skyting som ble gjennomført utenfor kysten av Finnmark, ble det både i forbindelse med og i etterkant av *Trident Juncture*, varslet om russiske missilskytinger i nærheten av Midt-Norge som ikke ble gjennomført (Lysberg, 2018; Ofstad, 2018; Sivertsen, 2018). Selv om det faktisk ikke ble gjennomført skyting markerer de gjentatte varslene i kombinasjon med den aktiviteten som faktisk ble gjennomført en intensivering av russiske operasjoner i Norges nærområder. Dette kan tolkes som et politisk signal hvor målsetningen er, gjennom bruk av militære styrker, å utrykke misnøye mot vestlig alliert aktivitet i Russlands interesseområde.

Økningen i russisk aktivitet nådde sitt foreløpige høydepunkt høsten 2019, da Nordflåten i slutten av oktober forsøkte å deployere de fleste av sine undervannsbåter til Barents- og Norskehavet uten å bli oppdaget (Strand, 2019). Etterretningstjenesten uttalte i den forbindelse til NRK at dette ikke var en øvelse, men en operasjon med det formål å vise militær styrke, fokusert på forsvar av egne baser, samt evne til å true USAs østkyst (Strand, 2019). I *Fokus 2020* ble det kommentert at «Nordflåten i samvirke med Østersjøflåten [gjennomførte] den største maritime øvelsen i Norges nærområder siden den kalde krigen. Deler av bastionforsvaret ble etablert helt ned

---

til Nordsjøen» (Etterretningstjenesten, 2020, s. 10). Norges forsvarsminister, Frank Bakke-Jensen, uttalte i forbindelse med øvelsen at selv om det er vanlig at Russland benytter internasjonalt farvann til øving så skilte dette seg fra normalen ved at man var lengre sør og vest enn vanlig i tillegg til at operasjonen foregikk nærmere norskekysten (Skårdalsmo & Falnes, 2019). Aktiviteten ble fulgt opp med nok en øvelse, hvor formålet var å trene de strategiske avskrekingsstyrkene (Etterretningstjenesten, 2020, s. 41). Dette kan hevdes å være en naturlig fortsettelse av en øvelse der bastionsforsvaret – som skal beskytte disse strategiske kapasitetene – ble øvet. I sum viser aktivitetene de siste årene en hyppigere operasjonstakt blant enheter som er forventet å utgjøre bastionsforsvaret, og evnen til å gjennomføre nektelsesoperasjoner vil av den grunn sannsynligvis ha blitt styrket.

4.3 Russiske ambisjoner i Nordområdene

Vladimir Kuzin og Sergei Chernyavskii ved Marinemuseet i St. Petersburg kommenterte i sin artikkel *Russian Reactions to Reagan's 'Maritime Strategy'* at amerikanske styrker som skulle bekjempe sovjetiske undervannsbåter selv i fredstid ofte var i stand til å gjennomføre vellykket jakt på sovjetiske missilubåter (Kuzin & Chernyavskii, 2005, s. 430). Dette løftes frem som årsaken til at Sovjetunionen på 1970-tallet begynte å deployere sine SSBNer nærmere eget territorium, noe som ga disse bedre beskyttelse mot fiendtlige styrker. Det kan her bemerkes at det vestlige uttrykket *bastion* slik det blir benyttet for denne typen forsvar av undervannsbåter aldri ble brukt i sovjetisk diskurs rundt marinestrategi, men at det gir en god beskrivelse av beskyttelsen ubåtene får av denne typen deployering (Kuzin & Chernyavskii, 2005, s. 430-431).

Selv om ubåter i sin natur opererer mer skjult enn overflatefartøy, gjør ikke dette undervannsbåtene usårbare, og sjøkontroll på vegne av SSBNene bør derfor være en hovedmålsetning som bør søkes oppnådd ved bruk av overflatefartøy, fly og andre undervannsbåter (V'yunenko, referert i Vego, 1983, s. 55). Gitt at Russland fortsatt søker å operere sine SSBNer i relativ sikkerhet i en nordlig bastion, noe som drøftes nærmere i teksten som følger, så taler dette for at den russiske marinen har som ambisjon å utøve sjøkontroll i operasjonsområdet. Dette innebærer ikke at marinen utelukkende har beskyttelse av SSBNer som sitt primære oppdrag, men at et slikt oppdrag er av stor viktighet.

Prioriteten som SSBNene gis i forbindelse med bevilgninger til modernisering av den russiske militærmakten, kan tyde på at den strategiske andreslagsevnen disse utgjør vurderes til å være et

---

*center of gravity*²² for Russland i årene som kommer. Sjønektelse eller A2/AD-operasjoner kan beskrives som operasjoner hvor en søker å forhindre at en angripende styrke er i stand til å posisjonere seg slik at forsvarerens *center of gravity* kan rammes (Tangredi, 2013, s. 2) Det er da en rimelig antakelse at det å hindre motstanderen fra å true bastionen som Russlands SSBNER opererer i, er et særlig viktig oppdrag for den russiske Nordflåten. Når det gjelder den strategiske betydningen til selve Kola, kan den fremfor alt forklares med at halvøya huser hjemmehavnen til Nordflåten SSBNER, som utgjør to tredjedeler av de russiske sjøbaserte atomstrykene (Konyshev & Sergunin, 2014, s. 324). Dette berøres også i noen grad av Etterretningstjenesten i *Fokus 2014*, hvor det slås fast at «De konvensjonelle styrkene på Kolahalvøya er defensivt orientert og har som hovedoppgave å forsvare [...] de missilbærende ubåtene spesielt – enten de er i havn eller på patrulje» (Etterretningstjenesten, 2014, s. 11). Dette poenget finner også støtte hos Zysk (2019, s. 690), som skriver at Russlands viktigste strategiske og operasjonelle målsetning i Arktis er knyttet til regionens rolle i global nukleær avskrekking og at SSBNene i Nordflåten forblir selve grunnlaget i regionens militære betydning for Russland. Det påpekes at dette forklarer både prioriteten gitt til moderniseringen av ubåtene og beskyttelsen av disse (Zysk, 2019, s. 690).

Den amerikanske rapporten *The Russian Navy – A Historic Transition* belyser også dette, når den beskriver viktigheten av Russland strategiske avskrekkingsevne og hvordan dette er en av kjerneoppgavene for den russiske marinen (Office of Naval Intelligence [ONI], 2015, s. ix). Det er undervannsbåtene som er kjernen i dette avskrekkingsoppdraget og dersom en krigstilstand skulle oppstå er det resten av marinens primære oppdrag å beskytte den strategiske evnen ved å etablere et lagvis forsvar som ikke bare beskytter undervannsbåtene, men også det russiske fastlandet (ONI, 2015, s. ix-x). Dette lagvise forsvaret ble også kommentert av Zysk (2012, s. 117) som i *Russia's naval ambitions: Driving forces and constraints* skrev at bastionskonseptet legger føringer for oppdragene til sjø- og luftforsvarsstyrker, hvor brorparten vil være orientert på å beskytte bastionen. Argumentet finner også støtte hos Boulègue (2019, s. xi) som skriver at den russiske militære oppbyggingen i den russiske føderasjonens arktiske sone primært har som målsetning å sikre perimeterforsvaret for Kolahalvøya i den hensikt å sikre overlevelsen av den nukleære andreslagsevnen. Han skriver at Nordflåten gradvis har blitt utstyrt med kraftige og lagvise luft- og kystforsvarskapabiliteter for å sikre sin evne til å drive sjønektelse og håndheve forbudssoner for å forsvare Kola (Boulègue, 2019, s. 3). Spesielt robuste systemer for å kontrollere luftdomenet, spesielt med tanke på beskyttelse av SSBNene, har blitt prioritert fra russisk side (Zysk, 2019, s. 699).

---

²² *Center of Gravity* kan defineres som en kilde til makt som gir moralsk eller fysisk styrke, operasjonsfrihet eller vilje til handling (Joint Chiefs of Staff, 2017, s. IV-23), noe som en strategisk avskrekkingsevne vil kunne gi.

Dersom det forutsettes at dette stemmer og at patruljeområdene for de strategiske undervannsbåtene, samt basene på Kola og beskyttelsen av disse er av største betydning for Russland, for å sikre sin nukleære andreslagsevne, så vil russiske sjønektelsesoperasjoner i Nord-Atlanteren sammenfalle godt med også vestlig militærteori. Dersom Russland vurderer andreslagsevnen som sitt *center of gravity* vil det ikke bare være naturlig, men tvingende nødvendig, å nekte en motstander en operasjonsfrihet som gjør det mulig å true denne.

Det påpekes i den russiske marinestrategien at perioden frem til 2030 vil bli preget av økt rivalisering mellom verdens maktsentra (RMSI, 2017, s. 4), noe som kan tyde på at Russland, for å være forberedt dersom rivaliseringen skulle eskalere, må kunne sikre sin nukleære andreslagsevne og derfor sikre bastionen. Det pekes i så måte spesielt på USA og USAs allierte som anses som en trussel mot russisk sikkerhet både når det gjelder tilstedeværelse i Arktis og på verdenshavene for øvrig (RMSI, 2017, s. 4-5). Denne rivaliseringen og Putins bekymring rundt amerikanske undervannsbåter som opererer i Arktis kommenteres imidlertid av Baev (2019b) som overdrevet. Det hevdes at russisk policy og tolkninger av denne hos russiske kommentatorer både preges av overdrivelser og oppblåste trusselvurderinger (Baev, 2019b, s. 25). Det er imidlertid slik at dersom Russland selv sitter med en oppfatning om at vestlige stater utgjør en større trussel i dag enn for noen år siden, så vil utviklingen av kapasiteter og økt operasjonstempo fortsette, uavhengig av om trusselvurderingene er overdrevne eller ikke.²³ I denne sammenheng er det også verdt å merke seg at Baev også hevder at vestlige kilder kan overdrive russiske intensjoner, kapasiteter og aktivitetsnivå (Baev, 2019b). Økningen i russisk aktivitet er uansett merkbar og sammen med bedrede kapasiteter gir dette en indikasjon på russiske intensjoner om å vise styrke i nordområdene for å avskrekke angrep mot Russland. Det har også vært et mål fra Moskva om å motvirke utenlandske marinedeployeringer inn i sin arktiske sektor (Flake, 2015, s. 96). Den russiske marinestrategien anser marinen for å være av de mest effektive virkemidlene for strategisk avskrekking, noe som også inkluderer å avverge et amerikansk *prompt global strike*²⁴, med nøytralisering av Russlands kjernefysiske avskrekkingsevne som mål (Gorenburg, 2017; RMSI, 2017, s. 11).

Slik bildet av bastionsforsvaret nå tegner seg, med den utviklingen av våpenlast på nye og moderniserte russiske fartøy som er planlagt og til en viss grad gjennomført, fremstår det som tydelig at langtrekkende presisjonsvåpen spiller, og vil spille, en hovedrolle i russiske kontroll- og nektelsesstrategier. Russland har en lang tradisjon i å benytte langtrekkende våpen for å holde

---

²³ Et høyere fokus på russiske militære styrker i nordområdene vil bli ytterligere kommentert i kapittel 5.3, hvor blant annet økt tilstedeværelse av allierte ubåter trekkes frem.

²⁴ Konseptet *Prompt Global Strike* legger opp til å utvikle våpen som innen en time kan gi effekt mot mål over hele verden, inkludert å kunne ta ut fiendtlige kjernevåpen før disse ville kunne bli brukt (Woolf, 2020).

---

motstandere på avstand og har også moderne antiskipssystemer som for eksempel Bastion²⁵ for å kunne gjøre nettopp dette (Dalsjö et al., 2019, s. 10). Hvorvidt disse systemene er så effektive som oppfatningen i enkelte miljøer har vært, vil imidlertid kunne diskuteres. Våpnenes effektivitet med tanke på rekkevidde og evne til å treffe bevegelige mål under horisonten har blitt overvurdert, samtidig som mulige mottiltak mot våpnene har blitt undervurdert (Dalsjö et al., 2019). På tross av dette vil våpnene uansett være relevante i et nektelsesperspektiv, da risikoen de medfører uansett må tas i betraktning av en potensiell motstander. Det har også blitt bemerket at måten disse våpnene har blitt visualisert på, med sirkler i kart som kan gi inntrykk av «forbudssoner» kan føre til en feilaktig oppfatning av dødeligheten til våpnene, noe som kan redusere NATOs villighet til å utfordre disse (Giles & Boulègue, 2019, s. 21).

Som kommentert i forrige delkapittel har mindre og lettere fartøyer hatt fokus når planer for modernisering av overflateflåten har blitt lagt. Dersom man forutsetter at disse nye, mindre, fartøyene utstyres med langtrekkende presisjonsvåpen slik trenden har vært hittil, vil de, selv om de ikke vil være i stand til å kontrollere et havområde, besitte en betydelig nektelseskapasitet. Bruk av mindre fartøyer i nektelsesoperasjoner i og fra kystsonen kan også sies å være i tråd med den grunnleggende ideen rundt «myggflåten» som den «unge skolen» i russiske marinekretser har argumentert for. Der prioriteres denne typen kapasiteter, bestående av små fartøy designet for kystforsvar og operasjoner i kystsonen på bekostning av større havgående fartøy. Parnemo (2019) skriver at de langtrekkende missilene som de små fartøyene utstyres med, kombinert med våpen levert fra undervannsbåter, til en viss grad visker ut skillet mellom den «unge» og «gamle» skolen, da den lange rekkevidden gir den russiske marinen mulighet til å projisere makt på lang avstand. Det er imidlertid ikke slik at evne til å projisere makt er det samme som sjøkontroll eller sjønektelse i seg selv, men heller at evnen til å gjøre dette kommer som et resultat av at du har sjøkontroll. Som beskrevet tidligere vil også evnen til å treffe bevegelige mål kunne være begrenset.

Etter at admiral Vladimir Masorin tok over som øverstkommanderende for den russiske marinen uttalte han i 2006 at strategien for den russiske marinen skulle være å forhindre en potensiell motstander muligheten til å dominere sjømilitære operasjoner, samt å påføre denne uakseptable skade (Tsyarkin, 2010, s. 337). Riktignok falt denne uttalelsen for 14 år siden, men like fullt kan den sies å representere et tankesett som taler for at russiske ambisjoner på havet vil kunne være sentrert rundt å utøve sjønektelse. Hadde ambisjonen vært sjøkontroll kunne Masorin like gjerne uttalt at det var Russland som skulle dominere operasjonene. I den russiske marinestrategien fra 2017 er det beskrevet at den primære bevæpningen av den russiske marinen etter 2025 vil være langtrekkende

---

²⁵ Bastion-systemet er et landbasert system som benytter P-800 Oniks missiler (Dobrzyński et al., 2018).

---

presise kryssermissiler, hvor landinstallasjoner i tillegg til overflatefartøyer og ubåter vil utstyres med blant annet hypersoniske missiler (RMSI, 2017, s. 15). Dette er i stor grad våpen som kan bidra til en ambisjon om nektelse, ved at en potensiell fiende ikke kan operere innenfor rekkevidden til våpnene uten en betydelig risiko. Våpnene bidrar ikke nødvendigvis til at det oppnås sjøkontroll, da det ikke er gitt at russiske styrker kan operere fritt innenfor våpnenes rekkevidde. Fra områdene våpnene skal leveres *fra* kan det imidlertid hevdes at sjøkontroll er en forutsetning, men denne kontrollen trenger ikke være absolutt. Det vesentlige er, med referanse til Strømmens definisjon av sjøkontroll gjengitt i kapittel 3.3, at risikoen med å operere i området er akseptert.

På tross av utviklingen av nye moderne kapasiteter som vil inngå både som deler av, og til beskyttelse for, den strategiske avskrekingsstyrken, kan det hevdes at Russland ikke er i stand til å sette bastionsforsvaret gjennom å ha sjøkontroll i bastionen og kunne drive nektelsesoperasjoner sørover mot GIUK-gapet²⁶. Et argument i så måte er at Nordflåten, i motsetning til den gamle sovjetiske marinen, er redusert og strukket på en måte som gjør at den ikke kan etablere en bastion i Barentshavet som muliggjør sikker operasjon av SSBNene (Baev, 2019b, s. 30). Dette argumentet betinger imidlertid at beskyttelse av bastionen forutsetter en høy grad av sjøkontroll og at risikovilligheten til stryker som utgjør en trussel for Russland er så høy at en russisk nektelsesoperasjon av den grunn ikke vil være effektiv. Zysk (2019, s. 690-691) sitt argument om at Russland vil etablere kontroll i bastionen, mens de vil nekte andre kontroll lengre mot sør i tråd med marinens tradisjonelle oppdrag betinger både evne til kontroll og nektelse og er, dersom Baev sine uttalelser stemmer, en for ambisiøs målsetning – i hvert fall på kort sikt. Det kan argumenteres for at det i et slikt scenario vil kunne være tilstrekkelig at Russland har sjøkontroll der hvor myggflåten opererer. Denne vil da, gjennom å projisere makt, bidra til å øke risikoen vestlige styrker løper ved eventuelt å true SSBNene. Denne maktprojeksjonen trenger ikke utelukkende å rette seg mot sjømål, men kan også rettes mot landmål i vestlige land, for å redusere allierte styrkers evne til å nytte havner og flyplasser.

Et gap mellom realiteter og offisiell uttalt russisk ambisjon kan imidlertid i likhet med utviklingstakten på fartøyer bli en utfordring på missiler. Dette gapet kommenteres også av Parnemo (2019, s. 47) som sier at de stormaktambisjonene som kan leses ut av russiske doktriner, og et ønske om en havgående flåte, kan bli trumfet av en kombinasjon av økonomiske realiteter og det tradisjonelle synet på Russland som en landmakt. Gitt at utvikling av hypersoniske presisjonsvåpen også er en kostbar og tidkrevende prosess vil det være et poeng i seg selv å ikke overselge russiske kapabiliteter. Det er her verdt å merke seg Dmitry Gorenburg (2017) som skriver at gapet mellom

---

²⁶ Havgapet mellom Grønland, Island og Storbritannia. Greenland, Iceland, United Kingdom (GIUK).

---

ambisjoner og gjennomførbare planer er ganske stort. Den reelle bakgrunnen for marinestrategien kan være et fremstøt fra den russiske marinen for å sikre finansiering av nyanskaffelser (Gorenburg, 2017).

Russlands marinestrategi sier at det skal innføres et sammenkoblet og enhetlig system av over- og undervannsfartøy, fly og kystforsvarskomplekser inn i ett nettverk (RMSI, 2017, s. 13). Dette underbygger både at ulike kapabiliteter må sees i sammenheng når kontroll eller nektelse skal oppnås, og at dette også er noe Russland slår ettertrykkelig fast. Denne ambisjonen fra russisk side ble også kommentert i *Fokus 2016* med at:

Reetableringen av militær infrastruktur i Arktis over flere år demonstrerer Russlands behov for, og ambisjoner om, nasjonal kontroll i området. I tillegg kom mer økte evner i form av nytt og modernisert materiell. Kombinert med større tilstedeværelse og mer øvingsvirksomhet gir utviklingen russisk militærmakt en økt evne til kontroll og nektelse i Norges nærområder. (Etterretningstjenesten, 2016, s. 22)

I denne forbindelse kommenterer Boulègue (2019, s. 9) utbyggingen på Nagurskoje på Frans Josefs land, Kotelnij på Nysibirøyene og Rogatsjevo på Novaja Zemlja som alle gir effektive avskjæringsmuligheter som en del av bastionsforsvarskonseptet. Oppdraget er å gi Nordflåten flere lag med luftforsvarskapabiliteter, i tillegg til radarinstallasjoner for kontroll og varsling (Boulègue, 2019, s. 9). Russiske interesser i nordområdene kan være varierte og inkludere mer enn de rent militære forhold, men betydningen av Nordflåten og Kola som en sikkerhetsgaranti for føderasjonen må ikke undervurderes.

Beskrivelsen av bastionsforsvaret viser et konsept som er defensivt innrettet og hvor beskyttelsen av den russiske andreslagskapasiteten står i fokus. Med bakgrunn i det russiske ønsket om å preservere denne kapasiteten kan det argumenteres for at Russland ikke ønsker konflikt i sine nordlige nærområder, selv om spenningsnivået med Vesten skulle øke. Dette påpekes også av Boulègue (2019, s. 25) som skriver at den militære ledelsen er motstandere av å starte en konflikt i Arktis. Det er heller slik at det er et ønske om å flytte en eventuell konflikt vekk fra regionen og mot SLOCen i det nordlige Atlanterhavet og mot Baltikum, nettopp for å kunne sikre overlevelsen av de strategiske ubåtene og for operasjonsfriheten til Nordflåten for øvrig (Boulègue, 2019, s. 25). Det er imidlertid ikke slik, at selv om Russland ikke ønsker konflikt i nord, at det kan utelukkes at de på et tidspunkt kan se seg tvunget til akkurat dette. I sin tale til Russian Academy of Military Sciences i mars 2019 uttalte sjefen for den russiske generalstaben, general Valerij Gerasimov, at en strategi med aktivt forsvar, der Russland kunne utføre forkjøpsangrep hvis statens sikkerhet er truet, er i tråd

---

med landets militærdoktrine (Johnson, 2019). Basert på viktigheten Russland legger på sin kjernefysiske avskrekingskapasitet og dennes rolle i å sikre statens sikkerhet, kan det ikke avskrives at behovet for å beskytte denne vil kunne oppleves som viktigere enn å unngå konflikt.

Det er, som kapitlet så langt har vist, ikke nødvendigvis likhetstegn mellom ambisjon og kapasitet. Det er ikke gitt at Russland har kapasitet til å utøve sjøkontroll i sine nærområder, selv om de har som ambisjon å gjøre dette. I stor grad vil det også kunne påvirkes av både Russlands og en potensiell motstanders risikovillighet. Det er heller ikke gitt at Russland har evnen til å effektivt gjennomføre nektelsesoperasjoner lengre vekk fra sine nærområder. Dette er også avhengig av en motstanders villighet til å ta risiko. De kapabiliteter som Russland anskaffer og moderniserer kan i stor grad sies å være kapabiliteter tilpasset nektelsesoperasjoner heller enn en ambisjon om å utøve sjøkontroll. En parallell kan trekkes til Baltikum der det per i dag ikke er mulig for Russland å hindre NATOs adgang til regionen, men at de har mulighet til å gjøre det risikofyllt å operere over tid i nærheten av russiske baser (Dalsjö et al., 2019, s. 44).

Det har lenge vært en vedtatt sannhet at Russland, og før det Sovjetunionen, i tilfelle en konflikt med vesten har hatt som målsetning å hindre SLOCen mellom USA og Europa. Den sovjetiske marinen hadde gjennom en årrekke fokus på operasjoner som kunne kontre mulig transport av forsyninger sjøveien ved bruk av både undervannsbåter, overflatefartøy og flystyrker (Vego, 1983, s. 54-57). Dette kan også leses ut av Lehman (2018, s. 136-137) som skriver at amerikanske etterretningstjenester var av den oppfatning at Sovjetunionen hadde som en klar ambisjon å utvide sine nektelsessoner på en slik måte at amerikansk støtte til Europa ble umuliggjort. Det kan imidlertid argumenteres for at dette ikke lengre er like relevant. Connolly (2017, s. 4) beskriver i sin gjennomgang av den russiske maritime doktrinen av 2017 at den gir veldig liten oppmerksomhet til det nordlige Atlanterhavet som et område som i stor grad ville kreve en havgående flåte for å kunne hevde russisk innflytelse. Doktrinen fokuserer istedenfor på områder nærmere det russiske fastlandet (Connolly, 2017, s. 4). Dette kan tolkes i retning av at betydningen av å hindre transatlantiske transporter er mindre viktig i russisk militær tenking enn det som har vært oppfatningen i Vesten og at beskyttelsen av de strategiske ubåtene er viktigst. Det er imidlertid ikke slik at et russisk ønske om å forstyrre den transatlantiske SLOCen kan avskrives. En trussel mot denne vil binde opp ressurser på vestlig side, noe som omtales nærmere i kapittel 5. Det kan også tenkes, som kommentert ovenfor, at ønsket om å holde vestlige styrker på en armlengdes avstand fra bastionen og om å sikre Nordflåtens operasjonsfrihet, gir Russland insentiver til å true den transatlantiske linken.

Operasjoner utenfor det umiddelbare nærområdet til Kola peker imidlertid fortsatt på en ambisjon fra russisk side om å utgjøre en trussel for en potensiell motstander. Det har blant annet, fra høyt militært hold, blitt argumentert med at de russiske undervannsbåtene som opererer i Atlanterhavet tester alliert forsvar, utfordrer vestlig sjøherredømme og forbereder undervannsdomenet for å gi Russland en fordel i en mulig kommende konflikt (Foggo & Fritz, 2016).

I forbindelse med den russiske ubåtoperasjonen i Norskehavet høsten 2019 uttalte Ståle Ulriksen ved Sjøkrigsskolen at det kunne se ut som om de russiske konvensjonelle ubåtene skulle stenge gapet mellom Finnmark, Bjørnøya og Svalbard, noe som i det tradisjonelle scenariet ville medføre at de øvrige ubåtene ville gå ut GIUK-gapet (Strand, 2019). Han utelukket imidlertid ikke at målet kunne være å gå mye lengre ut i Atlanterhavet, med den usikkerheten dette ville medføre for NATOs forsyningslinjer (Strand, 2019). Om det siste skulle stemme så taler det for en mer offensiv tilnærming til operasjoner i Atlanterhavet og en høyere prioritet på å avskjære Europa fra USA.

Det har blitt hevdet fra russiske forskere at Russlands ledelse i mindre grad er bekymret for en storskala kjernefysisk krig, og at truslene i Arktis i større grad omhandler klimaendringer og konkurranse om naturressurser og sjøruter, heller enn det militære domenet (Sergunin & Konyshov, 2017, s. 172). Moderniseringen marinen kan imidlertid tyde på at det militære domenet fortsatt har prioritet. Det er god grunn til å anta, basert på kapabilitetsutvikling og operasjonsmønstre i nordområdene, at Etterretningstjenesten har rett når de i *Fokus 2020* skriver at «Beskyttelse av de strategiske ubåtene og basene på Kola vil fremdeles være OSK Nordflåtens primær oppgave» (Etterretningstjenesten, 2020, s. 43).

---

5 Allianseperspektivet

5.1 Bakgrunn

Som forrige kapittel viste har den russiske sjømakten, som lå nede med store utfordringer etter slutten på den kalde krigen, de senere årene igjen sett en positiv utvikling. Moderne russiske fartøy og våpensystemer gir en utfordring for vestlige politiske og militære ledere, og russisk evne og ambisjoner om å utøve sjønektelse og sjøkontroll er mer tydelig nå enn for noen år tilbake. Som John Andreas Olsen (2017, s. 7) skriver så gir denne nye maritime konkurransen noen assosiasjoner til den kalde krigen, men at situasjonen allikevel er en annen. Som kommentert i kapittel 4 er antallet russiske fartøy betraktelig redusert siden den kalde krigen, men moderniseringsprogrammene de siste årene har hatt en positiv innvirkning på kvalitet og på operasjonsmønster for den russiske marinen. Det er ikke bare den russiske marinen som teller færre fartøy, da også vestlige flåtestyrker har et annet omfang nå enn under den kalde krigen. Der Reagan hadde ambisjoner om en 600-skips marine (Lehman, 2018) på begynnelsen av 1980-tallet, er vi nå vitne til diskusjoner i USA om størrelsen på marinen skal økes fra de mellom 270 og 300 skip som har vært tilfelle de siste årene til et mål på 355 skip (O'Rourke, 2020a, s. 2).

Det nordlige Atlanterhavet har blitt omtalt som NATOs livsnerve og ivaretagelsen av SLOCen over Atlanterhavet, i tilfelle en større konflikt, er en av to grunnleggende operasjonslinjer for alliansen, hvor den andre er selve forsvaret av Europa (Breedlove, 2017, s. 1). Å beskytte den transatlantiske SLOCen er på sett og vis en annen problemstilling enn bastionsforsvaret som ble omtalt i kapittel 4, men utfordringene er også knyttet sammen. De russiske undervannsbåtene som tenkes å utgjøre den ytre delen av bastionsforsvaret vil også være blant ubåtene som vil utgjøre en trussel for forsyningslinjer som skal understøtte forsvaret av Europa. Å følge med på disse ubåtene ble under den kalde krigen en viktig oppgave for alliansen, og som en følge av dette ble det i stor grad fokusert på havgående kapabiliteter for undervannskrigføring, ledet an av USA og Storbritannia (Hudson & Roberts, 2017, s. 77-78). Å ha kontroll på russiske undervannsbåter går i kjernen på hvordan NATO og USA skal kunne svare på russiske ambisjoner i nordområdene og hvordan kampen om sjøkontroll kan vinnes.

Svaret fra USA og NATO på utviklingen av russisk sjømakt gjennom den kalde krigen var på ingen måte mindre omfattende enn utviklingen på sovjetisk side. Etter hvert som den kalde krigen gikk fremover ble det etablert en omfattende barriere i Nord-Atlanteren bestående av sensornettverk, maritime overvåkningsfly, overflatefartøy og undervannsbåter som skulle hindre sovjetiske ubåter å bevege seg sør for GIUK-gapet (Nordenman, 2019, s. 52). Som en følge av økt

---

fokus på våpenkontroll og *détente* ble det stadig mer fremtredende politiske synet i NATO på 1970-tallet at flåteøvelser i stor grad skulle foregå sør for GIUK-gapet (Lehman, 2018, s. 39). Allikevel oppfordret Richard Nixons nasjonale sikkerhetsrådgiver, Henry Kissinger, sjømilitære ledere til å fortsette med øvelser nærmere Sovjetunionen for fortsatt å kunne demonstrere evne til maktprojeksjon fra sjøen (Lehman, 2018, s. 45). Det kan derfor synes som om USA og alliansens syn spriket noe på dette området, i hvert fall dersom man legger den amerikanske toppledelsens syn til grunn. Med Reagan i presidentstolen i USA og med en mer fremoverlent marinestrategi ble fokus utover 1980-tallet i enda større grad å legge press på Sovjetunionen i nordområdene, og selv det første tegn på konflikt måtte føre til en amerikansk respons (Lehman, 2018, s. 71). Et vestlig press på bastionen ville tvinge Sovjetunionen til å bruke mesteparten av sine marinestyrker på å beskytte denne, og alliansen ville da ha sikret at Sovjets fokus ble tatt vekk fra SLOCen over Atlanterhavet (Tamnes, 2017, s. 13).

5.2 Utvikling av alliert sjømakt

5.2.1 Alliert sjømakt fra kald krig til 2014

Slutten på den kalde krigen hadde som kapittel 4 viste en enorm påvirkning på den russiske marinen og endringene som omkalfatringen av verdensordenen medførte var også merkbare for marinestyrkene på vestlig side. Det var ikke lengre behov for Reagans 600-skips marine, da den kalde krigen på sjøen hadde blitt vunnet, og ingen nå kunne true det amerikanske sjøherredømmet (Lehman, 2018, s. 275).

Alliansens sjømilitære fokus dreide seg nå i noen grad vekk fra det gamle primæroppdraget i Atlanterhavet. Alliansen tok på seg oppdrag for å kontre eventuell irakisk aggresjon i Middelhavet etter invasjonen i Kuwait i 1991, operasjoner forbundet med konflikten på Balkan og antipiratoperasjoner utenfor kysten av Somalia inn på 2000-tallet (Gade & Hilde, 2016, s. 117-120). Antipiratoperasjonene, som tok til i 2008, bidro sammen med artikkel 5-operasjonen Active Endeavour riktignok til et fornyet maritimt fokus i alliansen (Gade & Hilde, 2016, s. 120), men uten at dette førte til et høyere fokus på Atlanterhavet. De maritime operasjonene etter terrorangrepene 11. september 2001 var preget av operasjoner i den nedre delen av intensitetsskalaen, og tradisjonell benyttelse av sjømakt til avskrekking, maktprojeksjon, kollektivt forsvar og sjøkontroll kom i bakgrunnen (Stöhs, 2018, s. 1). Det er derfor rimelig å hevde at alliert evne til å gjennomføre egne, eller motvirke andres, sjøkontroll- og sjønektelsesoperasjoner i det nordlige Atlanterhavet hadde en klart nedadgående trend i denne perioden. Dette synet fremkommer også hos de tidligere britiske marineoffiserene Peter Hudson og Peter Roberts (2017, s. 76) i deres kommentarer rundt Royal Navy

---

sin utvikling i perioden 1991-2011. De sier at den britiske marinen i denne perioden endret seg fra en styrke som var fokusert rundt sjøkontroll til en styrke som skulle bidra inn i mer ekspedisjonære operasjoner (Hudson & Roberts, 2017, s. 76), noe som sammenfaller godt med den generelle trenden i NATO. Marinestyrkenes fokus endret seg altså fra operasjoner på det åpne hav og hevdelse av sjøkontroll rundt forsyningslinjer til maktprojeksjon i kystnære strøk i andre deler av verden (Stöhs, 2018, s. 4).

Endringene etter den kalde krigen innebar ikke bare en endring i operasjonsmønster, men også en reduksjon i forsvarsutgifter og flåtestyrker i både USA og andre NATO-land (Stöhs, 2018, s. 1-2). For den amerikanske marinen alene medførte det første tiåret etter Sovjetunionens fall en budsjettreduksjon på cirka 25 prosent i årene fra 1991 til 2000 (Department of the Navy [DoN], 2017, s. 12). For Storbritannia sin del, førte periodens reduksjon i antallet skrog til at fokuset på Nord-Atlanteren ble redusert, blant annet ved at både Invincible-klasse hangarskip ble avhendet og at angrepsubåter som skulle jakte på russiske ubåter ble rekonfigurert for kryssermissilangrep på landmål (Hudson & Roberts, 2017, s. 81-82). Den kalde krigens kommandostrukturer sto også foran endringer. Særlig relevant for denne oppgaven i så måte, er NATOs Atlanterhavskommando og den amerikanske 2. flåte.

Kort etter opprettelsen av NATO ble den amerikanske 2. flåte etablert i 1950 og stasjonert i Norfolk, Virginia, med det nordlige Atlanterhavet som ansvarsområde og for å etablere sjøkontroll til støtte for den transatlantiske SLOCen (Nordenman, 2019, s. 55). Flåten skulle eksistere i 61 år, før den ble lagt ned i 2011 (Martie, 2011). Atlanterhavskommandoen, ledet av Supreme Allied Commander Atlantic (SACLANT) ble opprettet i 1952 (NATO, 2001). SACLANT, som gjennom mesteparten av den kalde krigen også var sjef for den amerikanske Atlanterhavsflåten, hadde sjømilitær støtte til forsyningslinjene over Atlanterhavet i oppdrag, i tillegg til understøttelse av styrker for maktprojisering (Tamnes, 2017, s. 14). Restruktureringen av kommandostrukturen som NATO-møtet i Praha i 2002 la opp til (NATO, 2002), førte til at Atlanterhavskommandoen ble lagt ned i 2003 (Tamnes, 2017, s. 14).

Tiden etter den kalde krigens slutt hadde dermed bragt med seg nedleggelsen av de to mest betydningsfulle sjømilitære kommandoene med ansvar for det nordlige Atlanterhavet. På samme måte som den russiske marinen ble kraftig redusert i tiden etter Sovjetunionens fall skjedde nå det samme i NATO og i USA. Inntrykket av et lavere alliert ambisjonsnivå for å etablere sjøkontroll og sjønektelse ble med dette ytterligere forsterket. Det kan hevdes å være et paradoks i så måte at beslutningen om å legge ned Atlanterhavskommandoen i 2002 og nedleggelsen av 2. flåte i 2011, skjedde henholdsvis to og elleve år etter at Putin våren 2000 lovet å gjenreise russisk sjømakt. Dette

---

viser med tydelighet en vestlig forsvarsallianse som i liten grad hadde fokus på sitt gamle kjerneområde og at en mulig trussel fra et mer selvhevdende Russland ble tillagt liten vekt. Kombinasjonen av fokus på operasjoner *out of area* og et press for å oppnå økonomiske besparelser var drivkraften bak endringene i kommandostrukturen (Hilde, 2018, s. 12). Nedleggingen av 2. flåte var et faktum tre år etter at Russland hadde vist vilje til å benytte militærmakt mot et av sine naboland i Georgia-krigen og tre år før krigen i Ukraina, som skulle bli vendepunktet i forholdet mellom Russland og Vesten.

NATOs maritime strategi fra 2011, som fortsatt er gjeldende, vektlegger riktignok avskrekking og kollektivt forsvar som én av fire kjerneområder for alliansens maritime styrker (NATO, 2011), men dokumentet reflekterer i liten grad de siste års endring i sikkerhetssituasjonen som en følge av utviklingen i Russland (Horrell, Nordenman & Slocombe, 2016, s. 1). At potensielle konflikter i Arktis knyttet til naturressurser ble ansett som løsbare, at Nordflåten var redusert etter slutten på den kalde krigen, samt at Russland i stor grad fokuserte på økonomisk utvikling i regionen (Flake, 2017, s. 18-23), kan forklare lavt fokus på Russland. Dette kan også forklares med ulikt syn blant medlemmene i NATO rundt hva alliansens rolle skal være og om det er Russland som er den største trusselen mot medlemslandene (Noetzel & Schreer, 2009, s. 215-219). Et divergerende syn på aktuelle sikkerhetsutfordringer i alliansen er en forklaring på uenighet rundt hvor mye ressurser det er ønskelig å benytte på å kontre en stigende russisk aktivitet i Nord-Atlanteren, kontra utfordringer som treffer alliansen fra sør. Det har også fra offisielt amerikansk hold vært reist bekymringer rundt skillet mellom nordlige og sørlige europeiske medlemsland og mulige negative konsekvenser av dette for alliansen (Alexander & Croft, 2015). En potensiell utfordring som kan komme av dette i tilfelle en krise i nordområdene, er en mulig tilbakeholdenhet fra enkelte NATO-land når det gjelder å prioritere en trussel fra Russland.

5.2.2 Alliert sjømakt etter 2014

Den russiske annekasjonen av Krim og krigføringen i Øst-Ukraina ble en kraftig vekker for vestlige politikere og militære ledere. De uttalte bekymringene fra NATO i forbindelse med toppmøtet i Wales i 2014, hadde naturlig nok fokus på situasjonen i Ukraina, men et mer selvhevdende Russland ble i tillegg omtalt i mer generelle ordelag også utover Ukraina-situasjonen (NATO, 2014). Spesielt interessant i den forbindelse er uttalelsen om at den allierte stående marinestyrken²⁷ skulle styrkes med tanke på konflikter i den høyere delen av spektrumet, samtidig som langvarige operasjoner og

---

²⁷ Den stående marinestyrken består av to fregatt- og destroyerstyrker, samt to minerydderstyrker hvor Norge bidrar jevnlig i Standing NATO Maritime Group 1 (SNMG1) og Standing Nato Mine Counter Measures Group 1 (SNMCMG1) med både materiell og personell (Forsvaret, 2014, 2015b).

---

enkler oppgaver i prinsippet skulle tones ned (NATO, 2014, avsn. 71). Med dette ble en potensiell trussel fra Russland nå anerkjent. De alliertes evne til å kunne håndtere en konfrontasjon på sjøen, med en tilnærmet likeverdig part, skulle prioriteres. De fire stående marinegruppene, som utgjør den stående marinestyrken, skal uavbrutt være tilgjengelig for deltakelse i så vel øvelser som gjennomføring av NATO-operasjoner, som en del av alliansens hurtige reaksjonsstyrker (Allied Maritime Command [MARCOM], u.å.).

På toppmøtet i Warszawa i 2016 var NATO mer eksplisitt på den trussel som Russland kunne utgjøre i det nordlige Atlanterhavet. Det ble slått fast at alliansen i Nord-Atlanteren ville være rede til å avskrekke og forsvare mot enhver trussel mot kommunikasjonslinjer eller den maritime tilgangen til NATO-territorium (NATO, 2016, avsn. 23). Forholdet til Russland og trusselen mot NATO ble også tydelig fremhevet på toppmøtet i Brussel i 2018. For den maritime komponenten ble en styrking av den maritime innretningen og bedret situasjonsbevissthet løftet frem (NATO, 2018b). En tydeligere ambisjon om å kunne motvirke en eventuell russisk nektelsesoperasjon i det nordlige Atlanterhavet gjennom å ha økt situasjonsbevissthet, og dermed mulighet til å reagere på endringer, kan leses ut av dette. En ambisjon fra NATO sin side om å bevege seg enda lengre nord, inn i Arktis, synes mindre fremtredende.

Selv om NATO hadde utviklet seg til å være en allianse med en rekke ulike interne prioriteter ble det gradvis klart at alliansens evne til å håndtere høyintensitetskonflikter måtte bedres og at kommandostrukturen måtte ta høyde for dette. På NATOs forsvarsministermøte i juni 2018, ble det som en del av tilpassingen av NATOs kommandostruktur, besluttet å etablere en ny Joint Force Command (JFC) for Atlanterhavet i Norfolk, Virginia (Stoltenberg, 2018). En tilpasset og styrket kommandostruktur i NATO ble også kommunisert i *Brussels Declaration on Transatlantic Security and Solidarity* i 2018 (NATO, 2018a, avsn. 4). Det nye hovedkvarteret ble besluttet opprettet 16 år etter at Atlanterhavskommandoen på samme sted ble besluttet lagt ned i 2002. JFC Norfolk ble formelt aktivert av Det nordatlantiske råd den 26. juli 2019 (Supreme Headquarters Allied Powers Europe [SHAPE], 2019a).

Oppdraget til JFC Norfolk er til forveksling likt den gamle Atlanterhavskommandoen, og kommandoen vil ha ansvaret for forsyningslinjene over Atlanterhavet (Hilde, 2018, s. 13). Mathieu Boulègue (2019, s. 38) ved Chatham House omtaler også SLOCen over Atlanterhavet som et primæroppdrag for JFC Norfolk, men påpeker på samme tid at motivasjonen bak dette i hovedsak er forsterkninger og etterforsyning til Baltikum. Han skriver imidlertid også at etableringen av JFC Norfolk viser at NATO tar inn over seg forhold som berører Arktis, men presiserer i så måte at det er begrenset hvor langt nord NATO kan tillate seg å se (Boulègue, 2019, s. 36). Dette kan på én side

---

tilskrives den tidligere omtalte interessekonflikten internt blant europeiske NATO-medlemmer som har ulike trusseloppfatninger, men en vel så troverdig forklaring kan være den som Boulègue presenterer. Han hevder at en NATO-tilstedeværelse i Arktis vil kunne militarisere regionen på en måte som kommer i konflikt med ønsket om lav spenning, samtidig som det vil være opp under Kremles trusselbilde (Boulègue, 2019, s. 36). Etableringen av kommandoen viser uansett tydelig det fornyede fokuset på den transatlantiske linken. Utover dette er det ikke endelig avgjort hvilke roller Norfolk skal ha. Paal Sigurd Hilde (personlig kommunikasjon 23. april 2020) har påpekt at det blant annet fra norsk side jobbes for at hovedkvarteret skal få et regionalt ansvar som går ut over det å støtte SLOCen, og i tillegg inkludere ansvar for planverk og operasjoner i Nord-Atlanteren.

Samme dag som det amerikanske forsvarsdepartementet tilbudte seg å være vertskap for den nye NATO-kommandoen ved sine fasiliteter i Norfolk, den 4. mai 2018 (DoD, 2018a) offentliggjorde Chief of Naval Operations (CNO) i den amerikanske marinen, Admiral John Richardson, etableringen av den amerikanske 2. flåte i Norfolk (USN, 2018a). Flåten, som ble lagt ned som et kostnadsreducerende tiltak i 2011, ble reetablert som et svar på et stadig mer pågående Russland og med tanke på høyintensitetskrig i Atlanterhavet (Vergakis, 2018). En ordlyd som kan minne om det som ble uttalt etter Wales-toppmøtet i 2014 rundt styrkingen av NATOs stående marinestyrke.

Reetableringen av flåten kom frem som en anbefaling i *Strategic Readiness Review* (DoN, 2017, s. 36), som blant annet anbefalte å reetablere 2. flåte for bedre å kunne svare på en stadig mer omskiftelig sikkerhetssituasjon. Det pekes i så måte på et gjenoppvåknet Russland som utfordrer Europa (DoN, 2017, s. 19). Etableringen av flåten er et uttrykk for amerikanske ambisjoner om å styrke marinestøtten til NATO og det som skulle bli JFC Norfolk, spesielt i høyintensitetskonflikter (CNO, 2018, s. 14-15). Flåten ble aktivert den 24. august 2018 og i den forbindelse uttalte sjef Fleet Forces Command Admiral Chris Grady til *Politico* at amerikansk sjøkontroll og maktprosjeksjon er utfordret av Russland og Kina (Morgan, 2018). Grady var med det tydelig på at 2. flåte er et svar på blant annet russiske operasjoner i Atlanterhavet. Russisk sjønektelse i Atlanterhavet skulle ikke kunne gjennomføres uten motstand.

2. flåte og JFC Norfolk er to distinkte kommandoer, men er tett knyttet sammen både gjennom deres oppdrag og operasjonsområde, samt at begge ledes av samme sjef, viseadmiral Andrew Lewis (SHAPE, 2019b). Den 2. flåte nådde *Full Operational Capability* i desember 2019 og JFC Norfolk styrer mot det samme i 2020, og viseadmiral Lewis har uttalt at kommandoene er naturlige partnere som bringer allierte på begge sider av Atlanterhavet sammen (Eckstein, 2020a). Dette forsterker ytterligere inntrykket om at NATO og USA, som alliansens storebror, har fokus på å bygge

---

opp en respons mot en potensiell trussel fra Russland i Nord-Atlanteren. Det er mindre uttalt hvor langt nord de to ulike kommandoene ser for seg å operere og om eventuelle russiske kontroll- og nektelsesoperasjoner i nordområdene vil bli utfordret av én eller begge kommandoer. De amerikanske intensjonene synes her, enn så lenge, som mest konkrete. Uttalelser fra nestkommanderende i 2. flåte, kontreadmiral John Mustin, i januar 2019, om at flåten vil være innrettet for å støtte bruken av styrker også i Arktis (Faram, 2019), er mer eksplisitt på amerikanske intensjoner enn hva som kan spores fra NATO hold. Viseadmiral Lewis har også uttalt at skipsledene i Nord-Atlanteren kombinert med åpning av sjøruter i Arktis vil føre til at konkurransen i området vil øke og at 2. flåte vil sikre at USA både er til stede og klar til strid i regionen dersom behovet skulle oppstå (Larter, 2019b).

5.2.3 Allierte kapabiliteter

Som den av NATOs medlemmer som både benytter mest penger på forsvar og som har det overlegent største forsvarsbudsjettet i alliansen er det utvilsomt at utviklingen av kapabiliteter på amerikansk side må vies mest oppmerksomhet når utvikling av allierte kapabiliteter og intensjoner beskrives. At NATO som sådan heller ikke har egne marinestyrker, men baserer seg på bidrag fra medlemslandene gjør den største bidragsyteren særlig relevant. Sett i lys av at europeiske marinestyrker, på tross av økte forsvarsbudsjetter i årene etter 2015 og gode resultater i lavintensitetsoperasjoner, mangler kapabiliteter til å svare ut stadig viktigere NATO-opppdrag (Stöhs, 2018, s. 33-35), er USAs potensielle bidrag desto viktigere. Hovedfokus i dette underkapitlet vil derfor være om USA vil kunne holde seg med tilstrekkelig antall skip klare for å deployere i ulike regioner, herunder nordområdene.

I dokumentet *A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower* publisert i 2015 skriver sjefene for de tre amerikanske maritime våpengrenene²⁸ at for å bekjempe en regional motstander i ett teater på samme tid som en motstander i en annen region blir nektet å oppnå sine mål, trengs en amerikansk flåte på over 300 skip (DoN, 2015, s. 27). Samme år besto den amerikanske marinen av 273 deployerbare fartøyer, noe som var det laveste antall fartøyer siden bunnen i 1916. I tillegg til signalene fra marineledelsen hadde republikanske politikere også begynt å snakke om en flåte på 350 skip (Cohen, 2015). Behovet for flere fartøyer gjenspeiles også i CNOs dokument *The Future Navy* som da det ble publisert i 2017 kommenterte at flere studier gjennom det foregående året pekte på behovet for en større marine, i størrelsesorden rundt 350 skip, som også kunne inkludere ubemannede systemer (CNO, 2017, s. 1).

---

²⁸ U.S. Navy, U.S. Coast Guard og U.S. Marine Corps.

Parallelt med økt konkurranse mellom stormaktene på sjøen har behovet for kapabiliteter som setter ens egne marinestyrker i stand til å etablere sjøkontroll fått høyere fokus. Viseadmiral Thomas Rowden, daværende sjef for amerikanske overflatestyrker (COMNAVSURFOR²⁹), kommenterte i U.S. Naval Institute *Proceedings* i januar 2017 at den amerikanske marinen hadde behov for modernisering med tanke på å etablere kapabiliteter som dekket opp sjøkontroll-gapet. Kapabiliteter som nevnes inkluderer moderniserte kryssere med antiluftvern kommando og kontroll, langtrekkende våpensystemer for overflatekrigføring, overvåkingskapabiliteter og anti-ubåtkrigføringssystemer (Rowden, 2017). Rowden nevner ikke spesielt Russland i sine uttalelser, men peker på antiskipsmissiler avfyrt fra en motstanders undervannsbåter som et forhold som må håndteres. Som kapittel 4 har vist, er dette kapabiliteter som Russland opererer og vil operere i Nord-Atlanteren og nordområdene.

Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America (DoD, 2018b, s. 6) peker på behovet for en akselerert modernisering med tanke på å sikre amerikansk evne i forhold til en motstander. Dokumentet er fulgt opp i etterfølgende dokumenter fra den amerikanske regjeringen og selv om budsjettforslagene fra USAs president ikke er gitt å gå gjennom i Kongressen peker flere av budsjettforslagene de siste årene på et betydelig ønske om å øke volumet og kvaliteten på flåten, selv om størrelsen på *bevilgningene* ikke nødvendigvis speiler dette. Den amerikanske marinen besto per 27. mars 2020 av 296 depolyerbare kampfartøyer (USN, 2020a). Skipsbyggingsplanen som fulgte budsjettforslaget for budsjettåret 2020 la opp til en jevn økning av fartøy frem til målet på 355 skulle nås i 2034 (CNO, 2019a, s. 13). Da forslaget for budsjettåret 2021 ble lagt frem for kongressen sto fortsatt målet om 355 skip fast, men det ble fra flere hold knyttet usikkerhet til om bevilgningene faktisk ville muliggjøre dette, og den oppdaterte skipsbyggingsplanen ble også foreløpig holdt tilbake (LaGrone, 2020).

Som tabellen nedenfor viser så er den største planlagte økningen på store (CG, DDG) og mindre (LCS³⁰ og FFG) overflatefartøy. I planen ligger blant annet innføringen av en ny klasse fregatter som med sine 20 planlagte fartøyer (O'Rourke, 2020b) på sikt vil utgjøre en betydelig kapasitet for overflatestyrkene når de planlegges ferdigstilt fra 2026 (Larter, 2020). Det planlegges også med en relativt stor andel moderniserte fartøy i perioden. Planen hadde, og har til hensikt, å svare ut den amerikanske *National Defense Strategy* med tanke på å bygge en mer kapabel flåte i årene som kommer (CNO, 2019a, s. 9). I budsjettforslaget for 2021, datert 10. februar, fremkom det

---

²⁹ Commander Naval Surface Forces (COMNAVSURFOR).

³⁰ Kystnært kampfartøy (Littoral combat ship).

---

at den amerikanske marinen har kontrakt på 80 skip, hvorav 50 er under bygging (DoN, 2020, seksjon 1, s. 11).

Tabell 3: *Utvikling i antall fartøy for U.S. Navy frem til 2034 basert på sist oppdaterte skipsbyggingsplan*

Skipsklasse	Plan -20	Mål -34	Kommentarer
CVN ³¹	11	10	3 nye fartøy leveres i perioden
CG, DDG	94	117	42 nye fartøy leveres i perioden
LCS, FFG	30	52	33 nye fartøy leveres i perioden
SSN	52	53	32 nye fartøy leveres i perioden
SSGN	4	0	Reduseres til 2 i 2026, 1 i 2027 og 0 i 2028
SSBN	14	11	4 nye båter leveres i perioden
Øvrige ³²	96	112	58 nye fartøy leveres i perioden
Totalt	301	355	

Tabellen er basert på Annual Long-Range Plan for Construction of Naval Vessels for Fiscal Year 2020 (CNO, 2019a) slik den ble presentert i mars 2019

Det må imidlertid bemerkes at budsjettforslaget for 2021 legger opp til en reduksjon i bevilgninger til skipsbygging. Det siste kan sies å føye seg inn i en rekke med utfordringer knyttet til veien med å nå målet om en 355-skips marine. I Congressional Budget Office (2019, s. 3) sin analyse av skipsbyggingsplanen for budsjettåret 2020 kom det frem at dersom marinen fikk de samme gjennomsnittlige bevilgninger de neste 30 år som de har hatt de foregående tre tiår, så vil de ikke ha råd til å gjennomføre skipsbyggingsplanen. Det har også kommet fra høyt hold i marinen at målet om en 355-skips marine trolig ikke er realistisk. Admiral Robert Bruke, nestkommanderende for marineoperasjoner, uttalte i oktober 2019 at marinen revurderer målet om 355 skip og antydte at rundt 310 skip var det beste som kunne oppnås hvis bevilgningene fortsatte på samme nivå (McLeary, 2019b).

I desember 2019 ble det rapportert at det amerikanske forsvarsdepartementet hadde sendt en plan til Det hvite hus hvor de både planlegger å kutte produksjonen av Arleigh Bruke DDGer i 2021-2025 fra 12 til 7 fartøy i tillegg til å akselerere avhendingen av Ticonderoga-klasse CGer (Larter,

---

³¹ Hangarskip med nukleær fremdrift.

³² Inkluderer skip for amfibiekrigføring, logistikk- og støttefartøy.

2019a). Forslaget fra marinen, som la opp til en flåte bestående av 287 skip i 2025, går motsatt vei enn skipsbyggingsplanen legger opp til. Responen fra budsjettkontoret i Det hvite hus var å instruere marinen til å komme opp med en ny plan, der målet skulle være å komme opp med 355 skip, ubemannede skip inkludert, innen 2030 (McLeary, 2019c). Prosessen med å både planlegge og finansiere en økning av antallet fartøy i marinen, som kan svare ut de ambisjoner som har vært kommunisert fra både marinens ledelse og fra politisk hold, har dermed vist seg utfordrende.

Om 355-skips målet vil bli nådd er i beste fall uklart, men behovet for en større marine for å være i stand til å konkurrere med andre stormakter, deriblant Russland i nordområdene, er definitivt til stede. Fungerende marineminister Thomas Modly uttalte i februar 2020 at marinen trenger rundt 435 skip hvis ubemannede fartøy inkluderes, 390 uten (Werner, 2020). I budsjettprosessen for budsjettåret 2021 har Modly også uttalt i Senatet at marinen har behov for å øke antallet fartøy for å være i stand til å holde dagens deployeringstakt oppe (United States Senate Defense Appropriation Subcommittee, 2020, s. 22). Det er imidlertid ikke gitt at dagens deployeringstakt heller er tilstrekkelig for å kunne kontre russiske ambisjoner i nordområdene, da dette i stor grad kan påvirkes av hvor fartøyene deployeres. Det kan argumenteres for at Kinas vekst og den konsekvens det har i forhold til økt amerikansk oppmerksomhet i Øst-Asia vil kunne føre til at den amerikanske marinen konsentrerer sine fartøy i Asia og Stillehavet (Tunsjø, 2018, s. 2). Om så skulle skje, vil det være få fartøy igjen med et fokus på det nordlige Atlanterhavet.

Det er på amerikansk side de store marinestyrkene som kan utgjøre en barriere for en russisk styrke ligger, men også andre nasjoner er på banen når det gjelder overvåkning og evne til å fange opp eventuelle trusler. Både Norge og Storbritannia har gjennom den kalde krigen operert maritime patruljefly i nordområdene. Den britiske regjeringen forpliktet seg i 2017 til å anskaffe ni nye amerikanske P-8 maritime patruljefly som sammen med den britiske flåten med angrepsubåter ville sette Storbritannia i stand til å drive antiubåtkrigføring i det nordlige Atlanterhavet (Chalmers, 2017, s. 35). Norge anskaffer også P-8 til erstatning for de aldrende P-3C, noe som kombinert med de britiske flyene i tillegg til amerikanske P-8 stasjonert på Keflavik, forventes å gi en forbedret evne til overvåkning av GIUK-gapet og Nord-Atlanteren (Hamre & Conley, 2017, s. 55-57).

5.3 Allierte ambisjoner i nordområdene

Sikkerhetssituasjonen har endret seg betraktelig de senere år og vi ser nå økt russisk³³ innflytelse og bedre kapabiliteter i det maritime domenet som har bidratt til en ny æra med konkurranse mellom stormaktene (Foggo, 2019). Inntrykket av en gryende konkurranse spores også av planene vist i

---

³³ I tillegg til kinesisk.

---

kapittel 5.2.3 om å øke størrelsen på den amerikanske flåten, og momentene i kapittel 5.2.2 om endringer i NATOs kommandostruktur med etableringen av JFC Norfolk. Admiral Foggo (2019) har også kommentert at ved å sende et hangarskip til nordområdene for første gang på tre tiår og ved å reetablere 2. flåte svarer den amerikanske marinen på endringen i sikkerhetssituasjonen. Å ha evne til å sende et hangarskip nordover i Atlanterhavet er midlertid ikke synonymt med evne til å etablere sjøkontroll eller til å kontre russiske ambisjoner om å sette bastionsforsvaret, dersom Russland ser seg tvunget til å gjøre dette. Det viser imidlertid en vilje til å kombinere flere kapabiliteter og øve på etablering av sjøkontroll til støtte for andre målsetninger, slik som amfibieoperasjonene under øvelse *Trident Juncture* i 2018 var eksempler på (STRIKEFORNATO, 2018). Denne viljen betinger imidlertid en stor nok styrke, og USAs evne til å etablere og vedlikeholde sjøkontroll i flere viktige områder møter utfordringer, da det rett og slett ikke er nok skip i den amerikanske marinen som kan overvinne alle truslene den vil kunne stå ovenfor (Riehl, 2019). Som forrige delkapittel har vist er det også usikkerhet rund om hvorvidt det er realistisk at antallet skip i den amerikanske marinen vil øke slik man har forutsatt. Dette vil i så fall kunne føre til en enda lavere alliert evne til å kontre russiske ambisjoner dersom ikke andre NATO-land trer frem og tar en større del av byrden. Økt amerikansk oppmerksomhet mot Asia vil kunne redusere det amerikanske fotavtrykket i Europa og Nord-Atlanteren ytterligere.

Etableringen av JFC Norfolk og den amerikanske 2. flåte har tydelig vist at Nord-Atlanteren har fått høyere fokus i NATO og i USA, men om dette er tilstrekkelig til å svare på russiske ambisjoner om sjøkontroll og sjønektelse i nordområdene er mer uklart. NATOs stående maritime styrker er begrensede og er avhengige av at nasjonene stiller fartøy til rådighet. I en allianse med begrensede forsvarsbudsjetter over flere år og hvor marinestyrker ikke har vært innrettet på høyintensitetsoperasjoner vil NATO i stor grad måtte vende seg mot USA for å være i stand til å møte en eventuell russisk aggresjon. Dette argumentet finner også støtte hos Rolf Tamnes (2018, s. 18-19) som kommenterer at nye britiske Queen Elisabeth-klasse hangarskip, med medfølgende kampgrupper, kan bidra til å sikre manøvrerom i nordområdene, men at dette kun er realistisk dersom det skjer i sammenheng med en betydelig amerikansk deployering. Den britiske ambisjonen om å kontre en russisk trussel gjennom hyppigere deployeringer til Nord-Atlanteren slik som øverstkommanderende for Royal Navy, admiral Sir Philip Jones, har uttalt (Bunkall, 2018), vil dermed ikke være tilstrekkelig til å ha kontroll i området uten at USA stiller betydelige styrker i tillegg. Et eksempel på deployeringer til Nord-Atlanteren, der amerikanske og britiske marinefartøyer opererte sammen ble gjennomført i mai 2020 (Royal Navy, 2020). Fra begynnelsen av mai gjennomførte tre amerikanske og ett britisk overflatefartøy, sammen med én amerikansk ubåt og ett amerikansk maritimt patruljefly en anti-ubåtøvelse i Norskehavet (USN, 2020b). De fire overflatefartøyene, i

---

tillegg til ytterligere ett fartøy fra den amerikanske marinen, beveget seg deretter inn i Barentshavet, noe som betydde at amerikanske overflatefartøy opererte i Barentshavet for første gang siden 1980-tallet (USN, 2020c).

Kontring av en eventuell russisk nektelsesoperasjon i Nord-Atlanteren eller Arktis vil utgjøre en betydelig utfordring for NATO-landene. Det har av den grunn blitt fokusert på øvelser som skal bygge opp under alliansens evne til å operere i utfordrende situasjoner, slik som den årlige øvelsen *Dynamic Mongoose* i Nord-Atlanteren i 2017–2019, som har bidratt til en positiv utvikling av alliansens anti-ubåtkapabiliteter (MARCOM, 2019; Blount & Bergeron, 2019, s. 101; USN, 2017; USN, 2018b). Kunngjøringen fra amerikansk side, den 7. oktober 2019, om å trene på forsterkning av Europa gjennom å flytte store styrker sjøveien over Atlanterhavet i *Defender Europe 20* (Feickert & McInnis, 2020), er også et signal om at russiske ambisjoner tas på alvor. *Defender Europe 20* inkluderer 2. flåte (Eckstein, 2020b), og øvelsen gir derfor den gjenopprettede flåten anledning til, i storskala, å trene på et av sine primære oppdrag, nemlig ivaretagelse av den transatlantiske SLOCen. En amerikansk ambisjon om, i hvert fall på sikt, å få kontroll over skipsleden kan sies å komme til syne gjennom øvelsen. Planen i *Defender Europe* var at amerikanske over- og undervannskapabiliteter skulle møte simulerte angrep på en konvoi over Atlanteren, med tanke på å stressteste om marinen er i stand til å sloss seg gjennom omstridte farvann (McLeary, 2020).

Selv om det har blitt reist spørsmål rundt om hvorvidt russiske undervannsbåter vil bli benyttet til å angripe konvoier med forsyninger over Atlanterhavet, kontra å ta ut havnene som forsyningene leveres til (Nordenman, 2019, s. 136-139; Wills, 2020, s. 38), vil risikoen ved å ikke være møte trusselen fra undervannsbåtene også på det åpne havet være stor. Dersom Russland har som målsetning å kunne ramme vestlige havner, eller andre nøkkelobjekter, med kryssermissiler levert fra undervannsbåter er dette i seg selv en ambisjon som må kontres av allierte styrker. NATOs evne til å følge og om nødvendig ta ut disse undervannsbåtene ved å ha tilstrekkelig kontroll i Nord-Atlanteren vil være en viktig oppgave uavhengig av om målet er konvoien eller havnen.

En betydelig vilje blant allierte når det kommer til å følge med på russiske undervannsbåter i nordområdene kan spores av maritime patruljefly som deployeres til Andøya. I august 2019 deltok både amerikanske og canadiske fly i operasjoner fra Andøya for å følge med på russisk ubåttaktivitet (Aune, 2019b; Forsvarets Forum, 2019), og i oktober-november samme år gjentok aktiviteten seg (Aune, 2019a; Johnsen, 2019; Sørensen, 2019). Selv om den allierte deployeringen kan tilskrives manglende norsk kapasitet til å gjennomføre tilstrekkelig overvåkning på egenhånd, viser uansett deployeringen vilje til å bidra til overvåkning som i det minste kan hevdes å redusere effekten av en eventuell russisk ambisjon om å drive sjønektelsesoperasjoner i området. Dette inntrykket styrkes

---

ytterligere av en rapport fra Statens strålevern publisert i 2018. Der skrives det at Norge nå mottar 30-40 årlige anløp av amerikanske, britiske og franske atomubåter, mot 10-15 anløp for noen år siden³⁴, og at anløpene i større grad er i Nord-Norge enn det som har vært tilfelle tidligere (Selnæs, Eikermann & Amundsen, 2018, s. 9). I 2017 var det tre ganger så mange anløp i Nord-Norge kontra i sør, noe som gir mening med tanke på å spare tid i en katt og mus lek med russiske båter (Nilsen, 2018). Dette underbygger inntrykket av at flere vestlige land har en tydelig ambisjon om å følge med på russiske aktiviteter i nordområdene.

Fra amerikansk side er konkurransen fra andre stater på sjøen et fokusområde, og uttalelser i *The Future Navy* fra 2017 om russisk modernisering av fregatter og korvetter, samt undervannsbåter peker tydelig på at den amerikanske marinen ønsker å hevde seg i denne konkurransen (CNO, 2017, s. 2). Isolert sett taler dette for at amerikanerne ikke uten videre vil tillate at russiske marinefartøyer ubestridt vil kunne gjennomføre omfattende kontroll- og nektelsesoperasjoner i den amerikanske interessesfæren. Den amerikanske marinen prioriterer utvikling av kapabiliteter som kan konkurrere, avskrekke og vinne en konflikt i en stadig mer kompleks sikkerhetssituasjon (CNO, 2019b, s. 10). Hvilke kapabiliteter som må være på plass i Nord-Atlanteren og nordområdene for å oppnå dette, påvirkes i stor grad av en eventuell motstander. En russisk marine som er gjenstand for en omfattende modernisering med betydelige nektelseskapasiteter, vil ha påvirkning på tilnærmingen. Dersom en søker å ha sjøkontroll i området vil det stille mye større krav til kapabilitetene enn om ambisjonen er å nekte Russland den samme kontrollen. CNO skrev i januar 2019 at den amerikanske marinens operasjonelle prioriteter i Arktis er under kontinuerlig evaluering, men at oppdragene i dag løses med undervanns- og luftkapabiliteter (CNO, 2019b, s. 10). Dette taler for at ambisjonen per i dag ligger et sted mellom å ha tilstrekkelig situasjonsbevissthet, med undervannsbåter og fly (eventuelt droner) og å ha evnen til å drive en nektelsesoperasjon med undervannsbåter og fly. Skulle ambisjonsnivået øke vil andre kapabiliteter kreves for å kontrollere sjøen og behovet for en større flåte med et antall skip som muliggjør en slik ambisjon ville bli mer tydelig.

Det er begrenset med sikre tall som gir innsikt i antallet amerikanske skip som vil operere i det Nord-Atlanteren og nordområdene. Ved utgivelsen av *Defense & Security Analysis* sin spesialutgave om den amerikanske marinen i januar 2020 var det foreløpig ingen tilgjengelig oversikt over innsatsstyrker underlagt sjef 2. flåte (Robinson, 2020, s. 113). Den 2. flåte er riktignok en budbringer om en mer permanent amerikansk tilstedeværelse i Nord-Atlanteren, og vil ha kommando over skip når de beveger seg inn i nordområdene (McLeary, 2019a). Men det er ikke gitt

---

³⁴ Det angis ikke presist i hvilket tidsrom økningen har vært størst, men forrige rapport vedrørende temaet ble publisert i 2008.

---

at 2. flåte, på tross av sitt oppdrag, eller at andre amerikanske marinestyrker, slik som 6. flåte, vil ha en løpende tilstedeværelse. Per 30. januar 2020 var 11 av totalt 108 deployerte skip i den amerikanske marinen i Europa eller det nordlige Atlanterhavet, mens 85 var fordelt på Asia og Det indiske hav (DoN, 2020, seksjon 1, side 7). At USA skal kunne hevde sjøkontroll, eller kontre russiske ambisjoner, og forsøk på det samme, uten å være til stede er lite realistisk. Den amerikanske marinen opererer riktignok allerede nord for Polarsirkelen, både for å være en sikkerhet for handel og for å demonstrere navigasjonsfrihet (Foggo & Fritz, 2018, s. 123). Dette alene kan imidlertid ikke sies å være tilstrekkelig til å hevde at den USA er i stand til å etablere sjøkontroll i regionen. Den faktiske størrelsen på havområdet medfører utfordringer både for en angripende og forsvarende styrke, ikke minst på grunn at et redusert antall overflatefartøy, undervannsbåter og maritime patruljefly på alle sider (Blount & Bergeron, 2019, s. 94). Selv om antallet russiske enheter også er lavere, kreves det fortsatt en robust *tilstedeværende* styrke på alliert side for å kunne være den sterkere part.

I strategien til den amerikanske overflateflåten fremkommer det at overflateflåtens mål er å oppnå og vedlikeholde sjøkontroll på de steder hvor de selv ønsker (COMNAVSURFOR, 2017, s. 5). Evnen til å manøvrere globalt trekkes frem, det samme med behovet for å hindre andre å bruke sjøen til å true amerikanske interesser. Strategien slår også fast at «sea control is the pre-requisite to achieving the Navy's objectives of All Domain Access, Deterrence, Power Projection and Maritime Security» (COMNAVSURFOR, 2017, s. 5). Strategien er altså på plass, men det som er avgjørende for om den amerikanske marinen vil kunne kontre russiske ambisjoner i nordområdene, er om tilstrekkelig slagkraft vil være tilgjengelig. Det faktum at du ikke kan oppnå eller hevde noen grad av sjøkontroll, absolutt eller funksjonell, dersom du ikke er tilstede pekes tydelig på av CNO som skriver at «The number of ships in the Navy's fleet determines where we can be, and being there is a key to naval power» (CNO, 2017, s. 4). Uten fartøy, ingen sjøkontroll. Å ha tilgjengelige kapabiliteter er også nødvendig dersom ambisjonsnivået er lavere. Du vil heller ikke være i stand til å gjennomføre en sjønektelsesoperasjon i et område, dersom du ikke evner å levere ildkraft inn i området. Dersom dine styrker skal operere på flere steder øker behovet for fartøy tilsvarende. Det er da også verdt å merke seg at den 355-skips marinen som *The Future Navy* beskriver, ikke vil være tilstrekkelig i seg selv, men at teknologiske fremskritt og nye moderne konsepter også må på plass (CNO, 2017, s. 4). Denne erkjennelsen finner vi også igjen i *A Design for Maintaining Maritime Superiority 2.0* som peker på at det er lenge siden USA kjempet om sjøkontroll og kommunikasjonslinjer på sjøen, og at den nye virkeligheten trenger hurtig tilpassing (CNO, 2018, s. 3).

CNO sitt dokument *Strategic Outlook for the Arctic* fra 2019 slår fast at den amerikanske marinen skal sikre USA sin strategiske innflytelse i Arktis gjennom å ivareta amerikansk sikkerhet,

---

stabilitet i regionen, beskyttelse av *freedom of the seas*³⁵, og inngåelse av partnerskap for å oppnå disse målsetningene (CNO, 2019b, s. 4). Det amerikanske forsvarsdepartementet informerte i 2019 Kongressen om at P-8 samarbeidet med Norge og Storbritannia, kombinert med NATO *air policing* oppdraget ut fra Island er med på å styrke amerikansk evne til overvåkning av GIUK-gapet og Nord-Atlanteren (DoD, 2019, s. 9), noe som passer inn i dette bildet. Anskaffelser av kapabiliteter til overvåkning som bedrer de alliertes situasjonsbevissthet kan vise seg å være kritisk i tilfelle en krise skulle inntreffe. Selv om maritime overvåkningsfly i seg selv ikke er en kapabilitet som kontrer russiske operasjoner, vil de kunne sette mer slagkraftige enheter i stand til å gjøre dette.

Parnemo (2019, s. 67) omtaler intensivert russisk A2/AD-tilnærming som et forhold som vil spre usikkerhet rundt Russlands mindre naboland, da dette vil medføre en forhøyet risiko for allierte å komme til unnsetning. Dette vil kunne komplisere beslutninger for NATO om artikkel 5 skal utløses eller ikke i et gitt scenario (Parnemo, 2019, s. 67). Det er i den forbindelse verdt å merke seg det amerikanske forsvarsdepartementets Arktis-strategi, som peker på NATO i Arktis som et unikt bidrag til å avskrekke strategiske konkurrenter sin bruk av regionen (DoD, 2019, s. 13). Konkurrerende makters mulige bruk av Arktis som en korridor for å projisere makt i andre regioner nevnes spesielt. Det samme gjør det faktum at Atlanterhavspaktens artikkel 5 bidrar til avskrekking ved at NATOs medlemsland i Arktis er omfattet av denne (DoD, 2019, s. 13). Det siste taler i det minste for at USA vil ha en målsetning om å kontre russiske kontroll- og nektelsesoperasjoner, samt andre operasjoner som utfordrer amerikanske eller amerikanske allierte sine interesser.

Foggo & Fritz (2018, s. 121) hevder at den uunngåelige operasjonelle realitet er at dersom en konflikt skulle oppstå så kan den som kontrollerer Nord-Atlanteren enten kontrollere eller true NATOs nordlige flanke. Utfordringen er at, selv om man er aldri så kapabel, dersom man ikke har styrker til stede vil man ikke kunne kontre en eventuell russisk operasjon.

---

³⁵ Det amerikanske forsvarsdepartementet benytter uttrykket *freedom of the seas* for å beskrive alle de rettigheter, friheter og lovlige bruk av sjøen og luftrommet, inkludert den for militære skip og fly, som er garantert alle nasjoner ifølge internasjonal rett (CNO, 2019b, s. 10)

---

6 Sikkerhets- og forsvarspolitiske konsekvenser for Norge

6.1 Bakgrunn

Reduksjonen i militær slagkraft som fulgte av slutten på den kalde krigen, gjaldt også i høyeste grad for Norge. En periode preget av avspenning og mindre fokus på faren for tradisjonelle militære konflikter førte også i Norge til redusert styrkestruktur og lavere budsjetter. Sjøforsvaret merket også omstillingen, men blant annet grunnet videreføring av viktige overflatekapasiteter og et anerkjent behov for tilstedeværelse i egne interesseområder kan det hevdes at Sjøforsvaret, i forhold til andre, kom godt ut av perioden (Marinemuseet, 2014, s. 42-43). Etter hvert som fartøyene fra den kalde krigen nærmet seg slutten på sin levetid, gikk Norge til anskaffelse av nye korvetter³⁶ og fregatter. Korvettene i Skjold-klasen var tilpasset operasjoner nærmere land for å kontre trusler fra sjøen, mens fregattene i Fritjof Nansen-klasen var vel utstyrt til å gjennomføre en rekke oppdrag under arktiske forhold langs norske forsyningslinjer (Stöhs, 2018, s. 32).

Denne oppgaven sluttføres kort tid etter at ny langtidsplan for Forsvaret ble lansert den 17. april 2020. Selv om langtidsplanen, når dette skrives, foreløpig ikke har blitt fulgt opp med vedtak i Stortinget, vil kapitlet legge denne til grunn. Kapitlet vil med bakgrunn i de endringer i russisk og alliert sjømakt som ble analysert i kapitlene 4 og 5, drøfte hvilke konsekvenser dette har og vil kunne ha for Norge, blant annet sett opp mot langtidsplanens styrkestruktur.

Et mer selvhevdende Russland som har vist vilje til å benytte militærmakt mot sine naboland, kombinert med den beskrevne utviklingen av kapabiliteter har også ført til endring for vestlig forsvars- og sikkerhetspolitikk. Som kapittel 5 har vist har det i årene etter krigen i Georgia og spesielt etter krigen i Ukraina og annekasjonen av Krim, vært en merkbart endring i hvordan Norges allierte har forholdt seg til Russland. Det har blitt satset mer på forsvar både hos vår viktigste allierte, USA og i NATO, noe som har medført endringer i kommandostrukturer og en vilje til i større grad å prioritere militære kapasiteter. Det kan imidlertid stilles spørsmålsteget ved om hvorvidt satsningen er tilstrekkelig til å kontre de ambisjoner for sjøkontroll og sjønektelse i nordområdene som Russland viser gjennom sine moderniseringsprogrammer og operasjonsmønstre.

---

³⁶ Fartøyene ble anskaffet som motortorpedobåter (MTB), men grunnet kapasitetsforskjellen i forhold til de gamle MTBene gikk man etter hvert over til å kalle fartøyene korvetter (Marinemuseet, 2014, s. 47)

6.2 Russisk og alliert påvirkning

I kapittel 4 ble utviklingen i den russiske marinen etter at Putin ble president i 2000, samt russiske ambisjoner for å utøve sjønektelse og sjøkontroll i nordområdene drøftet. Selv om den russiske flåten er betydelig mindre enn den var mot slutten av den kalde krigen har gradvis moderniserte, slagkraftige fartøy blitt tilført. I tillegg til den eksisterende flåten stasjonert på Kola er nye moderne fartøy og våpensystemer på vei inn i årene som kommer. I tillegg til moderniserte kapabiliteter har et økt aktivitetsnivå fra russisk side i Norges nærområder gjort seg gjeldende de senere år.

Betydningen av den kjernefysiske andreslagsevnen er høy for Russland, og som landets nabo i nord-vest har dette implikasjoner for Norge. Russland må beskytte gjengjeldelseskapasiteten og moderniseringen av både overflatefartøy og undervannsbåter viser en tydelig ambisjon om kunne forsvare bastionen, samt det russiske fastlandet, mot fiendtlige trusler. For Nordflåten innebærer dette en ambisjon om å etablere sjøkontroll i nære områder, og om å drive sjønektelse sørover i Atlanterhavet gjennom GIUK-gapet. En slik ambisjon har direkte påvirkning på Norge.

Det kan imidlertid reises spørsmålsteget ved om Russland har evne til å oppnå denne ambisjonen fullt ut. Dette med bakgrunn i at de nye moderniserte overflatefartøyene som har blitt tilført flåten i mindre grad er store havgående kapabiliteter, men heller er fartøy som i større grad er egnet til operasjoner i mer kystnære områder. Den moderniserte overflateflåten bevæpnet med kryssermissiler som er under oppbygging, vil imidlertid medføre en betydelig kapasitet for Russland. Fartøyene vil kunne bidra til å nekte en fiende adgang til operasjonsområder hvor de vurderes å kunne utgjøre en trussel for Russland, og de vil også økte risikoen betraktelig for en fiende dersom denne får adgang. Dette er i tråd med A2/AD-begrepet som ble omtalt i kapittel 3 og kapabilitetene vil utgjøre en betydelig risiko som vestlige militære styrker må være forberedt på å kunne håndtere. For Norge sin del betyr disse kapabilitetene at norsk sjømilitært manøverrom i egne nærområder ville kunne bli begrenset av en trussel fra russiske antiskips-kryssermissiler mot norske fartøy.

Det er også en fare for at norske nøkkelpunkter på land som vil kunne bidratt til å kontre en russisk sjønektelses- eller sjøkontrollsoperasjon, slik som marinebaser og flyplasser, blir angrepet med kryssermissiler fra russiske fartøy. Dette kommer i tillegg til trusselen fra land- og luftbaserte missiler. For norske allierte vil de nye russiske kapabilitetene kunne bety en økt risiko ved å entre områdene, og på den måten vil norske fartøy i større grad kunne bli overlatt til seg selv i starten på en eventuell konflikt.

Kontring av A2/AD-kapabiliteter vil utover et behov for å se flere krigføringsdomener i sammenheng, fremtvinge at man selv også har evne til å kunne levere våpen på langt hold. Som vist i

---

kapittel 5.2.3 prioriterer amerikanske skipsbyggingsprogrammer fartøy med mulighet til å levere effekt på langt hold ved at det planlegges med en betydelig økning av både store og mindre overflatefartøyer³⁷ utstyrt med kryssermissiler. Dette er fartøy som kan bidra til å kontre russiske nektelsesambisjoner i nordområdene, men dette kommer ikke uten utfordringer. Det er i denne sammenheng to forhold som fremstår som særlig relevant. For det første har USA, selv om de bidrar med brorparten av den sjømilitære slagkraften i NATO, ikke en utømmelig styrkebrønn. De har som vist i kapittel 5.3 langt de fleste av sine fartøy bundet opp andre steder enn i nordområdene. Deployerte fartøy i den amerikanske marinen er i stor grad bunnet opp i Asia og Det indiske hav. Selv om NATO og USA samlet sett både har flere fartøy og er sterkere militært enn Russland vil ikke dette hjelpe dersom alliansens kapabiliteter ikke er til stede i de områdene Russland har sine tydeligste ambisjoner. For det andre er det, som omtale av amerikanske marinebudsjetter tidligere i denne oppgaven har vist, ikke nødvendigvis realistisk å bygge det antall fartøy som USA angir i sine skipsbyggingsplaner. Uten tilførsel av fartøy vil ikke muligheten til å kontre russiske ambisjoner om sjøkontroll og sjønektelse i Nord-Atlanteren og nordområdene bli bedre enn den er i dag. Spesielt hvis USA ikke overfører styrker fra andre havområdene til det nordlige Atlanterhavet. Man vil da kunne risikere at Russland får et betydelig spillerom, både i sine nærområder og lengre sør, noe som vil utgjøre en betydelig utfordring for Norge dersom sikkerhetssituasjonen skulle tilspisse seg.

Som Efstad (2017, s. 65-66) skriver, er det lite trolig at en konflikt mellom Russland og NATO vil begynne i nordområdene, men det er grunn til å tro at en eventuell konflikt mellom Russland og Vesten som begynner et annet sted vil ha implikasjoner for Norges nærområder, hvor mye av Russlands strategiske kapasitet er stasjonert. Sikkerhetssituasjonen for Norge ville kunne bli spesielt alvorlig dersom hendelser i en annen region er en utløsende faktor for at Russland setter bastionsforsvaret. Det er grunn til å anta at en slik hendelse et annet sted i verden minker sannsynligheten for at ytterligere allierte fartøy vil kunne tilføres Nord-Atlanteren, noe som vil legge enda større press på den norske marinen. Bakgrunnen for dette er, som vist i kapittel 5.2.3, at selv med en amerikansk flåte på over 300 fartøy vil ikke USA være i stand til mer enn å bekjempe én motstander i én region samtidig som en annen motstander i en annen region holdes i sjakk. Med den fordeling av fartøy mellom verdenshavene som ligger til grunn, fremstår det som lite sannsynlig at Nord-Atlanteren vil være den av de to regionene som har det høyeste allierte ambisjonsnivået. Muligheten for at Nord-Atlanteren, og i hvert fall nordområdene heller ikke kommer på en andre plass, kan heller ikke utelukkes. Dette betyr at den norske marinen både må ha evnen til å operere i egen skjærgård og på det åpne hav for å kunne håndtere situasjonen i Norges nærområder.

---

³⁷ DDGer og FFGer.

I beskyttelsen av bastionen spiller russiske SSN og SSGN en viktig rolle, noe moderniseringsprogrammene omtalt i kapittel 4 har vist. SSNene vil kunne utgjøre en betydelig trussel mot allierte undervannsbåter og overflatefartøy med mindre omfattende anti-ubåtkapasitet. SSGNene utgjør en betydelig trussel mot hangarskipsgrupper som kunne tenkes å kunne bidra til å etablere alliert sjøkontroll i Norges nærområder. Det er derfor av stor betydning at alliansen evner å ha kontroll på disse for å kunne beskytte egne kapabiliteter. Både felles øvelser som omtalte *Dynamic Mongoose* og samarbeid mellom allierte nasjoner, slik som samarbeid rundt maritime overvåkningsfly beskrevet i kapitlene 5.2.3 og 5.3 vil bidra til å øke evnen til å opprettholde situasjonsbevissthet og dermed ha et potensial til å redusere effekten av eventuelle russiske nektelsesoperasjoner. Russiske SSN og SSGN kan potensielt også utgjøre en betydelig trussel mot forsterkninger havveien fra USA til Europa og oppdragene til både NATOs JFC Norfolk og den amerikanske 2. flåte er et svar på dette. Det er imidlertid også her utfordringer knyttet til den mengde fartøy som kan mønstres for å kontre en eventuell russisk trussel.

Dersom Russland evner å leve ut sine ambisjoner om å ha sjøkontroll i sine nærområder og i patruljeområdene for SSBNene, samtidig som de driver nektelsesoperasjoner lengre sør, så vil det kreve en betydelig styrke, samt risikovillighet fra alliert side å kontre dette. Dersom utviklingen i Russland ikke medfører en slik økning i kapabilitet som uttalelsene fra Moskva legger opp til, vil det allikevel medføre utfordringer for Norge og NATO. Et Russland som ikke evner å drive nektelsesoperasjoner sør for sine nærområder og kanskje heller ikke evner å ha sjøkontroll i sin egen bakgård, vil like fullt kunne utgjøre en betydelig trussel mot spredte og begrensede allierte marinestyrker. Spesielt dersom utfordringer med å levere effekt på langt hold med presisjonsvåpen mot bevegelige mål overvinnes.

Det er viktig å være klar over at en ukritisk aksept og spredning av russiske uttalelser som fremhever Russlands nektelseskapabiliteter vil være med på å forsterke disse systemenes effekt (Dalsjö et al., 2019, s. 20). Men, de moderne russiske kapabilitetene medfører uansett en risiko som må hensyntas og selv om russiske kapabiliteter og ambisjoner ikke må overselges, må det uansett slagkraft til for å kontre en eventuell fiendtlig russisk handling. Dersom NATO-landene ikke betraktelig ruster opp sine marinestyrker er det lite trolig at disse vil kunne gjøre noe med russiske operasjoner i nordområdene. Selv et NATO hvor USA tar en betydelig del av byrden vil ha utfordringer, da også den amerikanske flåten er liten sammenlignet med de skisserte behov. Norge vil da i stor grad bli stående alene tilbake, og må ta et betydelig ansvar for å kunne utgjøre NATO i nord.

6.3 Konsekvenser for Norge

Da utviklingen på Kola og innen Nordflåten ble beskrevet i *Fokus 2017* kom det frem at «Russland får [...] større høve til å påvirke norske interesser og aktiviteter på land og på sokkelen. Utviklinga vil også få konsekvensar for Noregs moglegheiter til å utføre operasjonar på og frå eige territorium» (Etterretningstjenesten, 2017, s. 14). I dette ligger implisitt at økte eller revitaliserte russiske ambisjoner om sjøkontroll og sjønektelse i Norges nærområder, samt Norges og alliertes evne til å kontre disse ambisjonene, vil måtte påvirke utviklingen av norsk sjømakt. En gjennomgang av langtidsplaner for Forsvaret siden 2008 viser imidlertid at vedtatt operativ struktur for Sjøforsvaret ikke har hatt noen stor endring de senere år (Forsvarsdepartementet, 2008, 2012, 2016, 2020).

Tabell 4: *Utvikling av antall fartøy i vedtatt struktur for Sjøforsvaret*

	LTP 2009-2012	LTP 2013-2016	LTP 2017-2020	LTP 2021-2024
Skjold-klasse korvetter	6	6	6 (men skal avvikles på sikt)	6 (Beholdes for å kompensere fregattap)
Fritjof Nansen-klasse fregatter	5	5	5	4 (Tapt fregatt kompenseres ikke)
Ula-klasse undervannsbåter	6	6	6 (men skal reduseres til 4 nye båter)	6 (men skal reduseres til 4 nye båter)
Mineryddere	6	6	6 (reduseres til 4 og erstattes av autonome systemer)	4 (som skal erstattes av autonome systemer)
Ytre kystvakt	10 hvorav 4 helikopter-bærende	9 hvorav 4 helikopter-bærende	8 hvorav 4 helikopter-bærende	10 hvorav 4 helikopter-bærende
Indre kystvakt	5	5	5	5

Tabellen er basert på de fire siste langtidsplaner (Forsvarsdepartementet, 2008, 2012, 2016, 2020)

Antallet fartøy i den vedtatte strukturen har som vist i tabellen ovenfor ikke økt i perioden, men har blant annet blitt redusert fra seks Ula-klasse undervannsbåter til en målsetning om fire undervannsbåter av en ny klasse. I tillegg har man konkludert med å ikke erstatte KNM Helge Ingstad, som forliste i Hjeltefjorden i 2018, noe som har redusert antallet fregatter fra fem til fire (Forsvarsdepartementet, 2020). I langtidsplanen fra 2020, *Vilje til beredskap – evne til forsvar*,

---

skisseres behovet for en ny fartøystruktur for å ivareta den operative evnen når dagens overflatefartøy når slutten på sin levetid frem mot 2030 (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 88-89). Regjeringen ønsker å starte planleggingen av en ny struktur, men utover å beholde korvettene, samt å gi disse nødvendige oppdateringer, planlegges det ikke med noen kapasitetsøkning (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 88-89).

I det amerikanske 2019-dokumentet *Report to Congress – Department of Defense Arctic Strategy* presiseres det at USA har sterke forsvarssamarbeid med seks av de sju andre arktiske land, herunder Norge³⁸ (DoD, 2019). Det bilaterale båndet Norge har til USA er sterkt og i mange tilfeller underkommunisert i det offentlige ordskiftet. I norsk offentlig debatt er det gjerne NATO som fremheves som garantisten for norsk sikkerhet, men som oppgaven så langt har vist er det ikke realistisk at NATO vil kunne svare på en sikkerhetsmessig utfordring med tilstrekkelige flåtestyrker uten at USA bidrar tungt. NATO har imidlertid i mange tilfeller tjent Norge som et multilateralt rammeverk som har lagt forholdene til rette for et bilateralt samarbeid med USA (Hilde & Widerberg, 2014, s. 199). Det er derfor forholdet med USA som i praksis har vært og er det viktigste, da manglende kapasiteter i NATO på sett og vis tvinger Norge til samarbeid også bilateralt. Det er i henhold til artikkel 5 i Atlanterhavspakten NATO som skal komme Norge til unnsetning dersom landet utsettes for angrep, men uten at amerikanske flåtestyrker kan kontre russiske nektelsesoperasjoner i Nord-Atlanteren, vil dette kunne vise seg å være en vanskelig øvelse.

Selv om det i kapittel 6.2 hevdes at NATO og USA lider under et lavt antall fartøy som kan kontre russiske nektelses og sjøkontrolloperasjoner er det allikevel ikke slik at Nord-Atlanteren ikke er gjenstand for alliert aktivitet, noe også kapittel 5 har vist. Et økt alliert nærvær i Norges nærområder, både av maritime patruljefly og undervannsbåter kan tilskrives økt fokus på Russland fra Norges allierte. Det er definitivt en vilje å spore til å følge med på russisk aktivitet. Dette har ikke gått ubemerket hen hos russiske myndigheter. I *Fokus 2019* fremkom det at et trykk fra russiske myndigheter mot Norge, for å redusere NATOs aktiviteter, ville fortsette og at Russland ville nytte militære virkemidler i så måte (Etterretningstjenesten, 2019, s. 24). De russiske øvelsene og operasjonene i Norges nærområder som ble omtalt i kapittel 4, vil kunne tjene som eksempler på russisk strategisk kommunikasjon, som reaksjon på allierte operasjoner i Norges nærområder. Økt alliert aktivitet kan også tilskrives at Norge på egenhånd har begrensede ressurser til å følge med på russiske operasjoner og øvelser. Norges allierte kan dermed se seg tvunget til å operere i større grad i nordområdene enn det som for Norge isolert sett er ønskelig, med det resultat at ønsket beroligelse

---

³⁸ De åtte landene som utgjør arktisstatene er foruten USA; NATO-landene Canada, Danmark (inkludert Grønland), Island og Norge; NATO-partnerne Finland og Sverige; og Russland.

---

av Russland blir skadelidende. Et eksempel på alliert aktivitet uten norsk deltakelse er øvelsen gjennomført av amerikanske og britiske styrker i mai 2020. Det ble fra forskerhold hevdet at øvelsen både er et signal om militær fleksibilitet, ved at fartøy normalt stasjonert i Middelhavet ble benyttet, samt at aktiviteten også er et politisk signal til Russland om at den amerikanske flåten *kan* operere i Barentshavet for å ivareta *freedom of navigation* (Malmo & Strøm, 2020). Norges forsvarsminister, Frank Bakke-Jensen uttalte i forbindelse med aktiviteten at norsk deltakelse denne gangen ikke ble prioritert, men har ved tidligere anledninger pekt på viktigheten av å ikke etterlate tomrom i våre nærområder som andre vil fylle (Malmo & Strøm, 2020; Staalesen, 2020). Signaleffekten ovenfor Russland skal ikke undervurderes og sett i lys av tidligere russiske reaksjoner vil dette fra russisk hold kunne tjene som en bekreftelse på landets tidligere uttalelser. At Norge ikke kan, eller vil, prioritere denne typen aktivitet, kan også etterlate et inntrykk blant Norges allierte av at Norge ikke er i stand til å ivareta sine forpliktelser i nordområdene.

For Norge vil det være en målsetning å motvirke en militarisering av Arktis slik som Boulègue (2019, s. 36) peker på. For Norge vil det være vesentlig å holde spenningen i nærområdene på et så lavt nivå som mulig blant annet for å berolige Russland og ikke provosere militærmakten i øst. Etterretningstjenesten (2020, s. 27) skriver at det siden 2017 har vært en skjerping i retorikken fra Russland mot Norge rundt hvordan Norge opptrer i rammen av NATO og i forhold til USA. Det hevdes også fra russisk side at aktiviteten fra NATO i Arktis skader tillitsforholdet mellom Norge og Russland (Etterretningstjenesten, 2020, s. 27). En *opprustning* av norske kapabiliteter som kan kontre russiske ambisjoner om sjøkontroll og sjønektelse kan derfor, paradoksalt nok, være en fordel med tanke på beroligelse av Russland. Dette ved at det opplevde behovet fra andre vestlige land med tanke på å operere i Norges nærområder vil kunne bli mindre.

For Norge å holde seg med en marine som kan utgjøre en terskel for eventuell russisk aggresjon trenger ikke være et luftslott som uansett ikke er gjennomførbart med en liten marine. Selv om en havgående marine i hovedsak relativt enkelt kan kontrollere også trange farvann, er det ikke slik at en svakere marinestyrke ikke kan ha sjøkontroll i deler av et operasjonsområde (Vego, 2003, s. 113). Dette kan sies å ha overføringsverdi til forholdet mellom det russiske Nordflåten og den norske marinen. Dersom den norske marinen har kapasiteter som setter den i stand til å ha funksjonell kontroll i egen kystzone vil dette kunne legge til rette for sjønektelsesoperasjoner som kan bidra til å hindre russisk sjøkontroll i norske farvann. Som Vego (2003, s. 115) skriver så var mangelen på lokal sjøkontroll i Den engelske kanal sommeren 1940 en av hovedgrunnene til at Tyskland skrinla sine planer om å invadere England. Det kan argumenteres for at dersom Norge er i stand til å holde lokal sjøkontroll i sine nærområder så vil Norge være i stand til å forhindre eller redusere omfanget av en eventuell operasjon rettet mot norske landområder fra russiske styrker.

Dette kan gjøres ved å gjennomføre omfattende nektelsesoperasjoner som påfører Russland uakseptabel risiko, men uten at russiske styrker må bekjempes. Det er ikke slik at nasjoner som benytter en *anti-access*-tilnærming trenger å bekjempe sin strategisk overlegne motstander i kamp, men det har gjerne vært slik at kostnaden har blitt vurdert til å være for stor til å fortsette (Tangredi, 2018, s. 38). Hva som kan utgjøre en uakseptabel risiko for Russland er et komplisert spørsmål å svare på, men fare for tap eller reduksjon av kapasiteter som kan forsvare bastionen kan antas å være dette.

Etter fremleggelsen av *Vilje til beredskap – evne til forsvar* uttalte forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen at ambisjonen som regjeringen legger til grunn gir Norge et styrket forsvar sammenlignet med det landet har i dag, men det vil være vanskelig å ta et større ansvar i norske nærområder og avhengigheten av NATO vil være der hele tiden (Bruun-Hanssen, 2020). Sett i lys av funnene i kapittel 5 så legges det med andre ord opp til at Norge er avhengige av støtte fra en allianse som med sin nåværende struktur ikke er tilstrekkelig robust til å løse sine oppdrag på sjøsiden. Forsvarssjefen kommenterte også at evnen til å motta allierte forsterkninger foreslås styrket. Dette betinger imidlertid at alliansen, med USA i spissen må kunne kontre russiske nektelsesoperasjoner mot transport av styrker over Atlanterhavet. Moderne russiske ubåter som opererer utenfor lokale farvann binder opp betydelige allierte ressurser og vil kunne utgjøre en alvorlig trussel mot forsterkningen av Europa i en krise (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 35). For Norge kan dette bety at en stor andel av de begrensede allierte ressurser som er tilgjengelig i det nordlige Atlanterhavet vil måtte nyttes til å følge disse båtene. Dette vil kunne etterlate et tomrom i nordområdene som vil kunne utnyttes av Russland, dersom Norge ikke har en betydelig kapasitet på sjøsiden til selv å kunne ha sjøkontroll i egen kystsone, og evne til å drive nektelsesoperasjoner lengre ut. En annen tilnærming for å beskytte forsyningslinjer over Atlanterhavet kan, som kommentert i kapittel 5, være et betydelig press fra amerikanske styrker mot bastionen, og at Russland for å beskytte sin kjernefysiske andreslagskapasitet dermed holder sine angrepsubåter i nordområdene, for å ivareta denne. Det siste vil igjen ha en konsekvens for Norge ved at spenningsnivået stiger.

I *Vilje til beredskap – evne til forsvar* peker Forsvarsdepartementet (2020, s. 23) på at Norge må ta ansvar på NATOs nordlige flanke og at NATO og nære allierte har en klar forventning om akkurat dette. I denne sammenheng nevnes spesielt at Russland både er kjent med og vant til den norske militære tilstedeværelsen i nord. Dersom Norge ikke ville være i stand til å operere i området vil andre aktører kunne fylle tomrommet, med negative konsekvenser for stabiliteten i Norges nærområder som resultat (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 23). Tidligere omtalte flyvninger med allierte maritime overvåkningsfly fra Andøya, samt økning i allierte ubåter som patruljerer i

---

nordområdene kan hevdes å være et tegn på at Norge, i tilstrekkelig grad, ikke evner å være NATO i nord.

---

7 Avslutning

Even with fewer general purpose naval units, the basic mission of the Soviet Navy would not change. It still would be required to protect the USSR against the Western threat from the sea. Only radical changes, such as decisions to eliminate the Navy's role in strategic strike against the United States, its responsibilities for national air defense, or its support for operations on land, could produce a fundamental change in strategy. We judge that such decisions are highly unlikely. (Director of Central Intelligence, 1989, s. vii)

I etterretningsvurderingen fra 1989 som denne oppgaven ble innledet med, var vurderingen at selv med færre marinefartøy ville hovedoppdraget til den sovjetiske marinen forbli uendret og kun radikale endringer i blant annet den strategiske rollen ville endre dette (Director of Central Intelligence, 1989). Slutten på den kalde krigen, og Sovjetunionens fall i 1991 viste seg å *ikke* være en radikal nok endring til å forandre dette. Som oppgaven har vist, har Nordflåten, selv om sikkerhetssituasjonen har endret seg og økonomiske nedgangstider i perioder kan treffe marinens budsjetter, hatt og har et sentralt oppdrag i Den russiske føderasjonens kjernefysiske avskrekkingsevne, samt beskyttelsen av denne.

Oppgaven har også vist at selv om Russland ikke nødvendigvis innehar alle de kapasiteter som skal til for å svare ut Moskvas ambisjoner om å utøve sjønektelse og sjøkontroll i nordområdene, og være en betydelig havgående sjømakt, er Nordflåten en utfordring for Norge, USA og NATO i nord. Tilførselen av nye kapasiteter og økt aktivitetsnivå fra den russiske marinen vitner om at Russland igjen har tydelige ambisjoner i nordområdene og moderne våpensystemer vil kunne utgjøre en stor utfordring for vestlige allierte.

Selv om USA og NATO har dreid fokus mer mot Nord-Atlanteren og Arktis enn hva som var tilfelle i årene etter den kalde krigen, så er allierte marinestyrker begrensede og NATO-alliansen er avhengige av den amerikanske marinen for å kunne mønstre slagkraft av betydning. Utfordringen i så måte er at også USAs marine er strukket på kapasitetssiden og antallet fartøy som er tilgjengelig for operasjoner i nordområdene er begrenset. Det er dermed ikke gitt at NATO-alliansen, inkludert USA, vil kunne kontre russiske ambisjoner om sjøkontroll og sjønektelse i Norges nærområder. Dette selv om NATOs marinestyrker er større og mer slagkraftige enn Russlands. I sum taler dette for at Norge, for å være NATO i nord, bør satse på en styrking av kapasiteter i marinen som kan gjennomføre operasjoner som øker risikoen for en potensiell angriper.

På samme måte som det i kapittel 4 ble pekt på at økonomiske realiteter kunne komme i veien for moderniseringen av den russiske flåten, har budsjettdiskusjonene i USA, som omtalt i

---

kapittel 5, vist at dette i høyeste grad er tilfelle også i vestlige land. At Norge ikke anerkjenner at den endrede sikkerhetssituasjonen i Nord-Atlanteren og nordområdene krever en økning i både antall fartøy og slagkraft for den norske marinen kan heller neppe forklares med noe annet enn økonomi. Forsikringspremien, som en slagkraftig marine med et tilstrekkelig antall fartøy vil innebære, vurderes rett og slett til å være for høy til at den kan prioriteres. En overvurdering av alliert evne til å ivareta det som kunne vært Norges ansvar i nordområdene, gjør at man tar seg råd til å løpe den risikoen som en for liten marine medfører. Dette vil føre til økt alliert tilstedeværelse i fredstid for å ivareta de oppdrag en ser at Norge ikke kan løse, med økt spenning og negativ påvirkning på sikkerhetssituasjonen som resultat. At tilstrekkelige allierte styrker vil være tilgjengelig for deployering til nordområdene dersom spenningen skulle øke er mer usikkert.

I slutfasen av arbeidet med denne oppgaven ble Sjøkrigsskolens skriftserie *Necesse* sin første utgave i 2020 publisert. Spesielt én av artiklene i utgaven, *Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon. Implikasjoner for Bastionsforsvaret* av Ina Holst-Pedersen Kvam ved Sjøkrigsskolen har en tematikk som er delvis overlappende med oppgaven. Kvam påpeker i sin artikkel en dreining i den russiske marinen mot kapasiteter med kystnær maktprojeksjon som oppdrag, på bekostning av havgående fartøy og nedsatt russisk evne til å møte NATO i sjøstrid på det åpne hav (Kvam, 2020). Kvams funn er på dette området sammenlignbare med funnene i denne oppgaven. Kvam (2020, s. 31-35) argumenterer imidlertid med at bastionsforsvaret i sin tradisjonelle forstand er skadelidende grunnet Nordflåtens nedsatte evne til sjøkontroll på åpent hav og sjønektelse i nordlige kystsoner, samt Norskehavet mot GIUK-gapet. På dette området skiller Kvams artikkel seg fra denne oppgaven. Denne oppgaven har identifisert russiske *ambisjoner* om å hevde sjøkontroll, samt utøve sjønektelse, som en del av bastionsforsvaret, i tillegg til at *evnen*, om enn noe redusert, er til stede. Med bakgrunn i definisjonene av sjøkontroll som ble presentert i kapittel 3.3 kan det argumenteres for at dersom Russland aksepterer den risiko som allierte styrker utgjør for operasjonen av de strategiske ubåtene og at de dermed fortsetter å seile, så har Russland *de facto* sjøkontroll. Dersom den relativt lave allierte tilstedeværelsen, og da først og fremst amerikanske, i nordområdene legges til i ligningen kan det argumenteres for at risikoen for Russland ikke vil være avskrekkende høy. Kvam (2020, s. 34) skriver, som korrekt er, at antallet SSGN og SSN er begrenset, og innfasingen av neste generasjon ubåter for å erstatte disse går tregt. Som beskrevet i denne oppgaven vil en russisk nektelsesoperasjon mot skipsleder i Atlanterhavet binde opp betydelige ressurser på alliert side. Det er også slik, at selv om Kvam har rett i begrensningen i antall ubåter tilgjengelig, så må her risikoen ubåtene vurderes å utgjøre for allierte styrker ikke undervurderes. Med én russisk SSGN bevæpnet med Tsirkon på rett sted kan konsekvensene for et amerikansk hangarskip være fatale.

Denne oppgaven har vist at norsk forsvarsplanlegging, i større grad enn det som synes å være tilfelle per i dag, må ta hensyn til hva som *faktisk* kan forventes av alliert støtte i en tilspisset sikkerhetspolitisk situasjon. Dersom de allierte, som Norge velger å basere sitt forsvar på, ikke har tilstrekkelige styrker tilgjengelig til å dekke opp for manglende norsk evne, kan Norge fort bli stående særlig utsatt til i en mulig konflikt. Denne situasjonen og bedret norsk evne kan Norge kun bedre ved å vise vilje til å betale det sjømilitære kapasiteter koster. Russlands kjernefysiske andreslagsevne seiler fortsatt ut fra Kola og Norge må ikke undervurdere russiske ambisjoner rundt sjøkontroll og sjønektelse for å beskytte denne kapasiteten.

Forkortelser

A2/AD Anti-Access, Area Denial

ASB Air Sea Battle (Amerikansk konsept fra 2013)

CG Krysser med kryssermissiler

CGN Krysser med kryssermissiler, nukleær fremdrift

CNO Chief of Naval Operations (US Navy)

COMNAVSURFOR Commander Naval Surface Force

CV Hangarskip

CVN Hangarskip, nukleær fremdrift

DDG Jager (destroyer) med kryssermissiler

DDGS Jager (destroyer) med kryssermissiler, spesielt innrettet for anti-ubåtkrigføring

DIA Defense Intelligence Agency

DoD Department of Defense (Det amerikanske forsvarsdepartementet)

DoN Department of the Navy (Det amerikanske marinedepartementet)

FDMO Forsvarets doktrine for maritime operasjoner

FFG Fregatt med kryssermissiler

FSG Korvett med kryssermissiler

FSS Korvett

GIUK Grønland, Island, Storbritannia

GIUK-N Grønland, Island, Storbritannia og Norge

GPV Det statlige russiske våpenprogrammet

JFC Joint Force Command (Fellesoperativt hovedkvarter)

JOAC Joint Operational Access Concept

LCS Kystnært kampfartøy (Littoral combat ship)

MARCOM	Allied Maritime Command
MTB	Motortorpedobåt
NATO	North Atlantic Treaty Organization
ONI	Office of Naval Intelligence
RMSI	Russia Maritime Studies Institute (Institutt ved Naval War College)
SACLANT	Supreme Allied Commander Atlantic
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe
SLOC	Sea Lines of Communications
SNMCMG	Standing NATO Mine Counter Measures Group
SNMG	Standing NATO Maritime Group
SSBN	Strategisk undervannsbåt med ballistiske missiler, nukleær fremdrift
SSGN	Multirolleundervannsbåt med kryssermissiler, nukleær fremdrift
SSK	(Patrolje-) Undervannsbåt
SSN	(Angreps-) Undervannsbåt, nukleær fremdrift
USN	United States Navy

Litteraturliste

- Adamsky, D. (2015). *Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy*. Paris: Institut Français des Relations Internationales. Hentet fra <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/pp54adamsky.pdf>
- Alexander, D. & Croft, A. (2015, 5. februar). U.S. defense chief voices fear of north-south NATO divide. *Reuters*. Hentet fra <https://www.reuters.com/article/us-nato-usa-hagel-idUSKBN0L92D220150205>
- Allied Maritime Command. (2019, 5. juli). SNMG 1 Steams into Dynamic Mongoose 2019. Hentet 20. mai 2020 fra <https://mc.nato.int/media-centre/news/2019/snmg-1-steams-into-dynamic-mongoose-2019>
- Allied Maritime Command. (u.å.). NATO Standing Naval Forces. Hentet 22. mai 2020 fra <https://mc.nato.int/missions/NATO-standing-naval-forces>
- Aune, J. (2019a, 11. november). Allierte fly har forlatt Andøya. *Vesterålen Online*. Hentet fra <https://www.vol.no/nyheter/andoy/2019/11/11/Allierte-fly-har-forlatt-And%C3%B8ya-20371531.ece>
- Aune, J. (2019b, 7. august). Forsvaret: Derfor er amerikanske overvåkningsfly i Nord-Norge. *Harstad Tidende*. Hentet fra <https://www.ht.no/nyheter/2019/08/07/Forsvaret-Derfor-er-amerikanske-overv%C3%A5kningsfly-i-Nord-Norge-19647494.ece>
- Baev, P. K. (2019a). Russia Builds Up and Cuts Down Its Naval Power. *Russian Analytical Digest (RAD)*, 237, 6-9. <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000349199>
- Baev, P. K. (2019b). Threat Assessments and Strategic Objectives in Russia's Arctic Policy. *The Journal of Slavic Military Studies*, 32(1), 25-40. <https://doi.org/10.1080/13518046.2019.1552662>
- Berry, J. M. (2002). Validity and reliability issues in elite interviewing. *PS: Political Science & Politics*, 35(4), 679-682. Hentet fra http://www.jstor.org/stable/1554809?seq=1#page_scan_tab_contents
- Blount, K. & Bergeron, J. H. (2019). VII. NATO's Maritime Domain. *Whitehall Papers*, 95(1), 91-103. <https://doi.org/10.1080/02681307.2019.1731215>
- Boulègue, M. (2019). *Russia's Military Posture in the Arctic - Managing Hard Power in a "Low Tension" Environment* (NDC Research Papers Series). Rome: NATO Defense College. Hentet fra <http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=602>
- Bowen, B. E. (2019). From the sea to outer space: The command of space as the foundation of spacepower theory. *Journal of Strategic Studies*, 42(3-4), 532-556. <https://doi.org/10.1080/01402390.2017.1293531>
- Breedlove, P. M. (2017). Foreword. I J. A. Olsen (Red.), *NATO and the North Atlantic : revitalising collective defence* (s. 1-2). Abingdon: Routledge.

-
- Bruun-Hanssen, H. (2020). Intervju på Dagsnytt 18 etter regjeringens fremleggelse av ny langtidsplan for Forsvaret den 17. april 2020. I S. Sollund (Red.), *Dagsnytt 18: Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://radio.nrk.no/serie/dagsnytt-atten/NMAG03007720/17-04-2020>
- Bruusgaard, K. V. (2016). Russian Strategic Deterrence. *Survival*, 58(4), 7-26. <https://doi.org/10.1080/00396338.2016.1207945>
- Bunkall, A. (2018, 9. juli). UK to expand navy in North Atlantic amid 'growing Russian threat' *Sky News*. Hentet fra <https://news.sky.com/story/uk-to-expand-navy-in-north-atlantic-amid-growing-russian-threat-11430721>
- Chalmers, M. (2017). The UK and the North Atlantic After Brexit. I J. A. Olsen (Red.), *NATO and the North Atlantic : revitalising collective defence* (s. 32-42). Abingdon: Routledge.
- Chief of Naval Operations. (2017). *The Future Navy*. United States Navy. Hentet fra <http://www.navy.mil/navydata/people/cno/Richardson/Resource/TheFutureNavy.pdf>
- Chief of Naval Operations. (2018). *A Design for Maintaining Maritime Superiority 2.0*. United States Navy. Hentet fra https://www.navy.mil/navydata/people/cno/Richardson/Resource/Design_2.0.pdf
- Chief of Naval Operations. (2019a). *Report to Congress on the Annual Long-Range Plan for Construction of Naval Vessels for Fiscal Year 2020* United States Department of Defense. Hentet fra <https://www.secnav.navy.mil/fmc/fmb/Documents/20pres/PB20%2030-year%20Shipbuilding%20Plan%20Final.pdf>
- Chief of Naval Operations. (2019b). *Strategic Outlook for the Arctic*. United States Navy. Hentet fra https://www.navy.mil/strategic/Navy_Strategic_Outlook_Arctic_Jan2019.pdf
- Cohen, Z. (2015, 8. september). Size matters: Is the U.S. Navy really too small? *Cable News Network*. Hentet fra <https://edition.cnn.com/2015/09/08/politics/us-navy-size-military-election-2016/index.html>
- Commander Naval Surface Forces. (2017). *Surface Forces Strategy - Return to Sea Control*. United States Navy. Hentet fra https://www.public.navy.mil/surfor/Documents/Surface_Forces_Strategy.pdf
- Congressional Budget Office. (2019). *An Analysis of the Navy's Fiscal Year 2020 Shipbuilding Plan*. Washington DC: Congress of the United States. Hentet fra <https://www.cbo.gov/system/files/2019-10/55685-CBO-Navys-FY20-shipbuilding-plan.pdf>
- Connolly, R. (2017). *Towards a Dual Fleet? The Maritime Doctrine of the Russian Federation and the Modernisation of Russian Naval Capabilities* (Russian Studies Series). Rome: NATO Defense College. Hentet fra <http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=517>
- Connolly, R. & Boulègue, M. (2018). *Russia's New State Armament Programme - Implications for the Russian Armed Forces and Military Capabilities to 2027* (978 1 78413 277 4). Royal Institute of International Affairs. Hentet fra <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-05-10-russia-state-armament-programme-connolly-boulegue-final.pdf>

-
- Corbett, J. S. (1911/1972). *Some principles of maritime strategy*. New York: Longmans, Green and Co./AMS.
- Dalsjö, R., Berglund, C. & Jonsson, M. (2019). *Bursting the Bubble? Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: Capabilities, Countermeasures, and Implications* (FOI-R--4651--SE). Stockholm: FOI. Hentet fra <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4651--SE>
- Defense Intelligence Agency. (2017). *Russia Military Power - Building a Military to Support Great Power Aspirations* (DIA-11-1704-161). Washington D.C.: Defense Intelligence Agency. Hentet fra <https://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>
- Department of the Navy. (2015). *A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower*. Department of the Navy. Hentet fra <https://www.navy.mil/local/maritime/150227-CS21R-Final.pdf>
- Department of the Navy. (2017). *Strategic Readiness Review*. Department of the Navy. Hentet fra <http://s3.amazonaws.com/CHINFO/SRR+Final+12112017.pdf>
- Department of the Navy. (2020). *Highlights of the Department of the Navy FY 2021 Budget*. Department of the Navy. Hentet fra https://www.secnav.navy.mil/fmc/fmb/Documents/21pres/Highlights_book.pdf
- Director of Central Intelligence. (1989). *Soviet Naval Strategy and Programs Toward the 21st Century* (National Intelligence Estimate NIE 11-15-89CXII). Central Intelligence Agency. Hentet fra <https://www.cia.gov/library/readingroom/document/0000265624>
- Dobrzyński, P., Lipski, S., Machowski, B., Miętkiewicz, R. & Krawczak, M. (2018). Flying Means of Attack of Ships, Possible to Be Used by a Potential Enemy—Analysis of the Threats for Ships the Polish Navy. *Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej*, 215, 117-142. <https://doi.org/10.2478/sjpna-2018-0030>
- Eckstein, M. (2020a, 5. februar). 2nd Fleet, NATO Joint Force Command Norfolk Seek Further Integration of Allied Navies. *United States Naval Institute News*. Hentet fra <https://news.usni.org/2020/02/05/2nd-fleet-nato-joint-force-command-norfolk-seek-further-integration-of-allied-navies>
- Eckstein, M. (2020b, 28. februar). Navy Drills Atlantic Convoy Ops for First Time Since Cold War in Defender-Europe 20. *United States Naval Institute News*. Hentet fra <https://news.usni.org/2020/02/28/navy-drills-atlantic-convoy-ops-for-first-time-since-cold-war-in-defender-europe-20>
- Efjestad, S. (2017). Norway and the North Atlantic: Defence of the Northern Flank. I J. A. Olsen (Red.), *NATO and the North Atlantic : revitalising collective defence* (s. 59-74). Abingdon: Routledge.
- Ekspertgruppen for forsvaret av Norge. (2015). *Et felles løft*. Oslo: Forsvarsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/et-felles-loft-webversjon.pdf>
- Etterretningstjenesten. (2011). *Fokus 2011*. Oslo: Etterretningstjenesten. Hentet fra https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/FOKUS-2011.pdf

-
- Etterretningstjenesten. (2013). *Fokus 2013*. Oslo: Etterretningstjenesten. Hentet fra https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/FOKUS-2013.pdf
- Etterretningstjenesten. (2014). *Fokus 2014*. Oslo: Etterretningstjenesten. Hentet fra https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/FOKUS-2014.pdf
- Etterretningstjenesten. (2016). *Fokus 2016*. Oslo: Etterretningstjenesten. Hentet fra https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/Fokus%202016.pdf
- Etterretningstjenesten. (2017). *Fokus 2017*. Oslo: Etterretningstjenesten. Hentet fra https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/Fokus2017.pdf
- Etterretningstjenesten. (2018). *Fokus 2018*. Oslo: Etterretningstjenesten. Hentet fra https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/Fokus2018_bokmaal_oppslag_godkjent.pdf
- Etterretningstjenesten. (2019). *Fokus 2019*. Oslo: Etterretningstjenesten. Hentet fra https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/fokus2019_web.pdf
- Etterretningstjenesten. (2020). *Fokus 2020*. Oslo: Etterretningstjenesten. Hentet fra https://forsvaret.no/presse_/ForsvaretDocuments/Fokus2020-web.pdf
- Faram, M. D. (2019, 16. januar). Second Fleet is becoming operational — what does that mean for you? *Navy Times*. Hentet fra <https://www.navytimes.com/news/your-navy/2019/01/17/second-fleet-is-becoming-operational-what-does-that-mean-for-you/>
- Feickert, A. & McInnis, K. J. (2020). *Defender Europe 20 Military Exercise, Historical (REFORGER) Exercises, and U.S. Force Posture in Europ* (IF11407). Washington DC: Congressional Research Service. Hentet fra <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11407>
- Flake, L. E. (2015). Forecasting Conflict in the Arctic: The Historical Context of Russia's Security Intentions. *The Journal of Slavic Military Studies*, 28(1), 72-98. <https://doi.org/10.1080/13518046.2015.998122>
- Flake, L. E. (2017). Contextualizing and Disarming Russia's Arctic Security Posture. *The Journal of Slavic Military Studies*, 30(1), 17-29. <https://doi.org/10.1080/13518046.2017.1271647>
- Foggo, J. (2019, 30. mai). Integrating America's newest fleet to adapt to the challenges in the North Atlantic and Arctic. *Defense News*. Hentet fra <https://www.defensenews.com/opinion/2019/05/30/integrating-americas-newest-fleet-to-adapt-to-the-challenges-in-the-north-atlantic-and-arctic/>
- Foggo, J. & Fritz, A. (2016). The Fourth Battle of the Atlantic. *United States Naval Institute Proceedings*, 142(6), 18-22. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=mth&AN=115793629&site=ehost-live>
- Foggo, J. & Fritz, A. (2018). NATO and the Challenge in the North Atlantic and the Arctic. *Whitehall Papers*, 93(1), 121-128. <https://doi.org/10.1080/02681307.2018.1508970>
- Forsvaret. (2014, 6. november 2019). Minerydderstyrken. Hentet 1. april 2020 fra <https://forsvaret.no/fakta/aktivitet/internasjonale-operasjoner/Minerydderstyrken>

-
- Forsvaret. (2015a). *Forsvarets doktrine for maritime operasjoner*. Oslo: Forsvarsstaben.
- Forsvaret. (2015b, 20. desember 2019). Fregattstyrken. Hentet 1. april 2020 fra <https://forsvaret.no/fakta/aktivitet/internasjonale-operasjoner/fregattstyrken>
- Forsvaret. (2019). *Et styrket forsvar - Forsvarssjefens fagmilitære råd 2019*. Oslo: Forsvaret. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/8abeb7eedf034b1aaaf1c2b63729f2cd/fmr_2019_utskriftbar-versjon.pdf
- Forsvarets Forum. (2019, 12. august). Canadisk fly til Andøya. *Forsvarets Forum*. Hentet fra <https://forsvaretsforum.no/canadisk-fly-til-andoya/107834>
- Forsvarsdepartementet. (2008). *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier* (St.prp. nr. 48 (2007-2008)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/93a935d7abc149509595f5e873a38041/no/pdfs/stp200720080048000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet. (2012). *Et forsvar for vår tid* (Prop. 73 S (2011-2012)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e6b0d7ef3c26457ab6ef177cd75b5d32/no/pdfs/prp201120120073000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet. (2016). *Kampkraft og bærekraft* (Prop. 151 S (2015-2016)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/a712fb233b2542af8df07e2628b3386d/no/pdfs/prp201520160151000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet. (2020). *Vilje til beredskap – evne til forsvar* (Prop. 62 S (2019-2020)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/b43ae5a187034670adc96a83fbf79651/no/pdfs/prp201920200062000dddpdfs.pdf>
- Gade, J. & Hilde, P. S. (2016). NATO and the Maritime Domain. I J. I. Bekkevold & G. Till (Red.), *International Order at Sea : How it is challenged. How it is maintained* (s. 115-139). London: Palgrave Macmillan.
- Gao, C. (2019, 1. oktober 2019). Russia's New Husky-Class Stealth Submarines: Armed with Hypersonic Missiles? Hentet fra <https://nationalinterest.org/blog/buzz/russias-new-husky-class-stealth-submarines-armed-hypersonic-missiles-84626>
- Gibbons-Neff, T. (2016, 4. februar). Report: Russian sub activity returns to Cold War levels. *The Washington Post*. Hentet fra <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/02/04/report-russian-sub-activity-returns-to-cold-war-levels/>
- Giles, K. & Boulègue, M. (2019). Russia's A2/AD Capabilities: Real and Imagined. *Parameters*, 49(1/2), 21-36. Hentet fra https://www.academia.edu/40005537/Russia_s_A2_AD_Capabilities_Real_and_Imagined
- Gorenburg, D. (2017, 26. juni). Russia's New and Unrealistic Naval Doctrine. Hentet 21. februar 2020 fra <https://warontherocks.com/2017/07/russias-new-and-unrealistic-naval-doctrine/>
- Gorsjkov, S. G. (1979). *The sea power of the state* (2. utg.). Annapolis, Md: Naval Institute Press.

-
- Hamre, J. J. & Conley, H. A. (2017). The Centrality of the North Atlantic to NATO and US Strategic Interests. I J. A. Olsen (Red.), *NATO and the North Atlantic : revitalising collective defence* (s. 43-58). Abingdon: Routledge.
- Hilde, P. S. (2018). *Norge og NATOs kommandostruktur* (IFS Insights 7/2018). Oslo: Forsvarets høyskole. Hentet fra https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmloi/bitstream/handle/11250/2502911/IFS%20Insights_7_2018_Hilde.pdf
- Hilde, P. S. & Widerberg, H. F. (2014). Norway and NATO: The Art of Balancing. I R. Tamnes, C. Masala & R. M. Allers (Red.), *Common or Divided Security? : German and Norwegian Perspectives on Euro-Atlantic Security* (s. 199-215). Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=809245&site=ehost-live>
- Horrell, S., Nordenman, M. & Slocombe, W. B. (2016). *Updating NATO's maritime strategy*. Washington DC: Atlantic Council. Hentet fra https://www.atlanticcouncil.org/uncategorized/nato-in-the-maritime-domain/attachment/attachment-updating_nato_maritime_strategy_0705_web/
- Hudson, P. & Roberts, P. (2017). The UK and the North Atlantic: A British Military Perspective. I J. A. Olsen (Red.), *NATO and the North Atlantic : revitalising collective defence* (s. 75-91). Abingdon: Routledge.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Johnsen, A. B. (2019, 29. oktober). Russland i gang med ubåt-operasjon i nord: Største siden Sovjet-tiden. *Verdens Gang*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/opxAP0/russland-i-gang-med-ubaat-operasjon-i-nord-stoerste-siden-sovjet-tiden>
- Johnson, D. (2019). *General Gerasimov on the Vectors of the Development of Military Strategy* (Russian Studies Series). Rome: NATO Defense College. Hentet fra <http://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=585>
- Joint Chiefs of Staff. (2017). *Joint Publication 5-0 - Joint Planning*. Joint Chiefs of Staff. Hentet fra https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp5_0_20171606.pdf
- Kipp, J. W. (2019). Russian Naval Power Under Vladimir Putin. I S. J. Blank (Red.), *The Russian Military in Contemporary Perspective* (s. 575-685). Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. Hentet fra <https://publications.armywarcollege.edu/publication-detail.cfm?publicationID=3705>
- Konyshov, V. & Sergunin, A. (2014). Is Russia a revisionist military power in the Arctic? *Defense & Security Analysis*, 30(4), 323-335. <https://doi.org/10.1080/14751798.2014.948276>
- Konyshov, V., Sergunin, A. & Subbotin, S. (2017). Russia's Arctic strategies in the context of the Ukrainian crisis. *The Polar Journal*, 7(1), 104-124. <https://doi.org/10.1080/2154896X.2017.1335107>
- Kreitler, W. M. (1988). *The Close Aboard Bastion: a Soviet ballistic missile submarine deployment strategy* (Masteroppgave). Naval Postgraduate School, Monterey CA. Hentet fra <https://apps.dtic.mil/docs/citations/ADA201696>

-
- Kuzin, V. & Chernyavskii, S. (2005). Russian Reactions to Reagan's 'Maritime Strategy'. *Journal of Strategic Studies*, 28(2), 429-439. <https://doi.org/10.1080/01402390500088650>
- Kvam, I. H.-P. (2020). Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon. Implikasjoner for Bastionsforsvaret. *Necesse*, 5(1), 22-58. Hentet fra <https://hdl.handle.net/11250/2647802>
- LaGrone, S. (2020, 25. februar 2020). SECDEF Esper Holds Back 30-Year Shipbuilding Outlook, New 355-Ship Plan Ahead of HASC Testimony. *United States Naval Institute News*. Hentet fra <https://news.usni.org/2020/02/25/secdef-esper-holds-back-30-year-shipbuilding-outlook-new-355-ship-plan-ahead-of-hasc-testimony>
- Larter, D. B. (2019a). Pentagon proposes cuts to US Navy destroyer construction, retiring 13 cruisers. *Defense News*. Hentet fra <https://www.defensenews.com/naval/2019/12/24/pentagon-proposes-big-cuts-to-us-navy-destroyer-construction-retiring-13-cruisers/>
- Larter, D. B. (2019b, 31. desember). US Navy declares new fleet created to confront Russia fully operational. *Defense News*. Hentet fra <https://www.defensenews.com/naval/2019/12/31/us-navy-declares-new-fleet-stood-up-to-confront-russia-fully-operational/>
- Larter, D. B. (2020, 11. februar). Here's the timeline for the US Navy's next-generation frigate. *Defense News*. Hentet fra <https://www.defensenews.com/naval/2020/02/11/heres-the-timeline-for-the-us-navys-next-generation-frigate/>
- Lehman, J. F. (2018). *Oceans ventured : winning the Cold War at sea* [Kindle]. New York: W.W. Norton & Company.
- Lysberg, M. (2018, 20. november). Varsler skyting. *Klassekampen*, s. 8. Hentet fra <http://ret.nu/ZdhaoQLr>
- Malmo, V. K. & Strøm, P. (2020, 5. mai). Her øver amerikanske og britiske styrker rett utenfor Norges kyst. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/amerikanske-og-britiske-styrker-over-utenfor-norskekysten-uten-at-det-norske-forsvaret-er- involvert-1.15003810>
- Marinemuseet. (2014). *Sjøforsvaret 1814-2014*. Horten: Marinemuseet. Hentet fra <http://www.forsvaretsmuseer.no/nor/content/download/10905/77107/file/Jubileumsbrochure%202000%20år%20A4.pdf>
- Martie, R. (2011). US 2nd Fleet Disestablishes, Merges with Fleet Forces Command. Hentet 31. mars 2020 fra https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=63027
- McDermott, R. (2019a). Putin Prioritizes Tsirkon Hypersonic Missiles for the Russian Navy. *Eurasia Daily Monitor Volume*, 16(168). Hentet fra <https://jamestown.org/program/putin-prioritizes-tsirkon-hypersonic-missiles-for-the-russian-navy/>
- McDermott, R. (2019b). Shoigu Confirms Priority Status of Tsirkon and Kalibr Missiles. *Eurasia Daily Monitor Volume*, 16(172). Hentet fra <https://jamestown.org/program/shoigu-confirms-priority-status-of-tsirkon-and-kalibr-missiles/>

-
- McDermott, R. & Bukkvoll, T. (2018). Tools of Future Wars — Russia is Entering the Precision-Strike Regime. *The Journal of Slavic Military Studies*, 31(2), 191-213.
<https://doi.org/10.1080/13518046.2018.1451097>
- McLeary, P. (2019a, 31. desember). As Navy Mulls Ship Cuts, New 2nd Fleet Opens For Business. *Breaking Defense*. Hentet fra <https://breakingdefense.com/2019/12/as-navy-mulls-ship-cuts-new-2nd-fleet-opens-for-business/>
- McLeary, P. (2019b, 25. oktober). Navy May Scrap Goal of 355 Ships; 310 Is Likely. *Breaking Defense*. Hentet fra <https://breakingdefense.com/2019/10/navy-may-scrap-goal-of-355-ships-310-is-likely/>
- McLeary, P. (2019c, 20. desember). Navy To Slash 24 Ships in 2021 Plan, Bolster Unmanned Effort *Breaking Defense*. Hentet fra https://breakingdefense.com/2019/12/navy-to-slash-24-ships-in-2021-plan-bolster-unmanned-effort/?fbclid=IwAR1UvmUfuqKScNxIBrGx64Q_hz4Lcb_UBYvrORP4QtBgxSlr6GB1-UYPaQ
- McLeary, P. (2020, 28. februar). USS Eisenhower Leads Exercise To Clear Atlantic Shipping Lanes *Breaking Defense*. Hentet fra <https://breakingdefense.com/2020/02/uss-eisenhower-leads-exercise-to-clear-atlantic-shipping-lanes/>
- Morgan, W. (2018, 24. august). Navy re-establishes Atlantic fleet to check Russia. *Politico*. Hentet fra <https://www.politico.com/story/2018/08/24/navy-atlantic-fleet-russia-751660>
- NATO. (2001, 6. november). NATO Update. Hentet 31. mars 2020 fra <https://www.nato.int/docu/update/50-59/1952e.htm>
- NATO. (2002, 6. mai 2014). Prague Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague, Czech Republic. Hentet 31. mars 2020 fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?
- NATO. (2011, 17. juni 2011). Alliance Maritime Strategy. Hentet 1. april 2020 fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75615.htm?selectedLocale=en
- NATO. (2014, 30. august 2018). Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. Hentet 1. april 2020 fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en
- NATO. (2016, 29. mars 2017). Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. Hentet 1. april 2020 fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?selectedLocale=en
- NATO. (2018a, 11. juli 2018). Brussels Declaration on Transatlantic Security and Solidarity. Hentet 1. april 2020 fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156620.htm
- NATO. (2018b, 30. august 2018). Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018. Hentet 1. april 2020 fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm

-
- NATO. (2020). *The Secretary General's Annual Report 2019*. Brussel: NATO Public Diplomacy Division. Hentet fra https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/3/pdf_publications/sgar19-en.pdf
- Nilsen, T. (2018, 27. januar). Nuclear submarines inshore Norway 3 to 4 times monthly. *The Barents Observer*. Hentet fra <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/01/nuclear-submarines-inshore-norway-3-4-times-monthly>
- Nilsen, T. (2020, 18. mai). Faster, quieter and higher maneuverability. Northern Fleet soon to get first upgraded ballistic missile sub. *The Barents Observer*. Hentet fra <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/05/faster-quieter-and-higher-maneuverability-northern-fleet-soon-get-first-upgraded>
- Noetzel, T. & Schreer, B. (2009). Does a multi-tier NATO matter? The Atlantic alliance and the process of strategic change. *International Affairs*, 85(2), 211-226. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/pdf/27694971.pdf?refreqid=excelsior%3Aa419b796dc6085dcfcf98302c6780859>
- Nordenman, M. (2019). *The New Battle for the Atlantic: Emerging Naval Competition with Russia in the Far North* [Kindle]. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press.
- Novichkov, N. (2020, 20. januar). Russian ship designers show latest advanced naval platforms. *Jane's*. Hentet fra <https://www.janes.com/article/93806/russian-ship-designers-show-latest-advanced-naval-platforms>
- O'Rourke, R. (2020a). *Navy Force Structure and Shipbuilding Plans: Background and Issues for Congress* (RL32665). Washington DC: Congressional Research Service. Hentet fra <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32665>
- O'Rourke, R. (2020b). *Navy Frigate (FFG(X)) Program: Background and Issues for Congress* (R44972). Washington DC: Congressional Research Service. Hentet fra <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44972>
- O'Lavin, B. P. (2009). *Mahan and Corbett on Maritime Strategy*. Newport, Rhode Island: U.S. Naval War College. Hentet fra <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a509453.pdf>
- Office of Naval Intelligence. (2015). *The Russian Navy - A Historic Transition*. Washington D.C.: Office of Naval Intelligence. Hentet fra <https://www.oni.navy.mil/Portals/12/Intel%20agencies/russia/Russia%202015screen.pdf?ver=2015-12-14-082028-313>
- Ofstad, T. E. (2018, 27. november). Nøgde seg med varsel. *Sunnmørsposten*, s. 3. Hentet fra <http://ret.nu/YNMWpMhO>
- Olsen, J. A. (2017). Introduction: The Quest for Maritime Supremacy. I J. A. Olsen (Red.), *NATO and the North Atlantic : revitalising collective defence* (s. 3-7). Abingdon: Routledge.
- Parnemo, L. K. (2019). Russia's Naval Development — Grand Ambitions and Tactical Pragmatism. *The Journal of Slavic Military Studies*, 32(1), 41-69. <https://doi.org/10.1080/13518046.2019.1552678>

-
- Powner, L. C. (2015). *Empirical Research and Writing : A political science student's practical guide*. Los Angeles: Sage/CQ Pres.
- Reilly, J. M. (2016). Multidomain operations: a subtle but significant transition in military thought. *Air & Space Power Journal*, 30(1), 61-74. Hentet fra <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1003670.pdf>
- Renz, B. (2019). Russian responses to the changing character of war. *International Affairs*, 95(4), 817-834. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz100>
- Riehl, J. (2019). Has the United States Lost Command of the Sea? *United States Naval Institute Proceedings*, 145(1). Hentet fra <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2019/january/has-united-states-lost-command-sea>
- Robinson, C. D. (2020). The U.S. Navy's task forces: 1–199. *Defense & Security Analysis*, 36(1), 109-122. <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1712028>
- Rowden, T. A. (2017). Commentary - Sea Control First. *United States Naval Institute Proceedings*, 143(1). Hentet fra <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2017/january/commentary-sea-control-first>
- Rowlands, K. (Red.). (2017). *21st Century Gorshkov [Kindle]*. Annapolis, MD: Naval Institute Press.
- Royal Navy. (2020, 4. mai). Royal Navy joins forces with the US in Arctic for cold-weather training. Hentet 6. mai 2020 fra <https://www.royalnavy.mod.uk/news-and-latest-activity/news/2020/may/04/20200501-hms-kent-joins-forces-with-the-us#update>
- Rubel, R. C. (2010). Talking about Sea Control. *Naval War College Review*, 63(4), 38. Hentet fra <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol63/iss4/6>
- Rubel, R. C. (2012). Command of the Sea: An Old Concept Resurfaces in a New Form. *Naval War College Review*, 65(4), 21-34. Hentet fra <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol65/iss4/5>
- Russia Maritime Studies Institute. (2015). *The 2015 Maritime Doctrine of the Russian Federation*. Newport, Rhode Island: U.S. Naval War College. Hentet fra https://digital-commons.usnwc.edu/rmsi_research/3
- Russia Maritime Studies Institute. (2017). *The Fundamentals of the State Policy of the Russian Federation in the Field of Naval Operations for the Period Until 2030* Newport, Rhode Island: U.S. Naval War College. Hentet fra https://digital-commons.usnwc.edu/rmsi_research/2
- RussianShips.info. (2020, 21. februar 2020). Russian Navy 2020 :: List of Active Russian Navy Ships and Submarines. Hentet 8. mars 2020 fra <http://russianships.info/eng/today/>
- Selnæs, Ø. G., Eikermann, I. M. & Amundsen, I. (2018). *Endringer i trusselbildet - Trusselvurdering for Kriseutvalget for atomberedskap, 2018* (StrålevernRapport 2018:10). Østerås: Statens strålevern. Hentet fra <https://www.dsa.no/publikasjon/straalevernrapport-2018-10-endringer-i-trusselbildet.pdf>

-
- Sergunin, A. & Konyshov, V. (2017). Russian military strategies in the Arctic: change or continuity? *European Security*, 26(2), 171-189. <https://doi.org/10.1080/09662839.2017.1318849>
- Sivertsen, T. G. (2018, 20. november 2018). Russland skyter missiler utenfor Vesterålen. *Andøyposten*, s. 8. Hentet fra <http://ret.nu/rLoLGtJ3>
- Skårdalsmo, K. & Falnes, J. (2019, 14. august). Russisk megaøvelse på Norges dørstokk. *Norsk telegrambyrå*. Hentet fra <http://ret.nu/fRD3k7WS>
- Speller, I. (2019). *Understanding naval warfare* (2. utg.). Abingdon, Oxon: Routledge.
- Sputnik. (2015, 19. mars). Russian Nuclear Submarines Step Up Patrols Over Past Year - Navy Commander. *Sputnik International*. Hentet fra <https://sputniknews.com/russia/201503191019714161/>
- Sputnik. (2020, 17. februar). Russia's USC Unveils Commissioning Timeline For Cutting-Edge Admiral Kasatonov Warship. *Sputnik International*. Hentet fra <https://sputniknews.com/military/202002171078331410-russias-usc-unveils-commissioning-timeline-for-cutting-edge-admiral-kasatonov-warship/>
- Staalesen, A. (2020, 17. april). Preparing for the unknown, Norway bolsters its Armed Forces. *The Barents Observer*. Hentet fra <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/04/preparing-unknown-norway-bolsters-national-defense>
- Stoltenberg, J. (2018, 7. juni). Press Conference by by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council (NAC) in Defence Ministers' session. *Meeting of NATO Ministers of Defence*. Brussel. Hentet fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_155264.htm?selectedLocale=en
- Strand, T. (2019, 29. oktober). Hemmelig ubåt-operasjon: «Målet er å vise at Russland kan nå USA». *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra https://www.nrk.no/norge/hemmelig-ubat-operasjon_-_malet-er-a-vise-at-russland-kan-na-usa_-1.14761298
- STRIKEFORNATO. (2018, 1. november). STRIKFORNATO will exercise the integration of Carrier Strike Group Eight during Trident Juncture. Hentet 12. april 2020 fra <https://sfn.nato.int/trje18-8.aspx>
- Strømme, T. I. (2020). Sjøkontroll: viktig og misforstått. *Necesses*, 5(1), 111-121. Hentet fra <https://hdl.handle.net/11250/2647802>
- Stöhs, J. (2018). Into the Abyss?: European Naval Power in the Post–Cold War Era. *Naval War College Review*, 71(3), 13-40. Hentet fra <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol71/iss3/4>
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe. (2019a, 30. juli 2019). JFC Norfolk formally activated by NAC. Hentet 1. april 2020 fra <https://shape.nato.int/news-archive/2019/jfc-norfolk-formally-activated-by-nac>
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe. (2019b). Joint Force Command Norfolk Holds Seminar. Hentet 1. april 2020 fra <https://shape.nato.int/news-archive/2019/joint-force-command-norfolk-holds-seminar>

-
- Sørensen, F. (2019, 29. oktober). VG: Nå sender flere land overvåkingsfly til Andøya. *Bladet Vesterålen*. Hentet fra <https://www.blv.no/nyheter/vg-na-sender-flere-land-overvakingsfly-til-andoya/>
- Tamnes, R. (2017). The Significance of the North Atlantic and the Norwegian Contribution. I J. A. Olsen (Red.), *NATO and the North Atlantic : revitalising collective defence* (s. 8-31). Abingdon: Routledge.
- Tamnes, R. (2018). The High North: A Call for a Competitive Strategy. *Whitehall Papers*, 93(1), 8-22. <https://doi.org/10.1080/02681307.2018.1508955>
- Tangredi, S. J. (2013). *Anti-access warfare : Countering A2/AD strategies*. Annapolis, MD: Naval Institute Press.
- Tangredi, S. J. (2018). Antiaccess Warfare as Strategy. *Naval War College Review*, 71(1), 33-51. Hentet fra <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol71/iss1/4>
- TASS. (2017, 28. juni 2017). Russian hi-tech firm to unveil concept of new corvette armed with 24 cruise missiles. *TASS, Russian news agency*. Hentet fra <https://tass.com/defense/953643>
- TASS. (2019, 14. juni). Russia's advanced Borei-A submarine to enter 2nd stage of shipbuilders' trials — source. *TASS, Russian news agency*. Hentet fra <https://tass.com/defense/1063781>
- Thonhaugen, M. & Ramskjell, K. R. (2019, 13. august). Russerne med «uvanlig stor» militærøvelse: – Lenge siden vi har sett noe slikt. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/nordland/russerne-med- uvanlig-stor -militaerovelse - -lenge-siden-vi-har-sett-noe-slikt-1.14658213>
- Till, G. (2004). *Seapower - A Guide for the Twenty-First Century*. London: Frank Cass Publishers.
- Tsytkin, M. (2010). The Challenge of Understanding The Russian Navy. I S. J. Blank & R. Weitz (Red.), *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald* (s. 331-357). Carlisle Barracks PA: Army War College Strategic Studies Institute.
- Tunsgjøl, Ø. (2018). *China's rise and strategic adjustments in Asia and Europe* (IFS Insights 1/2018). Oslo: Forsvarets høyskole. Hentet fra https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2476916/IFS%20Insights_1_2018_Tunsgjøl.pdf
- Turner, S. (1977). The Naval Balance: Not Just a Numbers Game. *Foreign Affairs*, 55(2), 339-354. <https://doi.org/10.2307/20039649>
- Ulriksen, S. (2017). Den russiske marinen - status og framtidsutsikter. *Neccsse*, 2(2), 34-46. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2456308>
- United States Department of Defense. (2012). *Joint Operational Access Concept (JOAC)* Washington D.C.: United States Department of Defense. Hentet fra https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joac_2012.pdf?ver=2017-12-28-162010-227
- United States Department of Defense. (2013). *Air Sea Battle - Service Collaboration to Address Anti-Access and Area Denial Challenges*. Hentet fra

-
- <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/ASB-ConceptImplementation-Summary-May-2013.pdf>
- United States Department of Defense. (2018a, 4. mai 2018). DoD Offers to Host New NATO Command. Hentet 1. april 2020 fra <https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/1512632/dod-offers-to-host-new-nato-command/>
- United States Department of Defense. (2018b). *Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America*. United States Department of Defense. Hentet fra <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>
- United States Department of Defense. (2019). *Report to Congress - Department of Defense Arctic Strategy* United States Department of Defense. Hentet fra <https://media.defense.gov/2019/Jun/06/2002141657/-1/-1/1/2019-DOD-ARCTIC-STRATEGY.PDF>
- United States Navy. (2017, 7. juli). Exercise Dynamic Mongoose Concludes. Hentet 20. mai 2020 fra https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=101372
- United States Navy. (2018a, 4. mai 2018). CNO Announces Establishment of U.S. 2nd Fleet. Hentet 30. mars 2020 fra https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=105453
- United States Navy. (2018b, 27. juni). Exercise Dynamic Mongoose Begins. Hentet 20. mai 2020 fra https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=106153
- United States Navy. (2018c, 24. august). Six Things You Need to Know about U.S. 2nd Fleet. Hentet 5. mai 2020 fra <https://navylive.dodlive.mil/2018/08/24/six-things-you-need-to-know-about-u-s-2nd-fleet/>
- United States Navy. (2020a, 27. mars 2020). Status of the Navy. Hentet 31. mars 2020 fra https://www.navy.mil/navydata/nav_legacy.asp?id=146
- United States Navy. (2020b, 1. mai). U.S., and British ships conduct Anti-submarine exercise above Arctic Circle. Hentet 5. mai 2020 fra <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/News-Display/Article/2172339/us-and-british-ships-conduct-anti-submarine-exercise-above-arctic-circle/>
- United States Navy. (2020c, 4. mai). U.S., U.K. Ships Operate in the Barents Sea. Hentet 5. mai 2020 fra <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/Article/2174342/us-uk-ships-operate-in-the-barents-sea/>
- United States Senate Defense Appropriation Subcommittee. (2020). *Statement of the Honorable Thomas B. Modly, Acting Secretary Of The Navy, Admiral Michael M. Gilday, Chief Of Naval Operations, General David H. Berger, Commandant Of The U.S. Marine Corps on Fiscal Year 2021 Department of the Navy Budget Before the Senate Defense Appropriation Subcommittee, March 11 2020*. Washington DC: United States Senate. Hentet fra <https://www.appropriations.senate.gov/imo/media/doc/03.11.20--Navy%20Marine%20Corps%20Testimony.pdf>

-
- Utenriksdepartementet. (2018, 26. september). Ny grenseavtale med Russland undertegnet. Hentet 30. april 2020 fra https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/avtale_russland/id2612209/
- Vego, M. (1983). The Role of the Attack Submarines in Soviet Naval Theory. *Naval War College Review*, 36(6), 48-64. Hentet fra <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol36/iss6/6>
- Vego, M. (2003). *Naval strategy and operations in narrow seas* (2. utg.). London: Frank Cass Publishers. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=123027&site=ehost-live>
- Vego, M. (2016). *Maritime Strategy and Sea Control : Theory and practice*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Vego, M. (2018). *Maritime Strategy and Sea Denial: Theory and Practice*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Vergakis, B. (2018, 5. mai). Navy to Reactivate Second Fleet as 'Dynamic Response' in Atlantic. *Military.com*. Hentet fra <https://www.military.com/daily-news/2018/05/05/navy-re-establish-second-fleet-dynamic-response-atlantic.html>
- Weinland, R. G., MccGwire, M. K. & McConnell, J. M. (1974). *Admiral Gorshkov on "Navies in War and Peace"*. Arlington, VA: Center for Naval Analysis, Institute of Naval Studies. Hentet fra <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a003071.pdf>
- Werner, B. (2020, 28. februar). SECNAV Modly Says Nation Needs Larger, Distributed Fleet of 390 Hulls. *Unites States Naval Institute News*. Hentet fra <https://news.usni.org/2020/02/28/secnav-modly-says-nation-needs-larger-distributed-fleet-of-390-hulls>
- Whitten, R. C. (1998). Soviet sea power in retrospect: Admiral of the fleet of the Soviet Union Sergei G. Gorshkov and the rise and fall of the Soviet Navy. *The Journal of Slavic Military Studies*, 11(2), 48-79. <https://doi.org/10.1080/13518049808430340>
- Wills, S. (2020). "These aren't the SLOC's you're looking for": mirror-imaging battles of the Atlantic won't solve current Atlantic security needs. *Defense & Security Analysis*, 36(1), 30-41. <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1712029>
- Woolf, A. F. (2020). *Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues* (R41464). Washington DC: Congressional Research Service. Hentet fra <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R41464>
- Zhavoronkov, D. (2019, 29. mars 2019). Designing of New Russian Ocean Corvette with 24 Caliber CMs Shelved. Hentet 10. mars 2020 fra <http://mil.today/2019/Navy42/>
- Zysk, K. (2012). Russia's naval ambitions: Driving forces and constraints. I P. Dutton, R. S. Ross & Ø. Tunsjø (Red.), *Twenty-First Century Seapower: Cooperation and Conflict at Sea* (s. 112-135). London: Routledge.
- Zysk, K. (2018). *Russlands militærstrategi i endring. Implikasjoner for Nordflåten, nordområdene og Norges strategiske veivalg* (IFS Insights 12/2018). Forsvarets høgskole. Hentet fra <https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/htdojv/BRAGE11250/2577324>

-
- Zysk, K. (2019). Russia's Strategic Underbelly: Military Strategy, Capabilities, And Operations In The Arctic. I S. J. Blank (Red.), *The Russian Military in Contemporary Perspective* (s. 687-723). Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. Hentet fra <https://publications.armywarcollege.edu/publication-detail.cfm?publicationID=3705>
- Åtland, K. (2007). The Introduction, Adoption and Implementation of Russia's "Northern Strategic Bastion" Concept, 1992–1999. *The Journal of Slavic Military Studies*, 20(4), 499-528. <https://doi.org/10.1080/13518040701703047>
- Åtland, K. (2016). North European security after the Ukraine conflict. *Defense & Security Analysis*, 32(2), 163-176. <https://doi.org/10.1080/14751798.2016.1160484>